

SÕIAASIANDUSE AJAKIRI

XIII
AAS
TAK
ÄIK

SODUVA

NO
25
26

F. LUTTEIN

30 JUUNIL 1931 AAST.

Kaitse isamaad ja omakseid!

Isamaa kaitsmine välise vaenlase eest ja
omakste kaitsmine nende toitja töövõime
kaotamisest tekkivate majanduslikkude raskuste
eest on õilsama kohuse täitmine.

Ainult niisugune **elukinnitus**, mis võimaldab
omakste kaitse ka invaliidsuse ja kodanliste
rahutuste korral, **asendab kaotatud tööjõu**
sellele samaväärse kapitaliga.

Sarnaseid elukinnitusi sõlmib odavate preemiatega
ja soodsate tingimustega

Suurem kodumaa eesti kinnitusesutis

Kinnitus Aktsia-Selts Eesti Lloyd

Aktsia-Selts

VENNAD KIMBERG

Tallinnas.

KONTOR: Rüütli 4, tel. (2)18-07. **VABRIK:** Katusepapi 35, tel. 304-34.

Soovitab:

Omast vabrikust:

Ehitus ja eriotstarbe naelu. Haljast, põletatud
ja vasetatud traati.

Omast kaubalaost:

Rootsi ja inglise katuseplekki. Musta raudplekki.
Kõiksugu ehitustarbeid ja tööriistu. Aknaklaasi,
maalrivärve jne. jne.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 25/26

Teisipäeval, 30. juunil 1931.

XIII aastakäik.

Üksiku väeosa majapidamise seadlus.

K. Trakman.

Üksiku väeosa majapidamise seadlus,*) mis esialgu ainult mõnes väeosas katseviisi pandi maksma, on nüüd mitmeaastase praktika järele jõudnud ajajärku, kus peaks hinnatama ja võrdlema tema tulemusi ja võimalusi osalt veel seni tarvitusel oleva S. S. kogu XX raamatuga. Oli ju selle seadluse koostamise tarvidus ise tekkinud praktika nõuetest ja äranägemisest, et XX raamat on ajast maha jäänud.

Käesolevas kirjutises ma ei katse hirmata seda seadlust tema otstarbekuse seisukohast väeosa või meeskonna varustamise või toidustamise aladel, olles teadlik, et just sellel alal iga seadlus ise moodustab rohkem raami, millesse vastavad tegelased alles peavad panema sisu, vaid hindan seadlust juriidiliselt, nimelt, kui võrt ta vastab üldjuriidilistele nõudmistele väeosaülema, majanduseülema ja teiste tegelaste kohuste ja õiguste määritlemise suhtes, samuti üksikute instituutide kooskõla suhtes praegusaajal rahatehniliste võimalustega.

Seadluse aluseks on pandud tendents vabastada ühelt poolt väeosaülema liig üksikasjalikest kohustusist majanduse juhtimise alal ja teiselt poolt rohkem iseiseisvustada majandustegelaste tööd. See tendents on iseenesest tervitatav ja elujõuline.

Sõjasead. kogu V ja XX raamatutega (endine seadus) maksma pandud korra järele on rügel õieti väeosa peremees igas mõttes. Kõik korraldused tulevad tema poolt ja ainult rügelik korralduste üksikasjaliku elluviimise suhtes soovitab V raam. § 434 rügelile majajärgi mitte kitsendada. Selle juures on rügement aga ühtlasi tähtis taktikaline üksus. Tegelikult elus majanduse alal tehtud vead või hoolimatu-

sed toovad rügelis isiklikule aule ja varandusele palju masendavamaid tagajärgi kui samasugused väärnähtused väeosa taktikalisel juhtimisel (eriti rahuajal). Sel põhjusel majanduslik oskus osutub väga tähtsaks eeltingimuseks väeosaülema ametisemääramisel ja ka edaspidises teenistuskäigus. Silma paistab aga siin juures, et puhtsõjaliselt see peaks olema just ümberpöörduvalt. Rügementi juhtimine peaks just olema mõjutatud motiividest, mis järgnevad taktikalistest ja väljaõppe tarvetest, mitte majanduse korraldamise nõuetest. Teine asi oleks, kui rügement esineks puhtadministratiivse üksusena ja taktikalise tähtsusega oleksid teised koondised (pataljon, brigaad). Seda aga ei ole (J. E. II § 255 j. j.). Sellepärast on Üks. väeosa majapidamise seadluse üldtähendatud tendents kõigiti tervitatav.

Ligemal seadluse vaatlemisel näeme aga, et see tendents on läbi viidud väga kitsastes piirides ja ühekülgselt, osalt paistab ka silma seadluse liig suur alalhoidlikkus endise seaduse põhimõtetest kinnipidamise suunas.

Esiteks, rügelil ei olegi vabanenud neist kohustest majanduse alal, mis temal lasusid seni, vaid ainult tema kohused on määrustatud üldisemas (ja ühtlasi udusemas) kujus; võib koguni tekkida kahtlus, kas tema vastutus just majanduse alal pole laienenud, võrreldes endise XX ja V r. määrustega.

Teiseks, üksikud majandustegelased, eriti majajärgid, on küll kitsastes piirides ripumatuteks tehtud, kuid nende üldine organisatsioon ja alluvus, samuti tööjaotus, on üldjoontes jäänud endisteks, mis pikaajalises toob esile rügelis kalduvuse juhtida üksikasjalikult alluva väeosa majapidamist ja sellega just põhjustab meid

*) R. T. nr. 70 — 1927. a.

pahesid, mille ärahoidmiseks kogu reform ette võeti.

Kolmandaks, väeosa majül ei ole küllalt rippuv keskvarustuseasutistest, eriti on selgusetu diviisi varustuseülema juriidiline seisukord ja tema suhe väeosa majandusejaoskonnaga.

Kahtlust tekitab mõne XX raamatust ülevõetud instituudi aldamine. Siia kuuluksid n. n. „võladokument“, kassa rippuvus majulist ja majüli täielik alluvus rügüüle, arveohvitseri (laekahoidja) käes oleva käsilaeka määrustamatus.

Veel tuleb märkida, et revisjon (§ 94 ja § 6) on puudulik.

Need oleksid peamised juriidilised kahtlused, mis tekivad Üks. väeosa majapidamise seadluse uurimisel. Teistest vähematest arusaamatustest ei tuleks palju rääkida, nagu § 8 leiduv teesis „väeosa“ vastutusest (vist trükiviga, peaks olema „väeosa ülem“), või jälle supiretseptid seadluse lõpus, mis kuuluksid enne mini Varvalüli käsukirja, mitte aga Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatavasse seadluse. Nüüd võib ju ka ainult Vabariigi Valitsus oma otsusega muuta neid kokakunsti põhimõtteid. See on liig uhke kord. Kuid ühtlasi ei või sääraseid puudusi võtta seadluse hinnangu aluseks; need puudused on seletatavad vaid sellega, et seadlus oli koostatud ja kuulutatud katsena ainult kitsa maksuvusepiirkonna jaoks ja ei käinud läbi neist instantsidest, millest tavaliselt läbi käivad meil avaldatavad seadlused. See seadlus oli ka koostatud lihtsustatud korras.

Tähtsamad puudused tuleksid üksikasjalikult vaadelda.

Maksva seaduse järele lasub väeosaülema peal üldine hool väeosa majandusliku heaolu eest (S. S. K. raam. V §§ 434—439). Neid paragrahve ka uus seadlus ei muuda (v. § 3). Seadlus muudab ära ainult XX raam. §§ 1—64, kus §§ 4—12 sisaldasid väeosaülema kohuseid ja § 17 määrab vastutuse. Väeosaülema vastutust määravad V raam. §§ 435 ja 436 on jäänud jõusse. Seadlus aga määrab väeosaülema kohused §§ 5—7 ja vastutuse § 8 (?).

Võrreldes üksikasjalikult väeosaülema kohuseid ja vastutust endise ja uue seaduse järele, leiame järgmist.

1) Väeosaülem nii uue kui vana seaduse järele peab hoolt kandma, et igasugune varustus õigel ajal ja õiges headuses muretsetaks ja ka välja antaks (XX r. § 5 p. a ja Üks. v. m. s. § 5 p. i), ainult et

endise sead. väljendus on täpsam, uus võimaldab väga laia seletamist.

2) Väeosaülem peab hoolitsema väeosa majanduse sõjalise valmisoleku eest (Üks. v. m. s. § 5 p. p. b ja d). Üksikasjalikumaid korraldusi sel alal leiame V raam. §§ 452—453, mis uue seadlusega ei ole muudetud.

3) Väeosaülem XX raamatu § 5 p. g põhjal valvab, et majanduses kinni peetaks ettenähtud korrast. Uus seadlus väljendab samu mõtteid, kuid laiapirilisemalt (§ 5 p. a), pannes väeosaülema peale juba järelevalve majandusealal maksvate seaduste, seadluste, määruste ja juhtnõu-ride täitmise järele. Ei või öelda, et uus seadlus kergendaks siin väeosaülema kohuseid majanduse alal, seda enam, et seadluse § 5 p. h seab sel alal veel täiendava kohuse — valvata, et see eeskujulik kord oleks nimelt kokkuhoidlik ja ühtlasi ei aetaks taga ökonoomiat tarvilitse vajaduste kahjuks. See viimane nõudmine paistab olevat liig isalik, et sellest teha mingisuguseid täpsaid järeldusi.

Igatahes sisaldub väeosaülema kohustes valvata seaduste jne. täitmise järele, ka kohus võtta tarvitusele vastavad abinõud, kui väeosas ilmsiks tuleks raiskamine või muu korra- tus. Ainult, et XX raamatus on see kohus selgesti väljendatud § 9, uues seadluses seda otse pole öeldud, kuid see ikkagi järgneb § 5 p. a ja veel sellest, et majanduseülema on täielikus alluvuses väeosa-ülemale. Peale selle seadluse § 5 p. p. e ja g panevad väeosaülema peale valve sõdurite ja hobuste toitmise ja ritetamise järele, mis iseenesest uudist ei sisalda.

Loetletud osas seadlus ei muuda senist korda. Ära langevad XX raam. §§ 6 ja 7 ettenähtud väeosaülema kohused revisjoni alal, mille järele väeosaülem pidi valvama revisjonide tegelikku se järele (kuukomisjonid). Langevad ära ka igal ajal väeosaülema poolt isiklikult teostatavad revisjonid. Uue seadluse järele revideerib väeosaülem varandust ainult üks kord aastas. XX r. § 9. tähendatud kaebuste lahendamine jääb ikkagi väeosa-ülema kohuseks juba Distiplinaarkaristuste seadluse järele.

Muutub XX r. § 11. tähendatud nõudmine, et kõik kirjavahetus majandusealal sünnib väeosaülema allkirjaga.

Näeme, et sisuliselt kõik väeosaülema kohused majandusealal jäävad. Muutub ainult revisjon ja sellega ühenduses olev paberite allakirjutamine (mis iseenesest

juba eeldab ja ka võimaldab revideerimist).

Vastutuse mõttes ütleb seadluse § 8, et väeosaülem vastutab oma otseste korralduste läbi sünnitatud kahjude eest. See § sisaldab mingit arusaamatust, kui mitte poolikut mõtteavaldist, ja on sel kujul juriidiliselt üleaarne. Tema kordab lühidalt V raam. §§ 435 ja 436 mõtteid. Oma enda tegevuse eest peab loomulikult igaüks vastutama, mitte ainult väeosaülem. Kui me aga räägime väeosaülemat kui administraatori vastutusest, siis huvitab meid rohkem, mil määral ta vastutab oma võimu alal teostatud väärsammude eest. s. o. tema järelevalve alla kuuluvate isikute poolt tekitatud kahjude eest. Seadluses puudub küll §, mis vastaks XX raamatu § 17. (sisemäär. § 259), kuid selle paragrahvi puudumine ei vabasta ju väeosaülemat vastutusest võimuteostamatuse või nõrga järelevalve läbi tekkinud või, tehniliselt öeldes, selliste süütegudega kausaalvahekorras olevate kahjude tasumisest, kui järelevalve kohused on pandud väeosaülemale peale. Selle põhimõtte elluviimiseks ei olegi vaja tugeneda S. N. S. § 236. peale, sest see on üldine põhimõte tsiviilvastutusest. Vastutuse küsimuse raskusepunkt ei ole seadluse § 8., vaid § 5. Ja kui sellega kõrvutada vähenenud kontrollimise võimalusi, siis tekib küsimus, kas seadl. § 5 laiapiirilise redaktsiooni tõttu (eriti p. a) väeosaülemat seisukord vastutuse mõttes majanduse alal ei muutu pahemaks?

Arusaamatust tekitab ka seadluse § 10. ja § 6. p. b võrdlemine. § 10 järele võtab väeosaülem väeosa vastu ja kontrollib ainult väeosa sõjatagavarasid. Sellest võiks järeldada, et väeosaülemat vastutusele on ainult sõjatagavarad (ka seda pole otseselt öeldud), muu varandus, ka raha, need kas üldse ei puutu rüügili või puutub temasse ainult administratiivse masina käimashoidmine. § 6. p. b järele aga peab väeosaülemat kontrollima ka rahasummade seisukorda aasta jooksul (olguigi, et tema neid üldse pole vastu võtnud). Resultaat on see, et kui näit. majül on tekitanud kahju ja selle juures on rikkunud seadust või juhtnööri (näit. Varvalüli käsukirja), siis on § 5 p. a põhjal väeosaülem, kui ta seda asjaolude järele võis märgata või pidi märkama, süüdi nõrgas järelevalves ja peab ka oma järelevalve alal kohustetäitmise rikkumise läbi majandusealal tekkinud väärnähtuste eest vastutama, olguigi et tema väe-

osa tohtis vastu võtta järele uurimata, kui palju on seal üldse vara või raha. Näeme jälle, et raskusepunkt on § 5. Samuti paistab silma, et teatud aladel järelevalve peaks olema mitte väeosaülemat, vaid ennem diviisi varustuseülemat kohuseks, kellest kui revidendist räägib seadluse § 94.

Diviisi varustuseülemat suhe majüliga ja üldse diviisi varustuseülemat funktsioonid väeosa majandusealal on võrdlemisi kaudsed. Väeosaülemat enda vahekord diviisi varustuseülemataga pole ligemalt määrustatud. Majül allub seadluse § 13. järele vahetult väeosaülemat ja majandusealal „ka“ diviisi varustuseülemat ning juhib majapidamist „viimaste“ (pluural) poolt saadud juhtnööri järele. Sellest järgneb, et majül ka majandusealal allub väeosaülemat, ja on tekkinud kahekordne alluvus ühel ja samal alal. Peale selle võib diviisi varustuseülemat mõjutada majanduseülemat isiku valikut (seadl. § 11 ja § 9) ja võib majanduse juhtimist mõjutada juhtnööri abil (seadl. §§ 12, 18 ja 100). Järelevalvet ta ei teosta, sellega ka ei vastuta majandusealal aset leidnud väärnähtuste eest. See jääb väeosaülemat kanda. Õigem oleks majüli alluvus majandusealal diviisi varustuseülemat ja üldise distsipliini mõttes (mitte majandusealal) rüügile. Säärane korraldus, mille järele rüügile jääks ainult järelevalve, et kõik, mis on vaja, oleks saadud, ja õigus nõudmisi esitada majandusele, oleks muidugi ainult siis vajaline, kui tahetakse väeosaülemat nimelt vabastada vastutusest majandusealal.

Asudes ligemalt majüli ja teiste majandusealal tegevate isikute kohuste ja vastutuse hindamisele, näeme, et § 16 järele on majül iseseisvustatud teatud tehingutes, ja arvepidamine, mis XX raam. § 21 järele kontsentreerus peamiselt asjaajaja käes, on jaotatud alade järele täideviimist teostavate isikute vahel (seadl. § 24 p. a, § 26 p. a ja § 29 p. a). Majanduslikku raamatupidamist juhtimise seisukohast, rippumatult täideviijate arvepidamisest, ei ole ette nähtud.*) Eriti arveohvitseri kohuseid määrav § 24 tekitab põhimõttelist arvustust, seda enam, et seadluse lühike praktiline maksvus on just selle § 24 suhtes näidanud, et ta soo-

*) Juhtimise all mõistan majüli ja rüügili, täideviimise all — arveohvitseri, laekahoidjat, kortermeistrit jne. V. minu kirjutis „Kuukomisjon“ „Sõdur“ nr. 41/42 — 1929. a. lk. 1021 märkus teksti all.

dustab kuritarvitusi. Eriti p.p. a ja e. § 24 p. a järele arveohvitser on kohustatud mitte ainult raha vastu võtma, hoidma ja välja andma, vaid ühtlasi pidama ka raharaamatuid. Kuna aga heas majanduslikus organisatsioonis need funktsioonid peavad olema lahutatud, et raamatupidamine võimaldaks raha läbikäigu kontrollimist, siis on § 24 p. a kontrolli eifav reegel. Seda enam, et sama § 24 p. e paneb arveohvitseri peale veel kohuse vastu võtta ja ette kanda majanduseülemale majanduseosakonda sissetulevaid kirju. Arveohvitser on seega nii laekahoidja kui ka asjaajaja, XX raamatu süsteemiga võrreldes. Sama kahtlus tekib §§ 26 ja 29 suhtes, kuid vähemal määral, sest et toitluseohvitser ja varaohvitser küll on ainsad arvepidajad oma aladel, kuid kirjavahetus nende kaudu ei teostu. Kontrollimise mõttes aga on toitluseosa ja varaosa samas seisukorras nagu rahaosa.

§ 24. ja sellega ühenduses olevad §§ 62—63 on juba võimaldanud ühes väeosas arveohvitserile omastada pikema aja jooksul raha, võltsides dokumente ja viies neid läbi raamatutest. Nimetatud arveohvitser seadis kokku valekviitungeid väljamaksmata summade väljamineku tõendamiseks ja kui asutis, kellele raha oli jäänud maksmata, hakkas tülitama järelepärimistega ja meeldetuletustega, siis ta kas maksis mõne teise summa abil, mille tõendamiseks jälle uue dokumendi koostas, või jälle hävitas meeldetuletuse kuni paremate aegadeni. Seda süstemaatilist kuritarvitust oli seda kergem teostada, et § 24 p. e põhjal arveohvitser ju võtab vastu sissetulnud kirju! Asi tuli ilmsiks peamiselt seetõttu, et kõrvaldatud rahade üldsumma läks nii suureks, et varjamise aluseks võetud süsteem osutus puudulikuks ja isik katsus üheainsa suurema summa väljavõtmise teel asja parandada, mis aga keskasutisele silma paistis. Maksimise alal läks võltsimine libedasti, kuna nõudmise alal võltsimisele järgnes sissekukkumine.

See juhus näitab ka, et mitte ainult § 24 on ebakohane, vaid et ka seadlusega loodud rahalise läbikäigu kontrollimise võimalused on liig puudulikud. Ei lähem ülem — majül, ei diviisi varustuseülem ega väeosäülem ei märganud kuritarvitust, vaid seda märkas Varval — keskasutis, ja seegi peamiselt raiskaja enda ettevaatamatuse tõttu.

On õige, et mõne vähema väeosaja majapidamine ei nõua erilist laekahoidjat ja

asjaajajat. Kuid sel puhul funktsioonide ühendamine tuleks teostada nii, nagu seda õpetab vastav teooria, nimelt: osa täideviimist panma juhataja peale, arvepidamine aga jätta eri isiku kätte. Teiste sõnadega — majül oleks ühtlasi laekahoidja, arveohvitser aga asjaajaja. Kuid ka see ettepanek on mõõduandev ainult siis, kui kogu reformi juures tahetakse jääda bürokraatlikkude ümberkorralduste piiridesse, ilma et lõhutaks juurdunud harjumusi.

Isiklikult minule paistab üldse küsitav, miks meil väljakujunenud painduva pangaja ja giro läbikäigu juures on vaja, et raha-asi veel jääks väeosaja korralduste piirkonda. Kas ei oleks hõlpsam komandeerida väeosade juurde erilist ohvitseri, kes rahamaksimisi teostaks väeosaja nõudmises ja kes üldse alluks diviisi varustuseülemale? Väeosas jääks sel puhul majüli kätte ainult vähemad rahasummad ja poleks vaja laekahoidjat. See intendandile alluv ohvitser võiks olla üks mitme väeosaja peale. Eriline laekahoidja oli ju XX raamatu järele vajaline ainult sellepärast, et XX raamatu koostamise ajal kogu läbikäigu närv oli sul a r a h a, mida kuhjati väeosas tagavaraks ja peeti erilises laekakastis. Praegu seda enam ei ole ja kogu läbikäiku reguleeritakse panganduse kaudu. Nüüd peaks muutuma ka organisatsioon, mis tekkinud möödunud sajandil. Loomulikult seama selle mõtte üles ainult küsimusena, sest selle asja tehniline läbiviimine on eriasjatundmise asi ja võib olla tõkestatud tehnilistel põhjustel.

Siin tuleme ka diviisi varustuseülemaja instituudi juriidilise ilme kindlaksmääramise juurde. Üks väeosaja majap. seadl. mainib diviisi varustuseülemat §§ 11, 12 ja 18 mööda minnes, teiste ametiisikute kohuste määritlemise puhul, kuid neist paragrahvidest on raske luua ettekujutust diviisi varustuseülemaja funktsioonidest ja tema võimupiirkonnast. Pole üldse näha, mis vahekord on tema ja väeosäülemaja vahel. Edaspidi mainitakse diviisi varustuseülemat §§ 88, 90, 94, 95, 100, 102 ja 122. Nende paragrahvide järele on diviisi varustuseülemaja ülesanded õige piiratud. §§ 88 ja 90 annavad temale õiguse kinnitada üldökoonoomia summade aruannet ja teostada väeosade ümberkorralduse puhul ökonoomia summade jaotamist. §§ 102 ja 122 järele on diviisi varustuseülem ainult vahemees väeosaja ja Varvalüli vahel erilistel juhtudel toiduainete hinna-

tõusu puhul tarvitusele võetavate abinõude suhtes ja hukkaläinud toiduainete arveltkustutamisel. Tähtsam on § 94 ettenähtud väeosade rahasummade ja arvepidamise revideerimise kohus. Kuid see revisjon teostub ainult üks kord aastas. § 95 järele on diviisi varustuseülemal veel formaalne kohus — nummerdada, pitseerida ja kinnitada raharaamatuid.

Ainus paragrahv, mis diviisi varustuseülemale annab enam-vähem aktiivse ilmeka õiguse, on § 100, mille järele tema annab väeosadele juhtnõore toiduainete muretsemiseks. Kahtlemata säärase juhtnõore andmine võib mõjutada majapidamise käiku, kuid tuleb alla kriipsutada, et sama § 100 järele need juhtnõored võivad olla ikkagi ainult mingisugused üldjoontes antud ringkirjad, sest toiduaineid muretseb väeosa sama § 100 järele „oma algatusel“. See tähendab, et diviisi varustuseülemal siin ei ole mingit algatust. Samuti ei või tema seadluse teksti kohaselt valvata oma juhtnõoreid täitmise järele majanduseülema poolt, kuna seadl. § 5 p. a põhjal on valve igasuguste juhtnõoreid täitmise järele pandud väeosaülema peale, kes siis ka loomulikult ainuüksi kannab vastutust majanduseülema tegevuse eest. Diviisi varustuseülem seadluse järele vaevalt võib kanda vastutust väeosa majanduse eest, kuna temal ei olegi sääraseid ülesandeid, mis erilist vastutust võiksid kutsuda välja. Ühtlasi selgub ka sellest ülevaatest ja ülal toodud diviisi varustuseülema ja majüli suhete hinnangust, et diviisi varustuseülem ei ole seadluses välja kujunenud sääraseks funktsionääriks, kes tegelikult kergendaks väeosaülema koormat majanduse järele valvamises või vähendaks tema vastutust. Kui aga oletada, et §§ 5—10 järele majül ei ole enam väeosaülema sellise järelevalve all, nagu see oli XX raamatu järele, siis sel puhul majüli tegevuse järele ei valva ega tema tegevuse eest ei vastuta nimelt keegi. See aga oleks iseäralik seisukord administratiivse tegelase kohta, kes ju peab asju otsustama mitte mõne paragrahvi põhjal, vaid oma äranägemisel otstarbekuse seisukohast ja ainult seaduse piires. Ka ei võeta majanduslikkude tegelaste käest Eestis kautsjoni ega nõuta erilist isiklikku varanduslikku seisukorda, mis veel kuidagi võiks põhjustada säärast „rippumatust“.

Diviisi varustuseülema kohuste normimata jätmist ei võiks vabandada sel-

lega, et tema tegevus on väljaspool väeosa piirkonda. Tema on seadluse seisukohast uus funktsionäär ja Sõjaseadluste kogus ei leidu juhtnõore tema tegevusele, kui silmas peame, et Sõjaseadluste kogus normitud korpuse intendandid ja 1913. a. ksk. 105 (1911—186) normitud diviisi intendant on vene seadustes määrustatud, eeldades, et väeosa majandust juhitakse XX raamatu järele, mitte Üksiku väeosa majap. seadluse põhjal. Sama seadluse §§ 178—180, näiteks, on leitud võimalikuks normida isegi keskasutise, Varvali ehituse ja korteri osakonna tegevust väeosa sisemisse elusse puutuvais küsimusis (kinnisvarade alal).

Seadluse paremaks osaks osutub, minu arvates, varustuse ja arvepidamise osa (§§ 53—220). Siin on üksikasjalikud juhtnõored antud. Vene seadused on kohapeal sageli raskesti kättesaadavad, ka on meie organisatsioon, varustamise kord ja majandusliku ja komplekteerimise ringkäigu tempo niivõrt erinevad tsariaegsest korrast, et vene seadust sageli ainult teatud juriidilise mõttekäigu teel võib nii seletada, et temast mõnda elulist juhtnõori võib välja lugeda praktiliseks tegevuseks. Ka pole praktika näidanud, et nende paragrahvide suhtes oleks tekkinud suuremaid juriidilisi arusaamatusi (puhtmajanduslikku funktsioneerimise ala ma ei puuduta). Ainult paaris küsimuses lubaksin endale ära märkida oma kahtlusi ja ka ainult seetõttu, et on avalikuks tulnud kuritarvituste võimalused.

Esiteks on § 62 järele rahaline arvepidamine liig lihtsustatud, osalt juba ülal hindamise alla võetud laekahoidja ja asjaajaja ametite liitumise tõttu ühes isikus. Sellest ka üks raamat (vorm nr. 7) ja abiraamat (vorm nr. 11). See raamat ei tema seadluses antud kuju järele, ei ka ksk. 138—1928. a. juurelisatud juhtnõoreid I § 23 vastavalt, kus teda asendati kahe raamatuga, ei anna m. a. küllalist ülevaadet rahaliste operatsioonide kohta, mida teostas majandusejaoskond ja majül, vaid registreerib arveohvitseri tegevust, kes ju ka ksk. 138—1928. j. I § 23 ettenähtud raamatut peab. Juhtimine on aga majüli käes ja tema teeb ainult resolutsioone dokumentidel (§ 63). Sellepärast võib ka ainult dokumentide resolutsioonide järele otsustada, mida on teinud majanduseülem. Puudub žurnaali või muu säärase registri taoline raamat, kus keegi, kes igatahes arveohvitser ei

tohiks olla, majandusealal tehtud korraldusi oleks järjekorras registreerinud.)*

Ühes väeosas oli majanduseülem oma resolutsioonid osalt jätnud, kas unustuse või hooletuse läbi dateerimata (ilma kuupäevata), ja nupukas arveohvitser oli siis neid resolutsioonidega varustatud dokumente kasutanud nii, nagu see tema sassist läinud raharaamatu kokkuvõtetele oli kasulik, mitte nii, nagu operatsioonid tegelikult sündisid. Kogu see seisukord raskendab tunduvalt jooksvaid revisjoone (isegi majüli enda kaudu), kus igakord pole võimalik kõike kõrvalist kirjavahetust ja kantselei raamatuid antud küsimuses läbi vaadata ja isegi võib olla üle kuulata üksikuid tegelasi tunnistajatena. Revidendil jääb lõpuks ainult võimalus, kui ta ei taha aega võtta põhjalikuks uuringuks, lihtsalt vaadata, kas klapivad arveohvitseri poolt esitatud dokumendid sissekannetega raamatus. Säärane revisjon on aga teatud tingimustel lihtis ajaraiskamine. Maksab ju põhimõte: mida suurem varas, seda paremas korras väliselt on tema poolt peetud raamat.

Teine puudus on §§ 64—66, mis normivad n. n. võladokumenti. Need paragrahvid tekitavad kahtlust kahes suunas. Esiteks on küsitav, kuivõrt see arvepidamise abinõu üldse on veel kohane. Tema oli arusaadav XX raamatu ajal ja sedagi vaid siis, kui veel raha hoiti naturaas rahakastis, kust väljavõetud summa, kui teda otseselt polnud võimalik kustutada pikemat aega nõudva operatsiooni puhul, asendati selle võladokumendiga. Võladokument esines siin sularaha fiktsioonina. Nüüd, kus laekakasti ei ole (laekahoidja rahakapp on ju ainult käsilaegas, millel pole midagi ühist laekakastiga), on see dokument juba pangast väljavõetud raha teatud isikule väljaandmise tõenduseks, ei milgi viisil ta aga ei ole sularaha aseaine, ja ei võiks lubada, et sellise operatsiooni jäljed ei vaja äratähendamist raamatutes. Eraettevõtete raamatupidamist käsitlev kirjandus võtab täiesti eitava seisukoha sääraseid avansiialkirjade suhtes.**)

Tekib küsimus, kas poleks õigem, kui sääraseid rahaväljaandmisi siiski tuleb

*) Siin esineb seesama viga, mis ka XX raamatu järele käivates väeosades on end valusasti tunda annud n. n. majandusliku käsikirja äramuutmise läbi, kus pole näha, mida on teinud rüüü (majandusliku ksk. kohta v. ligemalt minu kirjutis „Kuukomisjon“. „Sõdur“ nr. 41/42 — 1929. a., lhk. 1021).

teostada, pidada nende kohta arvet eriliises isiklikkude kontode või avansside raamatus, mis esineks abiraamatuna ja ühtlasi just nõuaks raamatulist kooskõla ja sissekannet pearaharaamatusse. Nüüd aga on seadluse § 65 puhas anakronismus.

Teine kahtlus, mida tekitavad §§ 64—66, järgneb siis, kui arvesse võtame, et seal pole mingit vahet tehtud isikutes, kellele õieti võladokumendi põhjal on raha välja antud. Niiviisi võiks raha saada oma käsilaekast isegi arveohvitser ise, ja siis arvestada seda raha sularahana ja õiendada kuu lõpus. See oleks ju mõtetus. Raha on nii kui nii tema käes (mitte laekakastis, nagu vene ajal XX raamatu järele) ja arveohvitser võib vajalikke väljamaksmisi alati teostada, kui selleks on korraldus. Samuti on võladokumendi järele raha väljaandmise tarvidus majüüüü või rüüüüü, kui neid just välja ei komandeerita, enam kui küsitav. Revisjoni puhul aga oleks säärane vahetegemine juba väga vajaline. Revisjonil maksab võladokumendi kohta põhimõte: kui võladokumendi järele on raha välja antud isikule, kes ise antud revisjoni alla käib, s. o. majüüüü, arveohvitserile, laekahoidjale jne. (resp. rüüüüü, kui ka teda revideeritakse), siis ei pea revident säärast võladokumendi võtma kui tõendavat dokumenti, veel vähem sularahana, vaid kui lihtsat arvepidamise abinõu ja peab rahakäsitaia käest nõudma võladokumendi põhjal saadud raha või kuludokumentide ettenäitamist. Ei näidata seda ette, on kahtlus raiskamises põhjendatud. On aga raha välja antud isikule, kes antud revisjoni alla ei või käia, näit. välja komandeeritud ohvitserile, teissuguses alluvuses seisvale isikule jne., siis võib revident võladokumendil antud allkirja arvestada kui sellel momendil kulu tõendavat allkirja (sularaha?). Praktika näitab, et revisjonid on mitmel puhul avastamata jätnud asetleidnud raiskamisi just seetõttu, et sularahana arvestati kirjavahetuses leiduv võladokument, millega oli raha välja antud kas majüüüü või isegi arveohvitserile endale.***)

**) Siivers, „Utšebnik štšetowodstva“, lhk. 255. — Kessleri „Buchführungs- und Kapital-Delikte“ loetleb rea kuritegusid, mida selliste raamatutes arvestamata ja sularaha asendavate allkirjadega on teostatud. Samuti eitavalt suhtub küsimusse prof. Schiguti „Buchhaltungskunde für Juristen.“

**) Võladokumentide suhtes on praktikas veel ilmsiks tulnud segadused plankidega. Maksavad on 2 planki: Üks. väeosa majap. seadl. järele

Lõpuks puuduvad seadluses näpunäited laeka kohta. Tegelikult on arveohvitseril siiski rahakapp olemas, mis esineb käsilaekana. Laekakasti süsteem on kadunud rahuajal isegi XX raamatu järele käivates väosades.*) Sõjaajal, kui ühendused katkevad, pangaosakonnad üldse ei tööta või on evakueeritud, on aga täiesti mõeldav, et proosaline pangaarve ja orderite süsteem tuleb väerinnal seisvas väeosas asendada sularaha tagavaraga ja tema alalhoidmiseks luua laekakastikord relvastatud valvega, eritseremoniaaliga seotud rahaväljavõtmise ja rahapaigutamise korruga, laekalehtedega, võladokumentidega ja muu romantikaga. Oleks soovitav mõlemaid süsteeme paralleelselt kirjeldada seadluses. Eriti oleks pidanud käsilaegast määrustama.

Mõned välismaa vastavad juhtnöörid pühendavad võrdlemisi suurt tähelepanu nii laekale kui ka käsilaekale. (v. Austria 1925. a. „Prowisorische Vorschrift für den ausübenden Militärwirtschaftsdienst“, Abschn. III Geld. §§ 8—10 ja t.).

Kokkuvõttes peab tunnustama, et Üksiku väeosa majap. seadlus on samm edu poole meie väeosade majapidamise arendamises, eriti ülaltähtendatud *tendentsi* tõttu vabastada taktikaliste ülesannete lahendamiseks ettevalmistatavaid juhte üleliigsest koormast majanduse alal, kuid see *tendents* pole läbi viidud ikküllalt sirgjooneliselt.

Puudusi leidub ka üksikasjalikkudes määrustes. Suurem puudus on liigsustatud kord, mis takistab seda seadlust kohaldada suuremates üksustes keeruka-

käivates väeosades vorm nr. 9 (RT 70 — 1927 lhk. 37) ja XX raamatu järele käivates väeosades vorm nr. 16 (Kamini ksk. 138 — 1928. a. lisas). Plangid erinevad ainult allkirjades: esimestel kirjutavad alla majül ja arveohvitser, teistel ka rügül. On olnud juhuseid, kus XX raam. järele käivas väeosas on kasutatud plangi nr. 9 ja võladokumendil puudus väeosäulema allkiri, kuid dokument arvestati revisjoni komisjoni poolt õigena. Vaatamata plangi nr. 9 kasutamisele, oleks siin pidanud võladokumendil olema ka väeosäulema allkiri.

*) Huvitav on märkida, et meil XX raam. ettenähtud laekakast õieti polegi ära muudetud, vaid or. kadunud tegeliku praktika teel. Veel 1920. a. olid väerinnal seisvates osades, mis olid kaugel panga-asutistest, laekakastid (v. Sõmin. ksk. 208 — 1920 ja 459 — 1920. Samuti kõneleb „laekast“ veel ksk. 19 — 1921 § 3). Lõplikult kadusid laekakastid, kui eriline rahahoidmiseviis, ametlikult alles 1923. a., sest ksk. 62 — 1923 neist enam juttu ei ole. Seal kästakse kõik üleliigne raha hoida Eesti panga osakonnas.

ma majandusliku organismiga, vaatamata sellele, et just neis keerukamates asutistes on ilmsiks tulnud, et Venest pärit olevate seadluste järele käimine on raske ausatele tegelastele, sest seadus ei vasta meie oludele ja võimaldab suuri kuritarvitusi, kui isikud juhuslikult ei ole ausad.

Eriti aga tuleb alla kriipsutada, et seadlus on liig vähe silmas pidanud kontrollimise tarvidust ja isegi üksikasjus nii koostatud, et revisjon, mis ometi peaks olema majapidamise korrapärasuse ergutajaks, osutub ikas raskeks või isegi, kui ta peab teostuma kiirelt, ilma asjaajamise seisma panemiseta, siis hoopis võimatuks. Kogu seadlusest ei ole näha, kas väeosa käes olevat mitterahalist varandust üldse keegi revideerib. XX raamatu § 47 järele teostab säärast revisjoni aastakomisjon. Seadluse § 6 p. d järele revideerib väeosa ülem „muud varandust ulatuses oma äranägemise järele“. See nõue ei ole kategooriline. Sdl. § 94 järele aga revideerib diviisi varustuseülem ainult rahasummasid ja arvepidamist (rahalist?). Varanduse revisjon on nähtavasti kavatsatud panna erisiku peale. § 94 järele inspekteerib väeosa majapidamist vastava volitusega ametisik vähemalt üks kord aastas. See ütetus on õige tume. Mis tähendab „inspekteerib majapidamist?“ Kas see vastab V raamatu §§ 790—791, või on see midagi muud? V raamatus ettenähtud „inspektorski smotr“ vaatles ühenduses majapidamisega veel palju muud, alates vahtkonna korruga ja lõpetades kohtu jaoskonnaga. Kelle poolt peab see § 94 tähendatud isik olema volitatud ja kes nimelt on kohustatud teda välja saatma? Kes vastutab, kui teda ei ole välja saadetud ja väeosa varandused on jäänud revideerimata? Ja kui veel teksti hinnata, siis tuleb alla kriipsutada, et väeosaülem on § 6 p. b järele kohustatud ainult kontrollima „rahasummade seisukorda“, kuna diviisi varustuseülem revideerib „rahasummasid ja arvepidamist“. Tekib küsimus, kas väeosaülem üldse on kohustatud ka rahalist arvepidamist revideerima, või piirdub § 6 p. b mõtte järele tema kohus ainult rahahoidmise korruga tutvumisega. Miks muidu selline vahe § 6 ja § 94 redaktsioonis? Igakuulised revisjonid puuduvad üldse ja selles mõttes teeb seadlus nagu erandi üldisest arvepidamise seadusest, mille § 284 näeb ette igakuulisi revisjone riigiasutistes. Seadluse § 72 näeb ette ainult vastutavate isikute allkirjadega varustatud igakuulist

arvete kokkuvõtmist. See on aga obligatoorne raamatupidamise nõue, et kuu lõpul raamatud võetakse kokku. Selle igakuulise kokkuvõtte aluseid ei revideeri keegi peale koostajate ja allakirjutajate eneste. Selline kord võimaldab isegi naiivsemaid puuduste varjamise abinõusid tarvitusele võtta, nagu valed kontode kokkuvõtmised ja vale transpordid ühelt raamatult leheküljelt teisele üleminekul. Kui hiljem on raha või tuleb revisjon, siis võib „eksitust“ parandada. Kuukomisjonide juures seda igatahes ette ei tulnud.

Revisjon on aga riigiasutise majapidamises eriti tähtis, kui silmas peame, et siin ei ole omanikku, kes isiklikes huvides igale poole silma viskab. Siin on kõik palgalised isikud, kelle isiklikku seisukorda hea või paha maja- ja arvepidamine otseselt ei mõjuta. Siin peavad sissekanded ja arvepidamine üksikasjalikumad olema kui eraettevõttes, et võimaldada revisjoni, ja on ka lõpuks koosseisud sellesama põhjuse pärast suuremad ja operatsioonide omakulu kallim kui eraoman-

duses olevas ettevõttes. Neid üldtunnustatud tõsiasi ei või silmapaari vahele jätta. Kogu eraomanduse põhimõtte tähtsus ühiskonna seisukohast püsib ju äranägemisel, et selle põhimõtte olemasolul igasugused varandused on kokkuhoidlikumalt valitsetud ja paremini alal hoitud kui seal, kus eraomandust ei ole, mis omakorda mõjustab kogu ühiskonna kõrgemat heaolu neis mais, kus maksab kindlasti eraomanduse põhimõte, ja üldist viletsust seal, kus teda ei ole või seda põhimõtet rikutakse. Riigivarandus on aga igalpool eriseisukorras, sest tema suhtes seda ühiskondlikult nii vajalikku põhimõtet tuleb asendada kunstlikkude abinõudega nagu: 1) varanduse eest vastutav isik, 2) selle isiku järele valvav ja tema eest vastutav ülemus, 3) täppis ja üksikasjalik arvepidamine, 4) järjekindel kontroll, mis tugeneb arvepidamisele, 5) kõrgendatud kriminaalkaristused igasuguste väärtsammude eest p. p. 1—4 tähendatud aladel. Et see valitsemisviis on kulukam, see on paratamatu.

Laskekursuse tagajärgi noorteüksustes.

O. Sternbeck.

Kuna viimasel ajal pinevaid vaielusi näib tekitavat küsimus, kui palju tööd nõuab keskmise punktilaskuri väljakoolitamine, siis ehk pakub teatavat huvi jälgida, missugused tagajärjed saavutati viimastel klassikatsetel noorteüksustes.

3. üksikus pataljonis, kus järjekindlalt igal aastal on saavutatud häid lasketagajärgi, ilma et selle juures väljaõpe teistel aladel oleks kannatanud, toodi III liiduklassi katsele välja 154 noorsõdurit. Neist sooritasid:

Kv. III klassi katse (48—57 silma)	26 (17,0%)
Liidu III klassi katse (vähemalt 58 silma)	103 (66,5%)
Nõrkadeks osutus	25 (16,5%)

Katse vähemalt 48 silmaga sooritanud 129 laskuril olid keskmised silmad:

püsti asendis	3,40,
põlvelt „	4,63,
lamades „	5,50.
Keskmine kõigist asenditest	4,51.

Üksikute asendite vahetõrk on 5:6:7:8, mis normaalvahetõrkorrast 6:7:8 väga palju ei erine.

Liidu III klassi katse sooritanutest viidi II klassi katsele 200 m peale 92 meest (seega 15 meest rohkem, kui möödunud aastal välja pandi võistlusmeeskonda). Sel 200 meetri pealt 15 lasuga lastud katsel täitsid liidu II klassi nõuded:

vähemalt 77 silmaga	33 noort,
„ 96 „	6 „

Kaitseväe II klassi nõuetele (vähemalt 55 silma) vastasid kõik katsele väljatoodud noored peale kahe. Seega olid need noored õieti juba täitnud selle nõude, mis seni esitati teenistust juba lõpetavatele laskurjagude reameestele.

Kõigi 92 II klassi katsele väljatoodud noorte keskmised silmad olid:

püsti	4,04,
põlvelt	4,97,
lamades	5,72.
Kõigi asendite pealt kokku	4,91.

Vahekord asendite vahel 5,65:6,95:8,00, mida võib lugeda täiesti normaalseks.

9 noort viidi katseks 300 meetri peale. Olgugi, et need noored kordagi ei olnud lasknud 300 m peale ja igaüks oma püssi jooksu 300 m peale sai tundma õppida ainult lubatud 10 proovilasuga, saavutasid siiski kõik mehed 15 lasuga kolmest asendist 85—92 silma, mis nii mõnelgi laskuril alalise kaadri hulgast võib paista raskesti saavutatava tagajärjena. Lasti hariliku, vana laskemoonaga.

Laskurite asendites vigu üldse silma ei paistnud. Et neid asendeid reameesteüksuses veel tuleks erilisel viimistleda ja viilida, ei ole kuidagi ettekujutatav. Pigemini peaks küll vähemalt neile 92 laskurile, kes 200 meetri laskmise peal saavutasid keskmise silma 4,91, välja antama erilised kaitsetunnistused selleks, et mõni vähem asjatundlik õpetaja reameesteüksuses mitte ei hakkaks nende asendeid oma maitse kohaselt ümber koolutama ja täiesti õigel teel olevaid laskureid sellega ära eirikuks.

Lühidalt öeldult — 3. üksikus pataljoni on noortekursuse jooksul, mille vältus oli 9 tervet töönädalat ja veel 16 üksikut tööpäeva pühadega segatud nädalatest, teinud laskeasjanduse alal ära töö, mille eest möödunud aastal reameestevõistlusel kindlasti oleks võidud tulla väga kõrgele kohale. Lasti ju möödunud aasta võistlusel reameesteklassis mitte 200 m peale, nagu nüüd 3. pataljoni 92 laskurit lasksid noortekatsel, vaid 150 meetri peale. Ka ei teinud siis reameesteüksuste võistlusmeeskonnad kohalolevate arvust nii suurt protsenti välja, kui teeb välja 92 meest kõne all oleva noortepataljoni kohalolnute arvust. Ning ainult kolmel reameesteüksusel oli möödunud aasta võistlustel keskmine silm kõigi asendite pealt üle 4,91 (nimelt 2. soomrüg. 5,17, II/1 — 4,96 ja I/1 — 4,92).

Nagu tähendatud, ei ole kõne all olevas noortepataljonis väljaõpe teistel aladel selle tõesti väga hea laskeõpetuse juures mitte kannatanud.

Need, kes noortena korralikult väljaõpetatud reameestele nõuavad keskmiseks punktilaskuriks saamise jaoks 2 tundi igapäevast asendiviilimist ja veel lisatunde laskmise ajal, võiksid teha sellest vajalikud järeldused.

2. soomusrongide rügemendis võttis III liiduklassi katsest osa 70 noorsõdurit. Neist pääses:

Liidu III klassi (vähemalt 58 silma)	53 noort,
kv. III klassi (vähemalt 48 silma)	11 „
jäi nõrkadeks	6 „

Nõrku oli seega ainult 8,6% väljatootutest.

II klassi katsele toodi välja kõik 53 noort, kes liidu III klassi katse olid sooritanud. Neist 15 laskurit täitsid liidu II klassi nõuded. Kuus laskurit jäi allapoole kaitseväge II klassi normi, ülejäänud on kõik kaitseväge klassi 55 silmast kõrgemal. Keskmine silm kolme asendi pealt on 200 m katsel 4,73. Ka siin võib öelda, et need 53 noort punktilaskmise alal juba noortena on selle töö ära teinud, mis neilt ametlikult nõutakse teenistuseaja lõpuks.

Need ei ole mitte mõned juhuslikud saavutused. 2. soomusrongide rügement ja 3. üksik pataljon on juba aastaid näidanud sedasama tasapinda. Nähtavasti on seal ratsionaalsele õpetamisele ja ratsionaalsele töökorraldamisele juba ammugi jälile saadud ja osatakse niihästi õpilastes kui ka õpetajates asja vastu huvi äratada.

Möödunud aastal katsuti mõnelt poolt tõendada, nagu oleks 3. üksiku pataljoni saavutused olenenud erilisest komplekteerimisest. Sel väitel ei ole mingisugust alust. Just selle pataljoni nimekirjast leiame hiiglaprotsendi umkeelseid ja „tumedate“ maakondade mehi.

Ainult oskus tööd teha ja tööle kasulikke inimesi õieti tööle rakendada on siin edu aluseks olnud.

*

Muidugi ei ole kaugeltki kõik noorteüksused niisugusel tasapinnal. Möödunud klassikatsetel esines ka niisugune noorteüksus, kus ligi 55% katsele väljatoodud noortest ei suutnud täita isegi kaitseväge III klassile esitatavaid nõudeid (vähemalt 48 silma)! Komplekteeritakse see pataljon suurelt osalt väga korralikkude mees-
tega.

Milles on siis seal viga?

Katsel viibinud kohtunik kirjutab selle üksuse laskmise kohta oma tähelepanekutes:

„60% laskuritest kasutasid püsti asendis rihma, kuid see polnud kujunenud kindlaks. Nägin laskureid, kes iga lasu lask-

sid isemoodi asendist ja isemoodi rihma kasutamise ja lõpul viimase hoopis ilma rihma kasutamata. Oli näha, et mees ei teadnud, kuidas on parem lasta.

Väga paljud hoidsid keha püsti asendis just ettepoole. Nägin ka „täägivõitluse“ asendeid. Üksikud hoidsid ka vasaku käe hoopis vasakul väljas.

Põlvelt kasutati rihma vähem; lamades kasutas rihma ainult mõni üksik.

Tuli ette juhuseid, kus lamades lasti kõik nullid.

Mittetäitjate tabamuspildid rõhuvas enamusel olid ikka kuski märgi serval. Vähe oli neid, kel tabamused hajutatud üle terve märgi.“

Nende märkuste põhjal võib öelda, et kõne all olevas üksuses tõesti laskeõpetajatel õige tume ettekujutus peab olema sellest, mis on põhiolemused laskeasendite, selle laskmise A ja O suhtes. Juba see püsti asendis rihma kasutamine ja lamades rihma kasutamata jätmine võib igale korralikule tegelikule laskurile naeru peale ajada. Samuti on selge, et relvad laskuritele täiesti kohandamata olid. Ja täiesti õigus on kohtunikul, kui ta oma tähelepanekud lõpetab sõnadega:

„Väljaõppest — mulje nõrk. Töös vist puudub oskus, ühtlus ja süsteem.“

Kui nüüd niisuguse üksuse noored saavad reameesteüksusse, siis on nendega muidugi tööd enam kui vaja. Ja vaevalt neist asja saab ka kõige visama töö juures. **Sest midagi pole halvem kui laskur, kellele laskeoskuse põhialused kohe esimestel õppetundidel ei ole õieti kätte õpetatud.**

Niisugune laskur on tihti jäädavalt ära rikutud, tema pärasine ümberõpetamine on äärmiselt raske, tihti koguni võimatu.

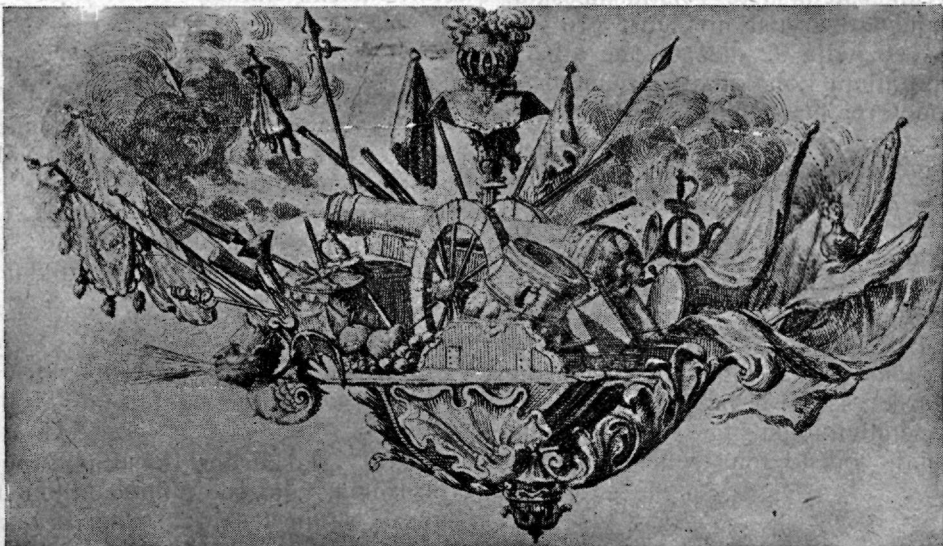
Hõlpsam oleks reameesteüksuses töötada meestega, kes on laskmise alal hoopis ilma mingisuguse algõppuseta, kui niisuguse sasiloleva „väljaõppega“ ärarikutud meestega...

*

Kirjeldatud juht on siiski ainult äärmine erand; möödunud klassikatsetel — peaaegu ainukene sellesarnane. Muidu on nõrkade % igalpool ikka võrdlemisi väikene ja õige suur % noortest on saanud täiesti korraliku elementaarse laske-ettevalmistuse. 30 kuni 40% noortest, mõnel pool isegi enam, on punktilaskmises välja jõudnud sinna, kuhu nad ametlike nõuete kohaselt oleksid võinud jõuda ka reameestekursuse lõpuks. Kohtunikude tähelepanekud üksmeelselt räägivad üldiselt korrektsetest asenditest ja põhivigadest ainult üksikute laskurite juures.

Neile meestele ei takista miski asi õpetamast otsekohe ka lahingulist laskmist kõigis võimalikkudes variatsioonides. Muidugi nõudes, et ka lahingulisel laskmisel peetaks kinni samadest täpsusenõuetest kui punktilaskmisel. Ja mis puutub asendite „viimistlemisesse“ punktilaskmisel, siis võib selle küll rahuliku südamega jätta meeste oma püüdlikkuse ja mõnususetunde hooleks. Rohkem kui pool tundi päevas sellega küll tegeleda ei tarvitse.

Ainult huvi ja armastust asja vastu ning püüdlikkust tuleb õpilastes äratada. See on suurem edu pant, kui kaks tundi igapäevast palgepanemiseviilimist.

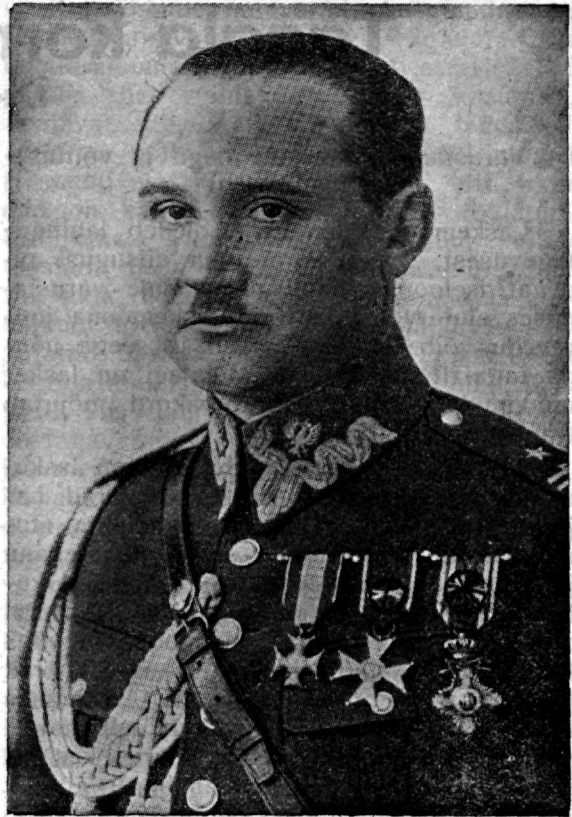
Poola sõjaväe esindajate vahetus.

24. juunil lahkus Eestist Poola sõjaväeline esindaja kolonelleitnant Stanislaus Kara, andes üle oma kohused uueks sõjaväe esindajaks määratud kolonelleitnant A. Liebich'ile.

Kolonelleitnant S. Kara, esindades Eestis Poola sõjaväge alates 26. septembrist 1927. a., on selle aja jooksul palju tänuväärt tööd ära teinud Poola ja Eesti kaitsevägede vastastikuseks lähendamiseks ja soojade sõprussidemete kõvendamiseks nende vahel.

„Sõduri“ toimetusel on eriti põhjust olla tänulik kol.-ltn. Kara'le väärtusliku kaastöö eest, millega kol.-ltn. Kara „Sõduri“ veergudel aitas tutvustada meie lugejaskonda Poola tähtsamate vabadusheitlustega 1920. a., leides selleks aega ja võimalusi oma vastutusrikka töö kõrval.

Soovime kolonelleitnant S. Kara'le lahkumise puhul paljude eesti sõprade nimel õnne ja edu tema edaspidises töös uuel ametikohal.

Kolonelleitnant S. Kara.

Läti kaitseväge pärg Eesti vabadussõjalaste kalmistule.

Võnnu lahingu aastapäeval, 22. juunil s. a., aetas Läti sõjaväeline esindaja Eestis, kolonelleitnant J. Streipa Läti kaitseväge nimel pärja Tallinna vabadussõjalaste kalmistule. Tuletades meelde sel päeval sõlmitud Eesti ja Läti relvavendlust, kolonelleitnant J. Streipa ütles oma kõnes:

„Täna kaksteist aastat tagasi, 22. juunil 1919. a., Latviija ja Eesti väed ühistes lahingutes Võnnu all, saavutasid võidu, millel on olnud otsustav tähtsus nende riikide Vabadussõja ajaloo.“

See päev on kujunenud Latviija kaitsevägele ühtlasi leinakuu ja juubelipäevaks. Leinapäevaks selle tõttu, et Latviija kaitseväge sel päeval sügavas leinas mälestab oma langenud kangelasi. Juubelipäevaks aga sellepärast, et see päev tõi õlg-õla kõrval võitlevatele Eesti ja Latviija vägedele mitte ainult täieliku või-

du ühise vastase üle, vaid veel enam — sel päeval pandi eestlaste ja lätlaste verrega pühitsetud esimene kindel alus Eesti-Latviija liidule.

Mälestades täna oma langenud kaasvõitlejaid — eestlasi ja Eesti vennalikku abi Latviijale tema vabadusvõitluse raskeimal hetkel, Latviija kaitseväge on teinud minule austavaks ülesandeks asetada need lilled Eesti kangelaste hauale.

Eesti ja Läti kangelaste ühiselt valatud veri jäägu ka tulevikus jäädava sõpruse ja vastastikuse usalduse pandiks mõlema liitlase kaitsevägede vahel!“

Pärja asetamise juures viibisid Tallinna garn. ülem kindr.-maj. G. Jonson, linna komendant kol. O. Raudvere ja teisi vanemaid kaitsevägeelasi. Pidulikuks tseremoniaks oli kalmistul rivistatud aukompani ja mängis Kaitseministeeriumi orkester.

Tagala korraldamisest. *)

I. Kasak.

b) Varustamine laskemoonaga ja võitlusevahenditega.

Laskemoona juurevedu oleneb lahingu-tegevusest, seega ta ei oma niisugust pidevat iseloomu, nagu me näeme varustamises elutarvetega. Kuid laskemoona juurevedu võib tekkida kiiresti ja seega nõuda tagalalt suurt tööd. Pealegi on laskemoona kaal suur, mis omakord mõjutab transpordi tööd.

Et tagada pidevat juurevedu, on laskemoona ja võitlusevahendite tagavarad hajatatud sügavusse. Nende vahendite muutmisele pööratakse suurt tähelepanu juba rahuajal, sest hulgalised sõjaväed kulutavad lahingus laskemoona väga suurel arvul. Et kergendada laskemoona ja võitlusevahendite juurevedu, luuakse liikuvad laod raud- ja maanteedel ning vajaduse korral neist eellaod. Harilikult eelladudest antakse laskemoona väeosa voorile kas otsekohe või väekoondise transpordi abil.

Laskemoona liikuvaid ladusid on hõlpus luua raudteedel, sest vagnid kandejõud on suur (kuni 17 tonni). Kuid laskemoona ronge võib ähvardada lennuväe tegevus. Seetõttu tuleb mõelda tõsiselt nende kaitsmisele õhuvaenlase vastu. Mõnel juhtumil on kasulik luua ladu väljaspool raudteed, kuid seejuures laadimisel rongilt või uuesti rongile tuleb arvestada suurt meeskonda.

Väekoondise nõudel laskemoon ja võitlusevahendid saadetakse keskasutiste ladudest rinde käsutusse peamiselt raudteel; vajalik hulk suundakse eellattu. Rongis tuleb valmis panna igale väeosale kuuluv laskemoon, et hoiduda segiminekest ja tagada kiirust väljaandmisel. Eriti vajab allakriipsutamist väljaandmise kiirus, sest väljaandmise kohta koondatud vooriasad on soodsateks märkideks õhuvaenlasele.

Väekoondises korraldab suurtükiväe laskemoona saamist koondise suurtükiväe ülem, kellele suurtükiväe üksused saadavad oma nõuded. Varustamine jalaväe laskemoonaga on riikides mitmeti lahendatud, enamikus kuulub ta suurtükiväe ülema ülesannetesse.

Väeosades on laskemoon väeosa ja allüksuste vooris, nii jalaväe rügemendis — rügemendi ja kompanite, grupis — grupi ja patareide voorides. Patareis on laskemoon paigutatud suurtükkide eelikutesse ja kuulikastidesse. Teistes voorides on voorivahenditeks harilikud vankrid või reed. Püssimehed kannavad teatava arvu padruneid endaga kaasas.

Laskemoona arvestatakse tuleüksustes. Tuleüksused on mitmekesised, vastavalt relva kaliibrile ja tegevusevõimlustele. Tuleüksuseks loetakse normi, mida relv harilikult kasutab lahingutegevuse päeva kestvusel.

Laskemoona juurevedu nõuab suurt voori. Oletame, et rügemendis on 3000 püssi, ja vaatame, kui palju oleks siis vaja veovahendeid ühe tuleüksuse veoks. Loeme tuleüksuseks 120 padrunit ja 1 käsigranaadi püssimehele. Kast vene laskemoona (600 pdr.) kaalub 21,3 kg, kast „Lemon“ käsigranaate (12 tk.) — 8,9 kg, seega püssimehe tuleüksuse kaal = 5 kg ja 3000 püssimehe laskemoon kaalub 15 tonni. Kui loeme, et ühehobuse vanker võib vedada laskemoona 250 kg, vajame eelnimetatud veoks 60 ühehobuse veovankrit. Kui veel ette kujutada, missugused suured voorid on vajalikud laskemoona veoks jalaväe rügemendis.

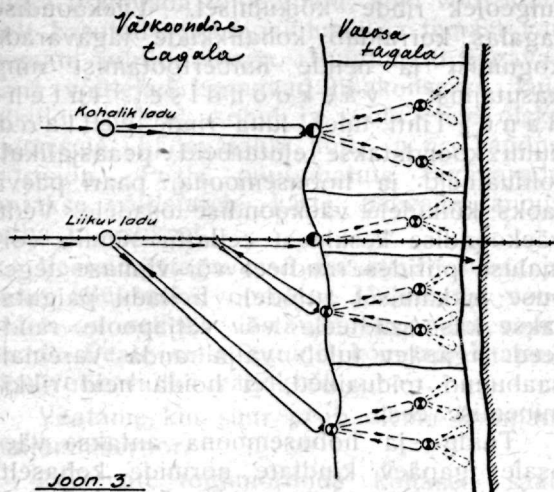
Veel raskem on transporteerida suurtükiväe laskemoona. Oletame, et 3" vene suurtüki tuleüksus on 250 mürsku. Kast nimetatud laskemoona kaalub 60 kg ja sisaldab 5 mürsku, seega 250 mürsku annavad 3 tonni või 12 ühehobuse koormat.

Laskemoona veoks on eriti kohane kasutada mehaanilisi veovahendeid — veoautot ja traktorit, kusjuures viimane võib oma järgi võtta rea veovahendeid.

Väeosade laskemoonavoorede asukohad on rindele tavaliselt lähemal kui elutarvete tagavarad. Vajadusel võib laskemoona mahapanekuga luua ajutisi tagavarasid, eriti olukorras, kus ei ole oodata rinde kõikumisi.

Relvavarustuse järgi väeosadel ei ole pidevalt nõudmisi. Tekkivad nõuded rahuldatakse koos laskemoonaga. Varustamine laskemoonaga teostatakse üldiselt, nagu näidatud joon. nr. 3.

*) Vaata „Sõdur“ nr. 23/24, s. a.

d) Varustamine elutarvetega

haarab kõike, mis on vajalik võitlejatele elamiseks. Siia kuuluvad toit, vesi, rakmed, riided, jalanõud, kütteenained jne. Seda varustust nimetatakse ka intendantlikeks, laiemas ulatuses korraldab teda väekoondise intendant. Varustamine toiduga omab väga suure tähtsuse. Korralik varustamine hoiab alal võitleja kehalise jõu ja teeb ta vastupidavaks väsimusele ja haigustele. Korralikust varustusest oleneb suurel määral võitlejate moraal.

Hulkade toidustamisel ei saa loomulikult olla juttu iga üksiku inimese harjumustest toidu alal. Nii rahu- kui ka sõjaajal on kaitseväes maksvad toidunormid. Toidunormides on näidatud, missuguste ainete ja millises ulatuses tuleb varustada võitlejaid ja kaitseväge käsutuses olevaid loomi. Et teha toidustamine painduvaks, võib mõningaid aineid toidunormide alusel vajaduse korral asendada teistega. Maksvad toidunormid ja väeosade koosseis on aluseks igasuguste toiduainete juureveo arvestamisel.

Toidustada võidakse kas kohapealt saadavate tagavaradega või juureveoga tagalast.

Kohalikkude tagavarade all mõistetakse kõike seda, mida väeosad või väekoondise asutised koguvad oma tagalaraioonis. Kohalikkude tagavarade kasutamine kergendab varustuse juurevedu, mille tõttu neid tuleb kasutada igal juhtumil esimeses järjekorras. Eriti tähtis on kartulite, loomatoidu ja kütteenete leidmine kohapealt, sest nende ainete vedu kaugevalt tekitab transpordile suuremaid raskusi.

Kohalikkude tagavarade kasutamine on seotud paljude raskustega. Tagavarad on tagalaraioonis laiali, neid tuleb esmalt leida ja siis alles võimaluse piires kasutada. Teatavat abi kalkulatsioonide tegemisel annavad põllumajanduslikud üleskirjutused ja muud statistilised materjalid, eriti, kui nad on kaitseväge huvides läbi töötatud. Kuid siiski väeosadel igal juhtumil tuleb teostada neile määratud tagala luuret, et selgitada olemasolevaid tagavarasid ja elanikkude nõudeid. Mida enam laiali on paigutatud üksikud elamud, seda raskem on koguda andmeid ja tagavarasid. Meie idapiiril, kus elamud on koondatud külladesse, on tagavarade kasutamine hõlbustatud, mujal meil elavad põllupidajad üksiktaludes. Kohalikkude tagavarade kasutamisele avaldab tunduvalt mõju rahva meelsus ja meie tegevuse edu.

Kohalikke tagavarasid võib kasutada rekvisitsiooni, ostu või toitlustamise teel kohapeal.

Kõige parem oleks muretseda kohalikke tagavarasid ostu teel. Seesugune muretsmise viis võimaldab kõige vähem etteheiteid väeosadele.

Kuid ostu teel tihti ei ole võimalik muretseda suuremal arvul tagavarasid. Ka on see tihti seotud suurema ajakuluga. Põhjuseks on eeskätt asjaolu, et isikud, kasutades erakorralisi aegu, nõuavad liig suurt tasu oma saaduste eest või ei müü neid üldse.

Kui ei ole võimalik muretseda tagavarasid ostu teel, siis teostatakse nende kogumist rekvisitsiooni teel. Rekvisitsioon on tagavarade võtmine sunniviisi. Ta teostatakse kas eriliste rekvisitsioonikomisjonide või otsekohe väeosade poolt. Rekvisitsioonikomisjoni koosseisu kuuluvad kohalikkude omavalitsuste ja kaitseväge esindajad. Rekvisiteeritud varanduse vastuvõtmisel maksetakse selle eest kas raha, või antakse kviitungid võetud varanduse üle.

Rekvisitsiooni õigus on ainult kõrgematel juhtidel. Kui aga vähemad osad asuvad üksikult ja pole võimalusi varustada neid juureveoga tagantpoolt, siis antakse ka nendele õigus teostada rekvisitsioone. Iga juht peab jälgima, et sunniviisi võtmine lasuks õiglaselt kodanikkude õlul ja et rekvisitsiooni ettekäändel ei tuleks ette riisumisi ega võtmisi üle ettenähtud määrad.

Maa-ala, mis jääb vastase kätte, on vaja igal juhtumil puhastada kohalikkudest tagavaradest, jättes elanikkudele ainult hä-

davajaliku. Kui meie osadel tuleb taanduda, siis antakse neile võimalus teostada rekvisitsioone rohkemal määral. Niisama tuleb talitada maa-alal, mis on vastase territooriumil või tema eelosade käes.

Mõnel juhtumil võib kasutada vähemate väeosade toitlustamist kohalikkude elanikkude poolt. Seesugune toitlustamine on võimalik ainult siis, kui paigutada võitlejad elamutesse väikeste osade kaupa. Saadud toidu eest tuleb maksta kindlaksmääratud hinda.

Vaatamata kohalikkude tagavarade kasutamisele, ei suudeta leida kohapealt kõike, mis on vajalik elamiseks lahinguväljale koondatud võitlejate ja hobuste hulkadele. Harilikult võib leida vähesel arvul elutarbeid, kuna suurem osa tuleb muretseda juureveoga tagantpoolt.

Elutarvete valmistamine ja juurevedu rindele sünnib järgmiselt.

Rinde tagalas ehk sisemaal kogutakse rahvalt toiduaineid ja muid elutarbeid. Saadud ained tihti ei ole kohased saatmiseks väeosadele, nagu teravili jne. Neid tuleb ümber töötada enne saatmist väeosadele. Nende ainete ümbertöötamiseks ja uute loomiseks tekivad rinde tagalas sõjatööstused, mis valmistavad elutarbeid võitlejatele, nagu veskid teravilja jahvatamiseks, tööstused riiete kudumiseks, ülikondade ja saabaste valmistamiseks jne.

Niimoodi saadud ja võimaluse korral välisriikidest tellitud ained moodustavad suuremad tagavarad, mis koondatakse üle riigi asetatud keskkladudesse. Osaliselt valmistatakse need tagavarad juba rahuajal. Nendest tagavaradest keskkladudest saadetakse tagavarasid rindele vajaduse piirides, peamiselt raudtee abil.

Varustuse õigeaegne soetamine omab suure tähtsuse, mille tõttu sellele pööratakse tõsist tähelepanu rahuajal. Rahuajal kogutakse statistilisi materjale ja koostatakse elutarvetega varustamise kava sõjaajaks. Et hõlbustada mitmekesiste vajalikkude abinõude ja materjalide saamist, nähakse ette tööstuse üleminek sõjaaegsele valmistamisele.

Väekoondise tagalasse saabunud ja tema raioonis kogutud tagavarad paigutatakse kas väekoondise ladudesse või antakse üle vooridele. Et väekoondis ei oleneks igapäevasest reeglipärasest juureveost sisemaalt, luuakse väekoondise kesklaod, kuhu koondatakse tagavarasid suuremal arvul. Vajaduse korral need laod võivad asuda isegi väljaspool väekoondise tagala raiooni, et tagada neile

julgeolek rinde kõikumisel. Väekoondise tagalas korraldab kohalikkude tagavarade kogumist ja nende ümbertöötamist ning kasutamist väekoondise intendanti. Tihti tuleb luua rinde eellaod, kuhu koondatakse elutarbeid, peamiselt toiduaineid ja hobusemoona, paari päeva jaoks kõikidele väekoondise osadele. Vedu väekoondise kesklaost eellattu sünnib võimaluse piirides raudteel või viimase tegevuse lakkamisel autodel. Eelladu paigutatakse kas raudteele või väljapoole raudteed. Igapäev tuleb välja anda varemalt saabunud toiduained, et hoida neid rikkinemise eest.

Toidu- ja hobusemoona antakse väeosale igapäev kindlate normide kohaselt, maha arvates see osa, mis väeosal õnnestub saada kohalikkude tagavarade näol. Teisi elutarbeid antakse vajaduse kohaselt. Väeosad harilikult ei asuta ladusid, kõik nende tagavarad asuvad voorides. Erandiks võivad olla kohalikud tagavarad, eriti hobusemoon, kartulid ja puud.

Väekoondise eellaost toimetatakse elutarbeid lähemale rindele raudteel või väekoondise transpordiga. Punktide määramisel tuleb täpsalt arvestada juuresõidu ja laadimise võimalusi, varustuse hulka ja selle iseloomu ning julgestamise võimalusi. On kasulik määrata väeosadele täppis aeg varustuse saamiseks, et osad üksteist ei segaks. Niisama tuleb hoolitseda, et väljaandmine sünniks võimalikult kiiresti, tehes selleks üksikasjalikult kõik ettevalmistustööd enne tegevuse algust.

Seega väeosa võib vastu võtta elutarbeid kas raudteelt, väekoondise transpordilt või eellaost. Need kohad nimetatakse elutarvete väljaandmise punktideks.

Varustamine riietega, jalanõudega, rakmetega ja valgustuseainetega teostatakse väekoondise intendandi korraldusel väeosade nõudmisel. See varustus saadetakse kohale koos elutarvetega. Neid tagavarasid hoitakse väekoondise keskkladudes. Nii väekoondises kui väeosades korraldatakse eelnimetatud esemete parandamiseks ja kohastamiseks kandjatele mitmekesised töökojad. Põletispuud, põhk ja vesi muretsetakse väeosade korraldusel oma tagalas.

Väeosas varustamine toiduainetega tagatakse tagavarade hoidmisega voorides ja inimeste käes ning pideva juureveoga. Toiduained jagunevad kahte gruppi: jooksvaks tarviduseks ja puutumatuks tagavaraks. Puutumatud tagavarad hoitakse juhtumiks, kui ei ole võimalik

juure toimetada toiduaineid; neid võib üldiselt kasutada pataljoniülema ja temast vanemate juhtide loaga. Puutumatu tagavarana võitlejad kannavad lihakonserve, kui-vikuid, suhkrut, kohvi ja soola. See oleks inimesele hädavajalik toit, n. n. raudne portsjon. Peale puutumatute tagavarade antakse võitlejatele kätte päevane annus leiba ja suhkrut.

Veetavad tagavarad asenevad väeosa ja tema allüksuste voorides. Mõlemates voorides on selleks vastavad majandusevoori osad. Peale selle kuulub kompani majandusevoori hulka väljaköök.

Vaatame, kui suur peab olema kompani majandusevoor.

Maksvate toidunormide kohaselt saab võitleja päevas 2,2 kg toiduaineid. Kui oletame, et kompanis on 175 võitlejat, siis tuleks vedada kompani vooris 385 kg toiduaineid. Peale selle majandusevankritel tuleb vedada hobuse enda ja köögihobuste toidumoon ja mõningad toitlustamiseks vajalikud nõud. Kokku saame vähemalt 450—480 kg, mille vedamiseks läheb vaja 2 ühehobuse vankrit. Peale nende peaks olema kolmas veovahend kompani kantselei ja juhtiva koosseisu pagasi veoks.

Lahingu ajaks ja rännakul koondab patül kompanite majandusevankrid oma käsutusse, nende tegevust juhib mõni allohvitser patüli määramisel. Need vankrid asuvad lahingu ajal tagapool, umbes 3—4 km esijärgu kompanitest. Asukohaks tuleb valida varjatud koht, kus on võimalik tagada julgeolekut vaenlase õhujõudude eest, see koht peab võimaldama ka toidu valmistamist.

Kompani majandusevankritel asub üks annus toiduaineid, mis tavaliselt antakse öösi väeosa voori poolt. Kui lugeda, et võitlejaid toidetakse hommikul koidikul, siis koos väljaköögiga sõidab kompanite juure ka üks vanker, et varustada võitlejaid 1 annuse leivaga ja suhkruga. Tagasi tulles võib väljaköök vastu võtta ülejäänud toiduained, järelikult kompani majandusevankrid, (vähemalt üks) jääksid päevaks tühjaks. Seega neid võib vajadusel kasutada väeosa voorile vastusaatmiseks, pikendades sellega viimase tegevusevõimalusi.

Oleks võimalik lahendada vooride küsimust ka sel teel, et asetada väeosa allüksuste majandusevankritele need puutumatud tagavarad, mis muidu veetakse väeosa vooris. Kuid sel lahendusel on ka oma suured puudused. Esiteks tuleb allüksuste

vooride liiklemiseks kasutada tihti halbu teid või isegi liikuda väljaspool neid. Teiseks antakse öösi teatavaks ajaks 1-päevane toiduannus, mis on majandusevankrite täielik koorem. Peale selle tuleb kompani majandusevankritel teostada põletispuude, vee, kohalikkude tagavarade, kindlustamismaterjalide jne. vedu. Seega paremaks osutub mitte anda allüksuste voori veetavat puutumatud tagavara, vaid parem saata vastu see voor võimaluse korral väeosa voorile.

Rännakul liiguks pataljoni kõikide kompanite (patareide) majandusevoor ühisel juhatusel koos kolonni taga. Puhkusel asuks majandusevoor oma osa juures.

Majandusevoori ja üldse toitlustamise korraldamiseks oleks soovitatav, et pataljonis oleks üks administratiivala ohvitser.

Vaatame, kui suur peab olema rügemendi voor, et teostada järjekindlat elutartvete juurevedu.

Kui oletame, et rügemendis on 3000 võitlejat ja 500 hobust, siis on nende 1-päevase annuse kaal 12,5 tonni. Lugeses ühehobuse vankri keskmiseks koormaks 250—300 kg, saame voori suuruseks 42—50 vankrit. Peale selle on vaja teatav arv veovahendeid puutumatute tagavarade veoks.

Organisatsiooniliselt tuleks voor jagada nelja ossa — kolm pataljonide ja üks komandode ning rügemendi staabi varustamiseks. Seesuguse jaotuse juures oleks kerge anda pataljoni käsutusse vastavad veovahendid, kui ta saadetakse väljapoole rügemendi voori tegevuseala.

Väeosade vooride käsitlemisel vaatleme veel kaht küsimust — nende täiendamist autodega ja võtmist osaliselt väekoondise transpordi.

Autode abil on hõlbustatud vedu kaugemalt. Autod nõuavad häid teid, mispärast väeosa piirides nende tegevus on väga kitsendatud. Selle tõttu autod on väekoondise transpordis, kust neid vajadusel antakse väeosade vooride täienduseks.

Kohase organisatsiooni korral väeosade voore on võimalik osaliselt kasutada väekoondise transpordi toetamiseks. Näiteks, kui rügement asub raudtee raionis, siis on tema voorist osa vaba ja seda võiks kasutada väekoondise huvides. Muidugi, sel juhtumil tuleb kõigiti kindlustada rügemendi voori tagasisaamine, kui tal tekib vajadus vooride kasutamiseks täielikult. Seesugusel vooride kasutamisel tuleb sil-

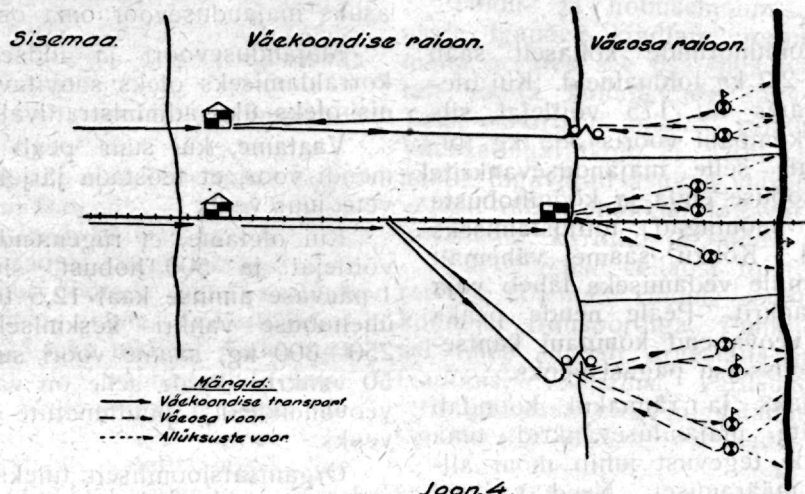
mas pidada, et puhkus on hädavajalik ka vooridele, samuti nagu võitlejatelegi.

Kui väeosa voori suurus võimaldab üles tõsta 1 toiduannuse väeosa kõikide osade varustamiseks, siis voor võib teostada juurevedu maksimum 10—15 km kauguselt. Sel juhtumil pidevaks juureveoks tal tuleks töötada iga päev. Väeosa vooride töö teostub enamikus öösi. Kõige parem oleks valida väeosa voori asukoht väekoondise elutarvete punkti läheduses. Siis on kerge kõlastada kokku varustuse vastuvõtmist.

Elutarvete juurevedu väeosa tagalas sünniks seega, nagu näidatud joon. Nr. 4.

gaasi- ja voorivarustust, mitmekesiseid tagavaraosi, põletuse- ja määrdeaineid jne. Iga sõjavägi täieneb tehnilise varustusega ning ühtlasi muutub varustamine mitmekesiseks.

Et teha tehniline varustus kättesaadavamaks, ešeloneeritakse vajadusel ka neid tagavarasid. Nii tekivad väekoondises side-, pioneri- ja gaasivarustuse kesk- ja eellaod. Viimastesse paigutatakse väeosade kiireks täiendamiseks hädatarvilikud abinõud ja materjalid, nii sidevarustuse eellaos leidub teatav arv telefoniaparaate, kaablit, tööriistu jne. Tavaliselt on nende

Joon. 4.

Väeosa voori tegevuse soodustamiseks oleks muidugi parem, kui voori koosseis võimaldaks üles tõsta 2 päeva jooksva tagavara. Sel juhtumil pool voori annaks üle öösi oma koorma allüksustele, kuna teine pool võtaks vastu 1 toiduannuse elutarvete punktist. Vajadusel võiks see voor töötada 25—30 km peale. Kuid seesuguse lahenduse halvaks omaduseks on asjaolu, et väeosa voor paisub väga suureks.

e) Varustamine tehniliste abinõudega ja materjalidega.

Lahinguväljale koondatud väeosad vajavad väga mitmekesiseid tehnilisi vahendeid ja abinõusid, nagu side-, pioneri-

väikeste eelladude kaugus niisugune, et ta võimaldab vajalikkude abinõude toomist väeosade vooriga.

Autode varustamine bensiiniga ja õliga teostatakse tsisternide ja bensiinijaamade abil. Juba nüüd võib leida isegi maal suuremates tsentrumites autotranspordi põletuse- ja määrdeainete punkte. Sõja korral tuleks neid punkte vajaduse kohaselt täiendada.

Varustamist tehniliste abinõudega teostavad isikud, kes väekoondises juhivad vastavaid alasid, nii sideülem — sidevarustuse, insener — pionerivarustuse juurevedu jne. (Järgneb.)

Latviija mereväe juubelipidustused.

Latviija mereväe 10. aastapäeva juubelipidustused, mis leidsid aset Liepajas 12. juunil, kujunesid suurimaks sõjalaevastikude kohtamispiduks pärast Maailmasõda.

Sellest meie liitriigi rahutahte demonstratsioonist võtsid osa 8 riigi sõjalaevad. Küllalisi oli: Inglismaalt — ristleja „Dorsetshire“ ühes kontradmirali Astley Rushton'iga ja ristleja „Norfolk“, Prantsusmaalt — destroyer „Bison“ ühes kontradmirali de Laborde'iga ja destroyer „Lion“, Poolast — miinilaev „Vicher“ ühes mereväe-kapten Unruk'iga ja miinilaevad „Slazak“ ja „Podhalanin“, Rootsist — soomuslaev „Drottning Victoria“ ühes mer.-kapteni Söderbaum'iga ja miinilaevad „Ehrenskjöld“ ja „Nordenskjöld“, Saksamaalt — ristleja „Königsberg“ ühes kontradmirali Albrecht'iga ja miinilaevad „Albatross“, „Falk“, „Greif“ ja „Möve“, Soomest — õppe-laev „Karjala“ kapten Ikonen'iga, Eestit esindas miiniristleja „Lennuk“ ühes merejõudude juhataja admiral Salza'ga.

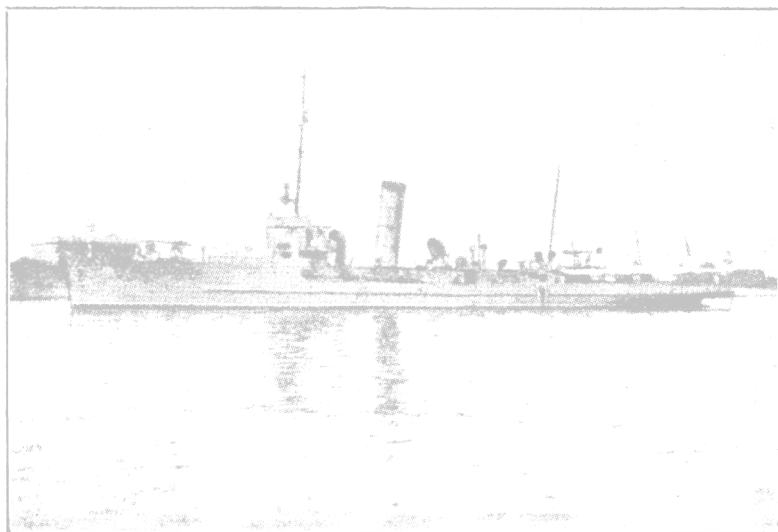
Pidustustest osavõtjad sõjalaevad olid rivistunud Liepaja reidil. Esiplaanil Latviija sõjalaevad „Virsaitis“ ja „Varonis“, nende kõrval allveelaevad „Ronis“ ja „Spidola“. Nende taga hõljusid lainetel hüdroplaanid. Teises reas asusid välisriikide admiralide lipulaevad, nende taga muud sõjalaevad. Meie „Lennuk“ oli asetatud aukohale, Latviija sõjalaevade kõrvale.

Nimetatud rohkearvuline merejõudude koondis pakkus elavat ja võimsat vaatepilti. Päikesepaistel valgendav lippude meri oli suurepärane.

Admiral Keiserling.
Latviija merejõudude juhataja.

Laevade paraadi võttis vastu riigipresident Kviesis „Virsaitise“ pardalt peaministri, sõjaministri ja kõigi kõrgemate sõjaväejuhtide juuresolekul. Esimesena „Virsaitise“ möödus „Lennukist“, kust teda tormiliste „Elagu!“ hüüetega tervitati, siis teiste maa-de laevadest, kust samuti südamlikke tervitusi kuuldavale lasti.

Latviija esimene sõjalaev
„VIRSAITIS“.

Ringsõidu lõpetanud „Virsaitis“ asus oma kohale tagasi. Nüüd sõitsid tema juurde mootorlaevadel esitlema välisriikide admiralid ja laevade juhid. Neid tervitas riigipresident. Mereväe kommete kohaselt toimuvad esitlustseremoniid olid väga huvipakkuvad.

Laevastiku paraadile järgnes pidulik jumalateenistus garnisoni kirikus ja pärast seda kohalise garnisoni paraad. Viimasele järgnes Latvija merejõudude juhataja ja ohvitseride poolt merelennu angaarides korraldatud suurejooneline eine ligi 700 külalisele, millest võtsid osa riigipresident, ministrid, diplomaatlik korpus, sõjalaevade juhid, seltskonna esindajad, ohvitserid ja 70 mitmest rahvusest madrust meeskondade esindajatena. Enne einet angaaride juures rivistunud mereväelasi tervitas rahvusvahelise sõjalaevastiku nimel Inglise admiral, soovides Latvija noorele mereväele pikka iga ja kuulsusrikast tulevikku. Teisena ütles tervitusi Eesti merejõudude juhataja

admiral Salza meie kui liitriigi laevastiku juhina. Edasi tervitasid juubilar Riia ja Liepaja linnapead ja laevastiku šefiks oleva Läti seltsi poolt anti üle hõbedast „Virsaitise“ mudel.

Õhtul oli kuursaalis pall, mis rohke osavõtu tõttu pakkus palju elevust.

Pidustuste kestel laevastikkude meeskonnad korraldasid omavahelisi spordivõistlusi. Nii leidsid aset rahvusvahelise ulatusega sõudevõistlus ja jalgpallivõistlused. Sõudevõistluses, milles paadid olid jagatud 4 liiki, tuli 3-das liigis (6-aerulised paadid) võitjaks Eesti paat. Jalgpallis meie meeskonnal tuli võistelda Latvija 2. rügemendi meeskonnaga, mis lõppes viigiga 2:2.

Üldse Latvija mereväe juubelpidustused möödusid suurejooneliselt ja olid hästi ettevalmistatud. Südamlikkus, mis sai osaks eriti meie esindajaile, on parimaks tõenduseks meie liitlase sõprusetunnest. Pidustustest jäid kõigile parimad muljed.

T.

Pildikesi tagavaraväelaste kordamisõppuselt

8. üks. jal. pataljonis.

Vaikeses, idüllilises Võrus on märgata kõrgendatud meeleolu. Linna tänavail sõelub inimesi ja sõidukeid läbisegi; raudteejaama poole viival teel paistab silma harilikust elavam liiklemine. Selle põhjuseks on nähtavasti asjaolu, et umbes paarsada nooremat kaitseväge juhti on kõikidest Võrumaa nurkadest koondunud oma kaunisse Tamula-pealinna, et siin suviste tööde vaheajal värskendada ja täiendada vilunud kaadri juhatusel oma sõjalisi teadmisi ja oskusi, mis igapäevase töö juures on hakanud juba vähehaaval ununema ja vananema.

Juba raudteejaama esiselt võib tähele panna „mäel“, Taara kasarmute ümbruses elavat liiklemist. Täies lahinguvarustuses ja uues rõivastuses sõdureid koguneb üksikult ja gruppidega kasarmu õuele ja asub seal üksteise kõrvale pikkadesse,

sirgetesse ridadesse. Lähemale astudes selgub, et need on reservallohvitserid, keda rivistatakse ülevaatuseks. Varsti ilmubki kasarmu nurga tagant nähtavale diviisiülema kindral Reegi tüse kogu ja läheneb allohvitseridele. Tema kõrval sammub staabiülema kolonel Sauselgi sirge ja nooruslik kuju. Kõlavad tavalised käsklused, mehed tõmbuvad sirgu, parandavad kiirelt joondumist ja tarduvad siis komando järgi nagu üks mees valvelseisakusse; ainult silmad jälgivad põneva pilguga rivile lähenevat ülemust. Kindral võtab pataljoni ülemalt major Rimmelilt vastu rapordi ja algab siis pikkaldase sammuga kompani rinnet mööda liikudes ülevaatusel. Kogenud sõjamehe terav silm uurib meeste nägusid, hindab seisangut, vaatleb relvi ja peatub varustusel, sealjuures kindral küsitseb, teeb

märkusi ja jagab käske mida siinsamas viibiv kohalik ülemus täitmiseks vastu võtab.

Ülevaatusega lõpule jõudnud käsutab kindral mehed oma ümber ringi ja lühikeses kuid mõjuvas kõnes teatab neile õppusele kokkukutsumise eesmärgi ja selle läbiviimise korra, tuletab meele allohvitseridele nende ülesanded sõdurite lähimate juhtidena ja nende kohused riigi ja rahva ees. Pildistatakse. Viimaseid näpunäiteid kindralilt kaadrile, kes peab allohvitseride õppetööd juhtima, ja kompani lahkub eeskujulikult korras ülevaatuse kohalt, et kava kohaselt jätkata tööd laskerajal, õppeplatsil jne...

*

Tumeda, kurbtõsise männimetsaga ja roheliste luhtadega ümbritsetud õppeväljal, mõnisada meetrit kasarmust on pataljoniülema abi major Häelme ülevaatuse all käimas kibe töö; siin harjutavad end reservallohvitserid püssilaskmises, kergete ja raskete automaat-relvadega töötamises ja mitmesuguste teiste lahinguvõtete täitmises. Töö edu on silmnähtav. Kaitseväe vintpüssidest laskmisel 100 m peale kihutavad mehed muheledes märklauda kuul kuuli sisse, rõhuvas enamusel täites kõik sel alal ülesseatud tavavuse tingimused; 300 m peale laskmisel on tagajärjed nõrgemad, kuid siiski küllalt head laskurite tarvis, kellest paljud kuni 10 aastat tagavaraväes viibinud ja selle aja jooksul pole kaitseväe vintpüssi kättegi saanud. Töötamine kergete ja raskete kuulipildujate juures paistab reservlastele olevat samuti naljaasi. Meeste alul kohmakad ja aeglased liigutused nende relvade käsitamisel omandavad varsti tarviliku rütmi ja kiiruse ja kui laskmise peale üle minnakse, siis selgub, et ei jõuta märklaudu nii tihti vahetada, kui neid puruks lastakse; siingi pole tabamuste protsent palju halvem kui tegevas kaitseväeteenistuses viibvatel kuulipilduritel võrdsetes tingimustes, kellel ometi palju rohkem aega treeninguks.

Laskeradade läheduses teostatakse rivi- ja lahingudrilli. Siin sünnib töö eriti süsteemikindlalt. Iga uue tüübilisema rivi- või lahinguvõtte juure üle minnes tuletab kompaniülem selle reservlastele paari sõnaga meele, laseb ta kaadril ette näidata ja siis alles käsib asuda võtte harjutamisele. Rühmadena, jagudena ja gruppide-na paiskub kompani üle õppevälja laiali, kus siis lähimate ülemate juhatusel algab

intensiivne töö, seni kui kompaniülema vile kutsub mehed uuesti kokku vastsete juhtnööride saamiseks ja teiste, järjekordsete õppeülesannete lahendamiseks. Öhtu kätte jõudes allohvitserid manövreerivad, liiguvad sammu ja jookstes, teevad hüppeid, varjuvad, asuvad laskekohale, kaevuvad ja moonduvad nagu vilunud lahingumehed kunagi. Kui õppuse lõppedes kompani kogutakse kojuminemiseks, võib meeste kevadisest päikesest pruunikspõlenud nägudel lugeda rahuldusetunnet, sest päevatöö on korda läinud ja ees ootab maitsev öhtusöök ning selle järele mõnus, valgete linadega voodi avaras, päikeseküllases ja puhtaksküüritud kasarmutoas...

*

Teise päeva varajasel hommikutunnil jätkub õppetöö täie hooga. Pärast einitamist allohvitseride kompani rivistub kasarmu õuel ja liigub siit rännakukorras mäest alla rügemendi õppeväljale, kus noorte, haljaste mändide keskel kavatsetakse harjutada asumist kaitsele, positsiooni kindlustamist ja vaenlase rünnakute tagasilöömist. Vaenlasest on teada niipalju, et ta tahab kaitsja seisukohtadele kallale tungida.

Samal ajal ohvitserid ruttavad, paberi ja raamatute puntrad kaenlas, õppesaa-li poole, sissejuhatavale loengule taktika alal. Ettekandjaks on õppuse üldjuhataja abi kolonel Laurits. Vilunud lektorina maalib ta mõne tugeva, reljeefse joonega kuulajate silma ette kujuka pildi praegusa- ja pealetungilahingu ettevalmistamisest ja läbiviimisest, sealjuures rõhutades üksnes tähtsamat ja olulisemat, mida reservohvitserid peavad tingimata meeles pidama, kui nad nooremate kaitseväe juhtidena tahavad modernaja nõuete kõrgusel seista ja tänapäeva lahingus neile usaldatud üksusi edukalt juhtida. Kuulatakse suure hoolega. Tehakse märkusi paberile. Leidub siiski ka neid, kes näikse kõvasti usaldavat oma meelepidamise võimet ning seepärast ettekande üleskirjutamist ülearuseks peavad.

Pärast ettekande lõppu lahkuvad ohvitserid üldisest saalist gruppide õpperuumidesse, et vastavate tööjuhatajate kaasabil tutvuneda täna maastikul lahendamisele tuleva taktikalise ülesandega. Kaardid, kalkid, paber ja eeskirjad asetatakse lauale, loetakse ülesanne läbi, vahetatakse mõtteid, peetakse nõu ja esitatakse üksteisele küsimusi. Raskemates küsimustes pöörduetakse grupijuhile poole, et

teada saada tema autoriteetlikku, elukogemuste najal väljakujunenud arvamust. Kuid aeg möödub kiiresti; enne õhtut peab ülesanne olema läbi töötatud maastikul kuhu nüüd suundaksegi sammud...

*

Kasaritsa rohelised künkad ja sügavatesse orgudesse peidetud taevasiniste järvede vahel asuvad kitsandikud on paigaks, kus valmivad otsustavad lahingud. Üksikult ja grupiviisi on siin näha ohvitseri liikumas teedel, jalgradadel ja põllupeenraid mööda, läbistades metsasalusid, laskudes orgudesse ja ronides küngaste otsa, et siit uuriva pilguga silmitseda ümbruskonda ja hinnata maastikku, otsides kohti, kust oleks võimalik hõlpsamini ning suurima eduga anda otsustavat lööki vaenlasele. Lahinguvälja esialgne ülevaatus niiviisi tehtud, jõuab kätte see tähtis moment, kus juhid peavad oma otusega „maha saama“.

Veel viimased kaalumised pro ja contra, siis pataljoniülemad annavad grupijuhitide juuresolekul ühele kõrgemale künkale kogunenud ohvitseridele oma lahingukäsu. Nüüd ruttavad kompaniülemad, oma alluvaid kaasa võttes, neile antud piirkondadesse, et siin omakord otusega „maha saada“ ja anda tarviliikud käsud rühmaülematele. Algab üksikasjalik tutvunemine maastikuga: kaalutakse, mõõdetakse sammudega, kõhuli maas uuritakse ümbruskonda, lohkusid, põllupeenraid ja auke, otsides soodsamaid kohti laskuritele, kergetele ja rasketele kuulipildujatele, mis peavad hävitama vaenlase ning rajama teed oma ründavatele osadele.

Ainult hilja õhtul lõpeb töö maastikul ja asutakse koduteele. Pärast õhtusööki voodisse minna söandavad siiski vaid mõned üksikud: suurem osa suundub gruppide õpperuumidesse, kus töötatakse veel kaua, sest järgmisel päeval on täna lahendatud ülesande kontroll ja seal tahaks igaüks väärikalt esineda.

*

Kaunis päikesepaisteline kevadehommik leiab reservohvitseri uuesti Kasaritsa kungastel. Täna grupijuhid teostavad kontrolli, kusjuures igaüks peab nõudlikule ülemusele aru andma eelmise päeva töö ja tegevuse kohta.

Kolonel Kursi grupp on võtnud mugava, kuid ka hästi soodsa asendi kaasku serval Tuki talu juures, kus avaneb suurepärase vaade vaenlase positsiooni-

le. Külalislahke talurahvas on välja toonud pikad pingid, kus peal ohvitseridele lubatakse aset võtta, sest suur hulk tööd ning pikemad rännakud on veel ees ja see-
ga jõu kokkuhoiu saavutamise hädapärast tarvilik. All põlluserval, rohkem maantee poole töötab kolonel Tuisu grupp, kuna kolonel Liibus oma meestega on tunginud kuhugi Megomäe kungaste, orgude ja metsade rägastikku, aimates siin sündsaid lähiseid vastase positsioonile.

Kõikjal läheb töö hoogsalt. Mitmesuguste ametiastmete ülemad pataljoniülemast kuni rühmaülemani võetakse siin kõva ja üksikasjaliku kontrolli alla. Kapten A., kandke ette olukord; leitnant B., milline on Teie kompani ülesanne ja kuidas mõtlete seda täita? Lipnik D., kuhu paigutate oma kerged kuulipildujad ja kuhu asetate laskurjaod? Lipnik E., kust ja kuidas kavatsete toetada oma raskekuulipildujate rühmaga X kompani rünnakut? Niisuguseid ja teisi sellesarnaseid küsimusi sajab vahetpidamata nagu küllusesarvest vaeste reservmeeste kaela. Suurem osa neist ei lase ennast siiski roopast välja lüüa: igaüks on põhjalikult süvenenud olukorda, tunneb hästi ülesannet, on peensuseni uurinud maastikku ning juba ammugi otsusele jõudnud, kuidas tuleb lahing läbi viia ja jõud jaotada ning kuhu relvad üles seada. Seepärast vastused küsimustele antakse otsekohe, ilma aja viitmata. Leidub siiski ka neid, kes, olles nähtavasti mõjutatud ilusast kevadeilmast, veel siinamaani pole suutnud oma lahinguplaani kohta selgusele jõuda. Grupijuhilt esitatud küsimustele nad tavaliselt vastavad mõne ebamäärase lausega või, silmi unistavalt üle maastiku libiseda lastes, leiavad mõistlikumaks vastuse võlgu jätta.

*

Päike hakkab juba kalduma lõunasse kui kontrollimine lõpeb ja kõik õppusest osavõtjad kogunevad Otkamäe talu juure, kust kena kaasiku servalt on hästi näha suurem osa lahinguväljast ja üle metsade paistab maaliline Võru ühes Tamulaga ja teda ümbritsevate luhtadega, põldudega, metsatukkadega ja taludega kaugemal silmapiiril.

Siin õppuste juhatus teeb kokkuvõtte mõõdunud päevade vältel tehtud tööst. Kolonel Laurits selgitab tehtud töö tagajärgi kokkuvõtlikus ettekandes, märkides ära praktikantidelt tehtud tähtsamad vead; lõpuks ta toob esile rea õpiseid, kriipsutades neist alla tähtsamad kuula-

jatele püsivamaks meelespidamiseks. Moraalse külje kohta võtab sõna õppuste üldjuhataja kolonel Kruus, kes voolavas ja südame põhjast tulevas kõnes tuletab reserohvitseridele meele nende ülesanneteid ja juhib tähelepanu sellele suurele vastutusele, mis neil nooremate kaitseväge juhtidena on kanda riigi ja rahva ees.

Nii lõpeb õppuste esimene periood. Rahuldusetundega, et tükk tööd on ära tehtud, asuvad õppusest osavõtjad teele kasarmute poole, mille katused paistavad selgesti silma üle metsalatvade. Pärast lõumasööki on ette nähtud veel mõningad ettevalmistavad tööd sõdurite vastuvõtuks, kes hakkavad päralt jõudma järgmisel hommikul vara.

*

Pühapäeva hommik. Suuremate ja vähemate komandodena, kindlas rivikorras ilmuvad tagavaraväest kordamisõppusele kutsutud sõdurid ohvitseride ja allohvitseride juhatusel kasarmu õuele, seatakse siin ritta ja jaotatakse allüksuste vahel. Kirju ja huvitav pilt: kahvatanud näoga, heledas suveülikonnas ja lakkkingades linnasaks, kõhukas kohver käe otsas, vabrikutöölise laadi noorhärna so-nimütsis määrduvad krae ja kaelasidemega, tüse, päikesest pruuniks põlenud näoga talupoiss kustki Rõuge poolt, viiskudes, räpases karvamütsis ja hõreda täishabemega Petserimaa mees, pungil täistuubitud kott seljas, — kõik nad seisavad rahulikult ning leplikult rivis üksteise kõrval, reageerides sõnakuulelikult ja usinasti kuid kaunis kohmakalt ülemuselt antud käskudele ja komandosõnadele, mida nad reservisviibimise ajal pole nähtavasti veel täiesti ära unustanud.

Pärast jaotamist allüksustesse mehed varustatakse vormiriietega, relvastatakse ja viiakse öökorteritesse. Kogu see tegevus sünnib aegsasti väljatöötatud, täpsa ja üksikasjaliku kava järgi kiiresti ja eeskujulikult korras. Siin ja seal kergib esile pataljoniülema mehine kuju, kes isiklikult jälgib töö täitmist ja energiliselt paneb käed külge, kus seda vaja on. Diviisi juhatus kindraliga eesotsas juba hommikust peale jälgib kohalejõudvate meeste jaotamist ja allüksuste moodustamist.

Ka väeosaülemaid on ilmunud, et ammutada õpiseid samasuguse töö läbiviimiseks omal, kui selleks peaks tulema tarvidus...

*

Õhtuks on formeerimine lõppenud ja äsjamoodustatud allüksused kogutakse ülevaatusele, mida toimetab diviisiülem. Pärast ülevaatust paraadimarss. Mehiselt sammub üks kompani teise järele marsi helidel mööda; kõrvalt vaadates ei võiks öelda, et need puhtalt riietatud ja nii hästi esinevad sõdurid on tagavaraväelased, kes alles mõni tund tagasi kasarmuõuel moodustasid endast välimuselt nii kirju ja kontrastirikka kogu. Ühes möödamarssivas kompanis äratub tähelepanu sõdur, kel on rinnuni ulatuv prohveti täishabe ja õlgadele langevad pikad juuksed. Paraadi vaatama kogunenud rahva hulgas sünnitab selle mehe ilmumine elavust; pole ju selline habe nüüd moodis ja teda saab näha võrdlemisi harva...

*

Osa reservohvitseridest lahkub kordamisõppuselt varem üldist tähtaega. Neile on sel puhul korraldatud sõbraliku koosviibimise õhtu, millest peale vanemate väeosa ohvitseride ka diviisi juhatus osa võtab. Sünnimuse puhul öeldud kõnes diviisiülem rõhutab liituse tähtsust reserv- ja aktiivohvitseride vahel eriti praegusel ajal, kus erakapital läänes ja riiklik kapital idas valmistuvad otsustavaks lahinguks, kusjuures võiksime sattuda alasi ja haamri vahele, kui meie ennast küllalt hoolikalt ette ei valmista võitluseks oma olemasolu eest.

*

Raudteejaamas on kibe tegevus. Laaditakse vagunitesse inimesi, hobuseid, vankreid jne. Töö edeneb imekiiresti. Täpsalt määratud kellaajal hakkab rong liikuma, möödub muusika helide saatel jaamahoonest ja kaob varsti silmist teekääraku taha. Jaamaesisel möödumisel on sõitjate näod tõsised; vist aimab nii mõnigi mees, et Petseri õppeväljal on ootamas tõsine töö varahommikust hiljaõhtuni, töö, mis ei mõista nalja, vaid nõuab täit jõupingutust.

Üks õppusel viibijaist.

Vabadussõjast osavõtnuif säilinud ajaloomaterjali kogumisest.

M. Kattai.

Lähematel päevadel sõidavad Vabadussõja lahinguväljadele hulk vabadusristi kavalere — Vabadussõja kandvamat elementi, kel on suured teened Eesti iseseisvuse saavutamisel. Neil kui ka teistel sõjast osavõtnuif leidub nii mõnelgi vabadussõjaaegseid dokumente. Seda asjaolu silmas pidades tahaksime selgitada ja alla kriipsutada sõjast osavõtnuif säilinud dokumentide tähtsust ja nende kogumise vajadust. Teeme seda lootuses, et lugupeetud vabadusristi kavalerid ja kõik teised Vabadussõjast osavõtnud isikud otsivad üles neil säilinud vabadussõjaaegsed dokumendid ja annavad need ära Vabadussõja arhiivi kasutamiseks ning jäädavaks alalhoidmiseks.

Vabadussõda oli Eesti rahva suurimaks kangelasteoks ja jõupingutuseks. Võitluseks iseseisvuse eest rakendus nii või teisiti kogu rahvas. Paljaste kätega tuli segases olukorras asuda riigi loomisele ja kaitseväge formeerimisele ning tagasi tõrjuda idast levivat punaväge laivini. Kõik see nõudis erakordset energiat ja eneseohverdumist. Nende sündmuste vahetud tunnistajad on tolleaegsed dokumendid. Meie püha kohus on neid koguda ja alal hoida, et nad võiksid jutustada kaasaegsete kangelaslikust heitlusest ka tulevastele põlvedele.

Eesti rahvusväeosade ograniseerimise ajajärgu ja vabadussõjaaegsete dokumentide kogumises, nende otstarbekohases korraldamises ja alalhoidmises näeb Vabadussõja Ajaloo Komitee ajaloo koostamise kõrval oma tähtsamaid ülesandeid. Komitee on kogunud Vabadussõja arhiivi kõik seni kätte saadud vabadussõjaaegse kaitseväge ja kaitseliidu tähtsamad materjalid. 1. aprilliks s. a. oli Vabadussõja arhiivis 9285 toimikut. Majandusliku sisuga arhiivaalid asuvad Kaitseministeeriumi arhiivis.

Sellega ei ole veel kõik materjal koos. Mõnel väeosal ja asutisel on alal hoidunud õige rikkalik materjal, mis võimaldab tungida üksikasjadesse. Teistel on see aga niivõrra puudulik, et tervete päevade ja nädalate kohta leiduvad vaid üksikud dokumendid, mille põhjal ei saa ülevaadet kogu väeosa tegevusestki, allüksustest rääkimata, olgugi et väeosa pidas sel ajal

ägedaid lahinguid. Selliste tühikute täitmiseks on suure tähtsusega materjal, mis jäänud sõjast osavõtnute kätte. Allpool näeme, et selle hulk ei olegi nii väike.

Peab tähendama, et lahinguolukorras ei ole igakord aega ja võimalust jätta jälge paberile. Teiselt poolt, tol ajal vähesed arvestasid seda, et dokumendid jutustavad meie rahva paremate poegade kangelastegudest tulevastele põlvedele. Vastuoks, „bumaaga“ vastu oldi isegi vaenulikud, teda ei sallitud, ei hinnatud. Nii jutustas Vabadussõjas hea kuulsuse omandanud löögiväeosa ohvitser, et operatiivdokumente hoiti alal taskutes, mille täitumisel nendega talitati nagu kõlbmatu paberiga. Soomusronglased teavad jälle jutustada, et dokumente loobiti välja vaguniaknast iga ilmakaare poole. Nüüd on tagajärg see, et just soomusrongide ja nendega koos teotsenud löögiosade lahingutegevusest on säilinud vaid üksikuid dokumente ja needki diviisi staabi toimikutes, järelikult sellest ajast alates, mil loodi soomusrongide divisjoni staap.

Seepärast on suur väärtus ka üksikutel dokumentidel ja märgedel, mis säilinud sõjast osavõtnuif. Paljud ei ole neid ka rahuoludes hinnanud, vaid on nad hävitanud, mida tuleb tõsiselt kahetseda. Alal hoidunud on neid siiski veel. Nad on jäänud tihti unustusse. Tihti on puudunud aeg nende ülesotsimiseks ja õigesse kohta äraandmiseks, sest elame ju riigi ülesehitamise ajajärgus, mil „tegijal tööd“. Paljud dokumentide omanikud hoiavad oma märkmeid ja mälestisi selleks, et nende põhjal sündmusi ja läbielamusi pikemas kirjutises käsitleda. See mõte iseenesest on ju väga kiiduväärne, kuid tema teostamiseks on puudunud samuti aeg. Mõned mälestiste ja märkmete omanikud ei taha neid seepärast käest anda, et nad müüd ei ole rahul tolleaegsete kirjutistega nii keelelt kui stiililt. Nad ei arvesta aga seda, et kõik areneb ajaga, eriti aga inimene ise ja rohkem veel meie emakeel. Neile, kes aja puudusel pole seni veel suutnud alalhoidunud dokumente ära anda, tahaksin tähendada, et oodatavat vabamat silmapilku ei tulegi. Vaja on dokumendid ära anda nüüd, mil nende järele on tarvidus suur. Samuti ei tule va-

bamat silmapilku neile, kes kavatsenud mälestisi kirjutada. Kui nad siiski loodavad kord kätte jõudvat aega, mil võivad mälestiste kirjutamisele asuda, siis võivad nad anda oma dokumendid arhiivi selle tingimusega, et neile arhiivi antud dokumentidest täpsad ära kirjad antaks. Ajaloo uurijale on väga tähtis, et ta saaks kasutada just alg- ja originaaldokumente. Uurijale ei ole tähtis mitte üksi allika sisu, vaid ka selle käekiri, paber, kaust, välimus jne. Isikliku iseloomuga materjali (isiklikud päevaraamatud, kirjad, märkmikud jne.) eest makstakse soovi korral tasu.

Ajalooliseks uurimiseks on tähtsad igasugused ametialalised ja isiklikud dokumendid, väeosade ja allüksuste sõjategevuse päevaraamatud, väeliinil viibinute ja nende omakste, sõprade ja tuttavate isiklikud kirjad ja igasugused märkmed, mis kuidagi aitavad selgitada sündmusi, neid mõjutanud põhjusi, meeoleolu ja traditsioone Eesti rahvusväeosade organiseerimise ja Vabadussõja ajajärkudest. Eriti väärtuslikud on isiklikud päevaraamatud, märkmed ja erakirjad, mis peegeldavad *tolleaja meeoleolu*. Väärtuslik on iga üksik dokument, mis täidab olemasolevas materjalis tühja koha ja seega aitab kaasa tööolude selgitamisele. Ei ole üleliigsed ka dokumentide teised eksemplarid.

Igasugused isiklikku elu käsitlevad märkmed hoiab arhiiv kindlas saladuses, puudutagu nad kas autori vahekordi omaaegsete ülematega, kaasteenijatega või isiklikku elu. Sellised märkmed ja mälestised on tarvilikud vaid sündmustest õigeks arusaamiseks ja järelduste tegemiseks.

Seni on Eesti rahvusväeosade organiseerimise ajajärgu ja vabadussõjaaegset materjali annud tasuta Vabadussõja arhiivi allnimetatud isikud järgmisel määral: major P. Asmus 249 lehte, hra G. Ausing 20 l., hra Birkhan 601 l., res. ltn. Eerik 16 l., major H. Freiberg 49 l., major H. Grabbi 34 l., kol.-ltn. A. Jaakson 132 l., kpt. Jakobson 119 l., res. ltn. A. Johannes 97 l., kindral G. Jonson 589 l., hra M. Juhkam 132 l., res.-ltn. J. Jõgi 271 l., kol. H. Kauler 154 l., eru-kpt. Klassmann 2 l., hra A. Kruusimägi 299 l., major O. Kurvits 182 l., hra R. Kuuskmaa 77 l., hra Ed. Laaman 115 l., kol.-ltn. G. Leets 32 l., major J. Lepp 69 l., major R. Liibus 86 l., res.-kol. O. Luiga 292 l., kol.-ltn. R. Masing 4 kaarti, kol.-ltn. H. Matson 161 l., major

E. Morladt 4 l., hra B. Parm 93 l., kol. F. Pinka 205 l., res. admiral J. Pitka 136 l., res. ltn. Puusepp 3 l., kpt. J. Pütt 51 l., major Remmel 1 l., kpt. K. Rägo 12 l., kpt. Ed. Saar 288 l., hra Ed. Sangernebo 6 l., kpt. J. Sild 82 l., hra J. Silder 56 l., res. ltn. K. Soonberg 45 l., kol. Sternbeck 86 l., kpt. Stockeby 160 l., major J. Sööt 7 l., res. kpt. F. Tannebaum 2955 l., kpt. Tenno 255 l., major A. Tomander 80 l., kindral A. Tõnisson 902 l., hra H. Tõnisson 982 l., kol.-ltn. Unt 119 l., res. kpt.-major A. Varma 105 l. ja major P. Villemi 84 lehte. Kokku on 48 isikut annud tasuta Vabadussõja arhiivi 10.251 lehte materjali, 4 kaarti, vabadussõjaaegseid ajalehti ja muud. Peale selle on omandatud ostu teel 13 isikult 6274 lehte vabadussõjaaegseid märkmikke, päevikuid ja käsikirjalisi teoseid.

Nagu siit nähtub, on sõjast osavõtnuil säilinud õige rohkesti materjali, mis oma enamikus suure ajaloolise väärtusega.

Materjali saamiseks on Vabadussõja Ajaloo Komitee pöördunud ka kaitseväelise ilmega seltside ja ühingute poole palvega koguda oma liikmetelt Vabadussõja ajaloo materjali edasiandmiseks Vabadussõja arhiivi. Mõned seltsid on suhtunud ettepanekusse väga heatahtlikult ning saanud materjali ja lubanud kogumist jätkata. Arusaamataks jääb aga ühe seltsi suhtumine, kel olemas küll suur kogu materjali, kuid kes ei ole heaks arvanud vastatagi kirjadele, olgugi et Vabadussõja arhiivi on ka seltsi huvides takistamatult kasutatud.

Vabadussõjast osavõtnud ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid on täitnud oma kohust kodumaa vastu raskel tunnil. Need, kel on säilinud ajaloo materjali rahvusväeosade organiseerimise ajajärgust, Saksa okupatsiooniajast ja Vabadussõja päevilt, peaksid oma kohuseks lugema seda kokku koguda ja ära anda Vabadussõja arhiivi, mis asub Kaitseministeeriumis Vabadussõja Ajaloo Komitee korralduses (Pagari tän. 1, telef. kaitsev. nr. nr. 120, 273, 113).

Materjali edasiandmine on hõlpus eeloleval Vabadusristi vendade välisõidul, kus seda vastu võtavad Vabadussõja arhiivi esindajad. Materjali võib saata ka posti teel kas otsekohe Vabadussõja Ajaloo Komiteele või kohalikkude kaitseväeosade ja -asutiste ning kaitseliidu malevate kaudu.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

GAASIKAITSE ORGANISEERIMINE LAHINGUS. *)

S. Leets.

IV.

ESIMISE ABI ANDMINE GAASIHAI- GEILE JA NENDE EVAKUEERIMINE LAHINGUST.

1. Üldalused.

„Sanitarala rügemendis korraldab sanitarpersonal, kuhu kuuluvad arstid, sanitar-allohvitsbrid ja sanitarid. Selle ala vastutavaks juhiks on rügemendi vanem arst, kes teotseb rügüli ja kõrgema riviüksuse vanema arsti poolt antud käskude ja korralduste alusel.“ (J. E. II § 719 esimene lõige.)

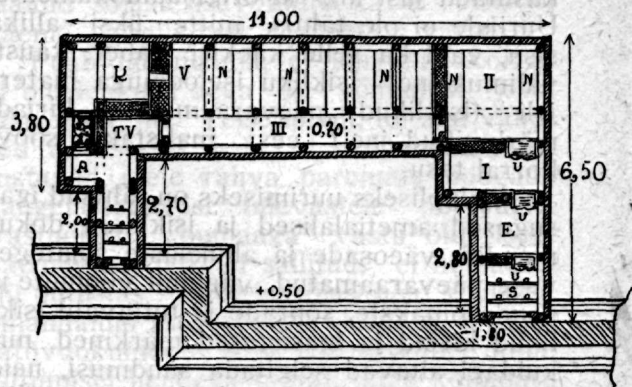
Rügemendis olevate abinõudega vanem arst organiseerib lahingus ka abiandmist gaasihaigeile ja nende evakueerimist. Rügemendi ja pataljoni sidumispunktide (SP) kõrval ta organiseerib abiandepunktid gaasihaigeile (GAP). SP ja GAP ei ole soovitatav kokku paigutada ruumide suhtes, sest gaasihaigetel, nende abistamisel ja ravimisel ei ole midagi ühist haavatuiga ja nende abistamisega. Peale selle gaasihaiged vajavad eeskätt rahu.

Arvestades olukorda, GAP tuleb asutada eriti gaasiohtlikes suundades, kust on oodata kõige rohkem gaasihaigeid. Asukoha valikul peab pidama silmas samu põhimõtteid nagu SP valikul (J. E. II § 720).

2. Abiandepunktid ja nende sisse- seadmine.

Püsivas kaitselahingus GAP jaoks ehitatakse eriliselt sisseseadud tugevad varjendid, kuna liikumissoja oludes selleks kasutatakse kohalikke kindlama ehitusega hooneid ja keldriruume. Igas olukorras peab hoolitsema selle eest, et gaasihaiged oleksid varjatud ilmastiku mõju eest.

Joonisel nr. 26 on näidatud 20 kohaga gaasi- ja mürsukindla varjendi plaan GAP ja SP-le.

Joon. nr. 26.

S — eeskoda; TV — tagavaraväljaläik; I, II ja III — abianderuimid; N — narid; U — uksed õhu-kindlast riidest; K — õhukurn; V — õhumeija; A — apteek ja ühtlasi juurdepääs kurnale.

GAP vajaliskem varustus on järgmine:

- seep, kloorlubi, ämbrid külma ja tulise veega;
- gaasihävitaja, kastekann (duš), riiete degaseerimisseadis;
- tekid, aluspesu, juukselõikamise masin;
- gaasikindlad riided ja kindad, torbikud;
- elustamishapniku aparaat;
- vahendid verelaskmiseks ja kupupanemiseks;
- vahendid hariliku ja sügava klishtiiri jaoks;
- tuline kohvi või tee;
- valgustuse ja kütte abinõud.

GAP apteegi arstimid on: Pulv. Rad. Ipecacuanhae, Camphora, Coffeinum, Strychninum nitr., Codeinum, Natr. bicarbonicum, Cocainum, Collargol, Tanninum, Talcum, Zincum oxydat., Morphinum, Oleum olivarum, Ol. Eucalypti, Kalium hypermanganicum ja füsioloogilise soola lahu.

3. Evakueerimine lahingust ja abi- andmine.

Evakueerimise kiirusest oleneb gaasihaige (mürgitatu) edaspidine tervis ja tih-tigi elu.

*) Vaata „Sõdur“ Nr. 17—24 s. a.

Evakueerimist toimetab sanitarpersonal ja erilised väljakandmise meeskonnad, mis määratakse rügüli või patüli korraldusel. Abistajad peavad olema gaasikindlalt riietatud ja varustatud torbikutega, tagavarakurnadega ja kanderamidaga. Viimaste puudusel võib kasutada ka muid abinõusid, palituid, linu jne., mis kahe kõrvalpuu külge kinnitatud.

Et gaasihaigeist keegi lahinguväljale maha ei jääks, selle järele on kohustatud valvama rühma- ja jaoulemate abid. Siin tuleb arvestada ka selliseid haigeid, kes ajutiselt kaotanud hingelise tasakaalu ja endale kedagi juurde ei lase.

Peajoonis gaasihaigete evakueerimine lahingust teostub järgmiselt.

- Sõjagaasist tabatu varjab end tule eest ja püüab rahulikult torbikus viibida, kuni temale järele tullakse.
- Yperiidi sattudes katmata kehaosale iga mees ise kõrvaldab ta temale selleks väljaantud kloorlubjapulbriga.
- Abistajad asetavad g-haigele torbiku näole (vahetavad kurna), teevad lahti hingamist takistava riiete ja rakmete osad ja kannavad ta lähemasse abiandepunkti. Mingil tingimusel ei tohi gaasihaigeid käia lasta, et mitte kopsude ja südame kiirendatud töötamist välja kutsuda. Erandiks võivad olla kergedamad yperiidhaiged.
- Kandmisel tuleb osavasti kasutada maastikku, valides liikumiseks soodsaid varjualasid. Gaasidest välja jõudes võetakse torbikud maha endal ja haigel. Värskendamise ja kergendamise otstarbel on kasulik haigele anda nina nuuskamiseks piiritusega niisutatud ninarätik või puuvilla.

Gaasikallaletungi alul abiandepunktid valmistuvad gaasihaigete vastuvõtmiseks. Selleks varjendi (gaasikindla ruumi) sissekäigu esine ja eeskoja põrand kaetakse kloorlubjaga, gaasihävitaja täidetakse neutraliseeriva lahuga, soojendatakse vett ja jooke. Punkti sanitarpersonal riietub vastavalt eelseisvale tööle ja seab valmis arstimid ja riistastiku.

Gaasihaige saabumisel eeskojas temalt võetakse maha ja degaseeritakse üleriided, torbik, paun ja muu varustus ja kõrvaldatakse nähtavad yperiidipiisad. Sellele järgneb abianndmine vastavalt

mürgitusele (vaata tabel I) ja ravimine diviisi laatsaretis või kaitseväe haiglas.

Arstidel, kellest oleneb gaasihaigete ravimisele saatmine, tuleb pidada meeles, et kõik gaasihaiged ei vaja evakueerimist. Maailmasõjas kaks kõrvuti paiknevat prantsuse rügementi said sakslaste poolt üheaegselt ja ühesuguselt gaasitatud. Ühe rügemendi arst evakueeris diviisi laatsaretti 9 meest, kuna tema naaber evakueeris 200. Näib, et siin on tegemist suurte lahkumineku-tega sanitartaktikas.

Gaasihaigete evakueerimise alal diviisist edasi sisemaale prantsuse 67. diviisi kogemused näitavad,* et 1484 yperiidhaigest tuli täiendavaks ravimiseks sisemaale saata 892, kuna ülejäänud 592 haiget võis jätta diviisi, neist 193 diviisi laatsaretti ja 399 selle eelabiandepunktidesse.

Diviisi laatsaretis oli ainult 90 voodit, kuna iga päev (järjest 17 päeva) ilmus keskmiselt 100 yperiidhaiget, välja arvatud veel mitmesugused muud haiged. Tänu diviisi arsti energilisele tegevusele, suurem osa diviisi laatsaretti jäetuisi ilmus rivisse tagasi juba teisel ja osa kolmandal päeval pärast mürgitamist. Selliste arstide abiga juhatusel ei tarvitse karta vastase yperiidirünnakuid, kui ettevaatuse eesmärgil arsti isiklikul järelvalvel degaseeritakse kõik need võitlejad, kes olukorra kohaselt võisid yperiidist tabatud saada, olgugi et neil silmnähtavaid mürgituse tundemärke veel ei ole. Selleks tuleb tarvilikuks lugeda igale diviisile 1—2 desinfectsiooniautot dušiga. Duši võtmise ajal degaseeritakse ühtlasi riideid, kuna arst iga nimetatud autost tulija silmad ja silmalaud veel loputab 2% soodalahuga, sest duši all, nagu teada, inimese silmad sulguvad.

Sõjagaasist tabatud hingamisorganitega ja muude sisemiste elunditega haigeid (siia kuuluvad ka hobused ja koerad) peab lahingust evakueerima ja pärast esimest abi edasi toimetama kiiruse poolest ühel alusel raskhaavatuiga, kes vajavad lõikust. Ainult sel tingimusel võib loota seda liiki gaasihaigete peatset paranemist ning rivisse tagasiilmumist.

*) Pariisi Arstiteaduse Akadeemia professor dr. Mercier'i artikkel „Võitlus sõjagaasiga“, ilmunud prantsuse suurtükiväe ajakirja juunikuurinumbris 1929. a.

Esimene abi sõjagaasidest mürgitatule abiandepunktiis.

TABEL I.

Sõjagaasi grupid.	T E G E V U S			Märkused.
	I ruumis.	II ruumis.	III ruumis.	
Mürgituse tundemärgid.				
Mittesurmavad ehk „ärritavad“ sõjagaasid.	Silmade valu, tugev pisaravool ühes silmalauaga tursumisega. Vahetpidamata aevastamine ja äge ninakatarr. Tugev tativool ja ilastamine. Peavalu. Haistmise rike.	Silmade, suu ja juuste loputamine 2% soodalahuga. Kurgu loputamine glütseriini lahuga (lusikataisi klaasi vee peale). Nina tilgutada 5—15 tilka 2%-st kokaiini.	Vigastuste puhul abianamine.	Tabelis mädatud abianandmisele järgneb g-haigete ravimine koha-peal või nende evakueerimine diviisi laatsaretti ja seal edasi kaitsesvähkhaiglasse. Mõõduandvaks on g-haigete seisukord. G-haigete vedamisel sanitarautodes ja vagunites olgu aknad lahtised — rohkem värsket õhku!
Surmavad ehk „üldmürgitavad“ sõjagaasid.	Kergmürgitusel: üldine nõrkus ja teadvuse kaotamine. Raskmürgitusel: lämbumine, tsüanoos ja surm.	Riideist vabastamine. Silmade, nina, suu ja kurgu loputamine 2% soodalahuga.	Vigastuste puhul abianamine.	Kunstlik hingamine või hapniku sissehingamine. Südamerohud (eetri, kofeiini ja kamperi süstitid naha alla). Verelaskmine (lämbumisel). Pesu vahetamine. Soojalt hoidmine. Dieet.
Ajutise mõjuga ehk „lämmatavad“ sõjagaasid.	Valuhoogudega kestev kõha. Lämmbumistunne ja surumine rinnus. Rammetus ja köditunne kurgus ja kõrsis. Puls alul nõrgeneb, hiljem aga väga kiire. Nõrkus ja oksendamine, kui mürgitus tingitud kloorist või fosgeenist; lahtine kõht — kui see tingitud klooripikrimist. Silmade valu ja rohke pisarate vool. Raskmürgitusel tõuseb t. 38°—40°. Haistmise ja maitse rike.	Riideist vabastamine. Silmade, suu, nina ja kurgu loputamine 2% soodalahuga. Hauduvate kohtade pesimine 2% soodalahuga. Tuline piim või tee. Oksenduse vahendid (pulv. rad. Ipecacuanhae 1,0, Sirupi Athaeae 30,0) iga 10 min. järele, kuni algab tugev oksendamine. Tarviduse korral sügav klistiir.	Vigastuste puhul abianamine.	Hapniku sissehingamine. Südamerohud (kofeiini või kamperi süstitid). Lämmbumisel — verelaskmine (300—500 gr.), kui veri ei voola, siis kuppud. Pesu vahetamine. Soojalt hoidmine. Täieline rahu (24 tundi). Dieet (ainult piim või konserv. piim teega).
Pikaldase mõjuga ehk „sõõvgaasid“ (yperit).	Mööduv vastik mädarõika või sinepi lõhn. Väheine köditunne kurgus. Aevastamine ja pisarate vool. Mööduvad minestused ja oksendamised.	Riideist lahtivõtmine ja vigastuste ülevaatus. Tabatud kohtade kuivatamine kloorlühajaga ja pesemine lehelisega. Nina, suu, silmade ja kurgu loputamine 2% soodalahuga, juurde lisades 1—2% kokaiini. Pea pügamine. Pea, nasa ja hauduvate	Vigastuste puhul abianamine.	Pesu vahetamine ja soojalt hoidmine.

V.

GAASIDISTSIIPLIIN.

Maailmasõjas kahes prantsuse diviisis ettetulnud mürgituste põhjused (Pariisi Arstiteaduse Akadeemia professor dr. Mercier'i uurimus) olid:

— hooletult näolepassitud torbik	29 %
— torbiku varajane mahavõtmine	28,5%
— torbiku hilinevad näoleasetamine	6 %
— enda kaitsmatajätmine torbikuga	2,5%
— korratud torb. (aknaklasid)	5 %
— torbikuis lämbunud	7 %
— tervislikel põhjusil torbiku mahavõtmine (köha)	13 %
— torbiku vahetamine gaasides	2 %
— muud põhjused	7 %

Ülaltoodud analüüsist selgub, et õigeaegselt järelevaadatud torbikud ja nende käsitamisoskuse kontroll ühes järjekindla nõudmisega, et torbikud võetaks maha ainult komando järele, vähendab võimalikke kaotusi 68% võrra. See on igatahes niivõrra soliidne %, et riviülemusel maksab selle oma kohuse üle tõsiselt järele mõelda juba rahuajal.

End SG vastu kaitsmata jätnute hulka (2,5%) kuulusid peamiselt vaatlejad, kuulipildujate ja kahurite sihturid ja signaalijad, kes end teadlikult ohvriks tõid lahingu kriitilisel momendil. Need kaotused on paratamatud, nende üle võib väeosa uhke olla.

Torbikuis lämbunute ja torbikute näolt mahakiskujate hulka (20%) kuulusid sanitarid ja köhijad inimesed. Sellest võib järeldada, et meie sanitarid peaksid end järjekindlalt torbikuis harjutama inimeste kandmises ja muu sanitarpersonal peaks võimaliku gaasikallalale tungi eel tõsist tähelepanu pöörama ka neile „tühiste“ haigusile, milliseid sõjajaludes harilikult ei arvestata (köha).

Nii siis gaasidistsipliin, torbikudrill ja arsti tähelepanu harilikule köhale võivad säästa 91% võitlejaid. Hästi korraldatud gaasikaitse ja ajakohase varustuse juures võib kaotuste protsenti viia miinimumini.

Järeldus — SG mõju oleneb ainult sellest, kuidas kaitse on organiseeritud.

Võitlus sõjagaasiga peab teostuma eeskätt ravis, sest treening, gaasikaitse alal antud korralduste ja gaasidistsipliini nõuete täppis täitmine kõigi poolt on eeltingimuseks, et gaasikaitse oleks edukas.

Allpool elementaarsemaid gaasidistsipliini nõudeid igale võitlejale:

I.

Vaenlase gaasikallaletungi korral viibimata alarmeeri oma üksus ja naabrid.

Gaasivaatlejana või alarmisignaali vastuvõtjana teotesedes ole tähelepanelik ja alati valvel. Olles määratud signaalpostile, sa pead teadma, kus asub gaasivaatluspost, kes annab signaale, pead täpsalt teadma gaasialarmi signaale ja viibimata need ettenähtud viisil edasiandma. Sa ei tohi postilt omavoliliselt lahkuda ega postil magama jääda. Pea meeles, et sinu valvsusest ja hoolsusest postil oleneb selle üksuse hea käekäik, kes sind postile saatis.

II.

Aseta gaasitorbik kiiresti näole niipea kui vähegi gaasilõhna tunned.

Gaasialarmi korral ära oota selleks eraldi käsku, sest sõjagaas mürgitab sind kohe, olgugi et mürgituse tundemärgid ilmuvad aeglaselt. Iseäranis kardetavad on ses suhtes söövgasid.

III.

Aseta torbik alati korralikult näole ja võta see maha ainult komando või signaali järele.

Kiire ja täppis torbiku käsitamine päästab sinu elu ja tervise. Pikad juuksed ja habe takistavad kaitsevahendi korralikku näoleasetamist, sellepärast püüa nad maha.

IV.

Gaasides ole rahulik ja, kui olukord seda sinult ei nõua, ära käi ega jookse asjata.

Ärritatud inimene käib ja jookseb ühest kohast teise, unustab, mida peab tegema, hingab kiiresti ja tarvitab selle tõttu oma gaasikurna kiiremini ära kui see, kes kohal püsib, end korralikult torbikuga kaitseb ja rahulikult läbi selle hingab, kuni signaal ehk komando ütleb, et õhk on puhas.

Pea meeles, et sinu rahutus mõjutab teisi, millest kergesti võib tekkida segadus. Segadus aga toob sinule ja asjale ainult kahju. Sa teed heateo, kui rahustad ärritatuid.

V.

Haigestumisel sõjagaases püüa torbik näol hoida ja püsi paigal, kuni sinu järele tulakse.

Ära luba mürgitatul käia ega jooksta, vaid katsu kanda teda teiste abiga gaasivarjendisse või tuule kätte. Kui mürgitatul puudub gaasitorbik, siis muretse see ja aseta tema näole.

VI.

Enne gaasivarjendisse astumist puhasta end gaasidest ainetega, mis varjendi eskojas selleks valmis pandud.

Vastasel korral sa viid kaasa gaase, millest kannatad ise ja teised. Gaasivarjendis ära suitseta.

VII.

Gaasitatud maastikul aseta torbik näole, tõmba särgi, kuue ja palitu krae ja käised kõvasti kinni ja ole ettevaatlik.

Pea meeles, et sõjagaas on õhust raskem ja sellepärast tihedam madalal ja tuule eest varjatud kohal. Iseäranis gaasiohtlikud on lohud, kraavid, mürsuaugud, veeloigud, võsastikud ja metsaservad. Neist kohtadest möödu kiiresti.

Mürgitatud kohtadest läbi minnes ära puuduta põsaid, puuoksi, taimed ega mürsukilde; ära lama, istu ega põlvita.

Hoidu käimast väljakäigukohas ja puutumast suguliiget pesemata kätega, sest päraku ümbrus ja suguliige on yperiidi vastu eriti tundelikud.

Hoidu puutumast terveid kohti yperiidist tabatud kätega, sellega sa kannad edasi SG; kui nahk sügeleb — ära kratsi ega nühi seda kohta.

Yperiidist tabatud kohta hõõru kloorlubjaga ja esimesel võimalusel pese puhta, seebise veega.

VIII.

Ära tarvita toitu ega vett gaasitatud kohtades.

Seda võid teha ainult gaasivarjendis või muus gaasikindlas ruumis. Söö ja joo ainult seda, mis gaasist puhas. Seda pea meeles ka hobuste ja koerte toitmisel. Söövgaasiga mürgitatud toit tekitab maos ja sooltes samasuguseid villoid ja haavu nagu nahalgi. Sööginõud ja abinõud enne tarvitamist puhasta tuhaga või pese seebise veega.

IX.

Sõjaajal olgu torbik alati sinu juures.

Magades pea ta käepärast, et pime- das ärgates leiaks teda otsimatult.

X.

Gaasitorbiku eest hoolitse nagu püssi eest.

Hoia teda niiskuse eest, ära viska, põruta ega raputa teda asjata, gaasikurn hakkab sellest tolmama, muutub tihedaks ja raskendab hingamist.

Enne tarvitamist vaata torbik hoolega üle. Tähele pannes ka kõige väiksemat viga näokatte või kurna juures, näita seda kohe jaoülemale või gaasi-instruktorile.

Pärast torbiku tarvitamist kuivata näokate ära ja aseta torbik korralikult kandetoosi.

Pidades meeles ja täites neid gaasidistsipliini nõudeid, võime kaotusteta viibida ükskõik missugustes vaenlase gaasides.

Kauguse määramine.

„Tuld tuleb juhtida“ (J. E. II § 215). „Rühma kaitseplaani olulisemaks osaks on täppis tuleskeem ja perspektiivvisand, kus on märgitud automaatrelvadele antud tuleülesanded ja kaugused hästinähtavate esemeteni ja joonteni maastikul“ (J. E. II, § 602).

Üks tulejuhtimise elementidest on kauguse määramine. Mida suurem on kaugus, seda täpsem peab olema kauguse hinne.

Täppis kauguse määramine vajab kindlaid harjutusi ja vilumust. Lahingus mitmest punk-

tist ootamatult ilmuvad ja lühikest aega püsivad märgid nõuavad kiiret tule ülekanndmist. Selline olukord ei võimalda kasutada optilisi kaugusemääramise vahendeid kiirelt, vaid neid peab asendama laskuri silm, mis kindla treeningu ja vilumuse tagajärjel osutub küllalt täpsaks kaugusemääramise vahendiks.

Eeltoodust järeldub, et laskurid, k.-klp. sih- turid ja juhid, kelle kätes on tule tehniline juh- timine, peavad oskama kiirelt ja täpsalt mää- rata kaugusi oma silma järele.

Silmamõõt.

Silmamõõt on oskus kaugusi määrata silma abil ilma optiliste abinõudeta. Et silmamõõdu abil määrata kaugusi, tuleb arvestada kolme peamist asjaolu:

- kuivõrt selgesti on näha märgid, milleni kaugust määratakse;
- märgi võrdlust tema tõeliku suurusega ja
- palju kordi mahub määratavasse kaugusse mingisugune teadvusse jäänud mõõduühik.

Juba instinktiivselt on iga inimesel harjumus määrata asjade kaugust. Ühel on see arenenud suuremal, teisel vähemal määral. Täppis kauguse määramine vajab siiski kindlaid harjutusi, sest selle tulemusi mõjutavad mitmesugused asjaolud, nagu nägemise teravus, märkide suurus, kuju, värv, valgustus jne. Näiteid:

- vähemad märgid (pöösas, kivi, kungas, üksik laskur) näivad kaugemal kui samal kaugusel olevad suuremad märgid (mets, mägi, majade grupp jne.);
- heledavärvilised märgid (valge, oranž, helepunane) näivad lähemal tumedavärvilistest (sinine, must, pruun jne.);
- ühetoonilisel maastikul (heinamaa, lumi, küntud põld) eralduvad märgid näivad meile lähemal, kuna kirjul, mitmevärvilisel maastikul paistavad märgid kaugematena;
- uduse, vihmase ilmaga ja videvikus kaugused näivad suurematena, selge päikese- paistelise ilmaga aga vähematena.

Vaatamata loetletud silmapettustele võib igaüks püsivuse ja tähelepanelikkuse abil meeles pidades harilikudes keskmistes tingimustes mitmesugustel kaugustel asjade nähtavuse astmeid. Selleks võib tarvitada järgmist meetodit: valida maastikul sagedamini kohatavaid asju — puu, maja, inimene jne., asuda neist teatud kaugusele ja, eemaldudes või lähenedes, tähele panna iga 50 või 100 sammu tagant nende kuju ja nähtavuse muudatusi. Selliseid katseid sageli mitmekesisel maastikul toimides, saavutame teatud osavuse kauguste määramiseks.

Selge ilmaga kauguste määramiseks elavate märkide pihta võib kasutada järgnevat tabelit: 1600 sammu kaugusel võib vaevalt eraldada jalaväge ratsväest;

1000 sammu kaugusel on näha jooksja või käija inimese jalgade liigutused;

500 sammu kaugusel eralduvad keha katmatud osad (nägu, käed jne.);

300 sammu kaugusel võib eraldada õlgade ja pea kuju;

200 sammu kaugusel on näha käevarred, riie- tevorm ja relvad ja

100 sammu kaugusel silmad, ninasõõrmed jne.

Asjade nähtav suurus (kõrgus ja laius) väheneb proportsionaalselt kaugusega, nii, näiteks, üks ja sama maja, puu, telefonipost, inimene jne. näivad 1000 sammu kaugusel poole vähematena kui 500 sammu kaugusel.

Et silmaga on võimatu täpsat vähenemise- astet kindlaks määrata, sellepärast võivad niisugustel määramistel ette tulla puudused ja ebatäpsus. Määramise täpsus suureneb, kui igakord fikseerime mõõdetava asja suuruse pliatsile või mõõduskaalale. Selleks tuleb pliatsi hoida väljasirutatud käe ulatusel ja viseerida ülemine ots märgi ülemise ääre pihta; pöidla küünekauguse märgime pliatsil märgi alumise ääre.

Sama eset samuti kaugemalt mõõtes näeme, et asja suurus väheneb proportsionaalselt kaugusele.

Tasasel, vähe langeval või tõusval maastikul võib rahuloldavate tagajärgedega määrata kaugusi mingisuguse teadvusse jäänud mõõduühikuga; säärase mõõduühikuna võib esineda kaugus, millega ennem on olnud sagedasti kokkupuutumist ja mis sellepärast täpsalt ettekujutusse jäänud, näiteks distantsid, millel peetud õppe- laskmisi. Säärase ettekujutusse jäänud kaugusega võrrelda eseme kaugust — mitu korda on viimane esimesest suurem või vähem, või mitu võetud mõõduühikut mahub hinnatava esemeni.

Siinjuures tuleb tähele panna järgmist:

- kaugus perspektiivis asjade vahel vähe- neb (telefonipostide rida);
- kui meie asume kõrgemal või maastik tõuseb märgi suunas, näivad kaugused suurematena;
- kui mõõdetavat maa-ala läbib nähtavate vähe nähtavad või meile koguni nägematud kuristikud ja orud, paistab kaugus vähe- mana.

Perspektiivis kauguste määramise praktilise- rimiseks tuleb kasutada tasast maastikku, mil- lel kaugused tähendada hästi nähtavate ese- metega (lipukesed, maasse torgatavad puud, las- kurid jne.). Kauguse määraja viseerib pliatsi või joonlaua otsa väljasirutatud käe ulatusel märgi tippu ja tähendab pöidla küünekauguse- sil asja suuruse. Mõõtmist alatakse lähemast esemest. Nii saame pliatsil rea jaotusi, mis märgi kaugenedes järjest lähenevad pliatsi ot- sale. Kuna kaugus on teada, võime saadud skaal- tal kauguse määramisel kasutada teatud kont- rollabinõuna.

Silmamõõdulise kauguse määramise täpsus suureneb, kui:

- mõõdetavat kaugust võrdleme mõne tead- vusse jäänud või mõõdetud kaugusega;
- mõttes jagame määratava kauguse sel- listeks ühesuurusteks osadeks, milline mõõduühik jäänud teadvusse;
- mitme isiku iseseisvast kaugusemäärang- ust võtame aritmeetilise keskmise, näi- teks: neli isikut määrasid kauguse tea- tud esemeni vastavalt 1800, 1780, 1850 ja 1560 sammu peale, tähendab, keskmine ja õigem kaugus on

$$\frac{1800 + 1780 + 1850 + 1560}{4} = 1715 \text{ sammu.}$$

4

Täpsa silmamõõdulise kaugusemääramise sa- ladus peitub harjutusis. Vilunud silm tuntud maastikul teeb vigu 10—15% piirides. Huvi- tav on, et võõras, tundmata maastik suurend- dab vigu tunduvalt, sest inimesel kui kauguse- mõõtjal on loodusest külge poogitud paranda- matud omadused. Sellepärast üheski olukorras, kui vähegi võimalik, ei maksa loobuda kauguste määramisest täpsamate mehaaniliste instru- mentidega, mis on küll keerukamad ja millega teotsemine on aeglasem, kuid mille täpsus ei olene tuntud või tundmata maastikust ja mõõtja individuaalseist omadusist.

Kauguse määramine kohaliste esemete nähtava nurgasuuruse abil.

Kauguste määramine nurgasuuruse abil on täpsamaid kauguse määramise viise.

Kujutleme, et asume vaatluspunktis kahe mõeldava horisontaalse või vertikaalse kon-

tsentrilise ringi keskpunktis. Suurema ringi raadius (R) võrdub määratavale kaugusele, kuna vähem raadius (r) on kaugus väljasirutatud käe sõrmeni (keskmiselt 60 sm). Et kätt 60 sm kaugusele asetada, võtame 60 sm pikkuse niidi ja asetame otsa suhu, kuna teise otsa kinnitame silmusega pöidla külge ja sirutame käe välja, tehes seni harjutusi, kuni käsi on harjunud vastava ulatusega. Ringjoone pikkus ($2\pi R$) võrdub 6 raadiusele (täpsamalt $6,28R$), seega suurema ringjoone pikkus võrdub kuuele mõõdetavale kaugusele, kuna vähem — kuuele väljasirutatud käe ulatusele.

Tõmmates ringi keskpunktist 6000 võrdsete vahedega raadiust, jagame ringjoone 6000 ossa (igale nurgale vastab võrdne kaar), sama arvu saame võrdseid tsentraalnurke; on täiesti arusaadav, et suure ringi üks jaotus võrdub 0,001 mõõdetavast kaugusest (6:6000), kuna vähemal ringil 0,001 väljasirutatud käe ulatusest.

Tähenstatud mõõduühikut nimetatakse kaugusetuhandikuks.

Võttes väljasirutatud kätte joonlauda, mille iga jaotise vahe on 0,6 mm, s. o. üks kaugusetuhandik käepikkusest (näit. Filatovi joonlaud), ja viseerides üle joonlauda mingisugusele esemele, näeme, et iga jaotus katab joonlaual 0,001 kaugusest meist märkini. Teades kaugust, võime vähese vaevaga arvutada märgi pikkuse või kõrguse.

Näide 1. 10-meetri kõrgune puu katab joonlaual 20 jaotist, seega üks jaotis katab 10 : 20 = 0,5 m. Kaugus meist puuni võrdub $0,5 \times 1000 = 500$ m.

Näide 2. 180 sammu pikkune kaevik katab 90 jaotist joonlaual, vaja teada ta kaugus; üks tuhandik võrdub $180 : 90 = 2$ sammu, seega kaugus on $2 \cdot 1000 = 2000$ sammu.

Kauguse arvutamiseks tuleb eseme kõrgus või laius jagada jaotiste arvule, mida katab ese joonlaual, ja korrutada tuhandele.

Valemina väljendatult oleks see: $x = \frac{a \cdot 1000}{d}$,

kus a on eseme kõrgus või laius, d jaotiste arv, mida katab ese joonlaual, x määratav kaugus.

Jaotistega joonlauda kauguste määramisel võivad asendada sõrmed või mingisugune alati käepärast olev peenikene asi. Selleks on vaja vaid teada, mitu kaugusetuhandikku käe pikkusest ta oma alla võtab.

Et seda määrata, märgime kas maja seinal või mõnel muul esemel horisontaal- või vertikaaljoonel rea selgestinähtavaid jaotisi, näiteks 25 või 50 mm vahedega, ja eemaldume seinast vastavalt jaotiste vahedele 25 või 50 m kaugusele, s. o. 1000 korda kaugemale kui on iga jaotise vahe. Hoiame käe või katsetatava asja silmast 60 sm kaugusel ja vaatame, palju jaotisi ta katab majaseinale tehtud joonestikul; kaetud joonte arv ongi katsetatava asja mõõt kaugusetuhandikkudes.

Mõned sellised praktiliselt proovitud andmed on järgmised:

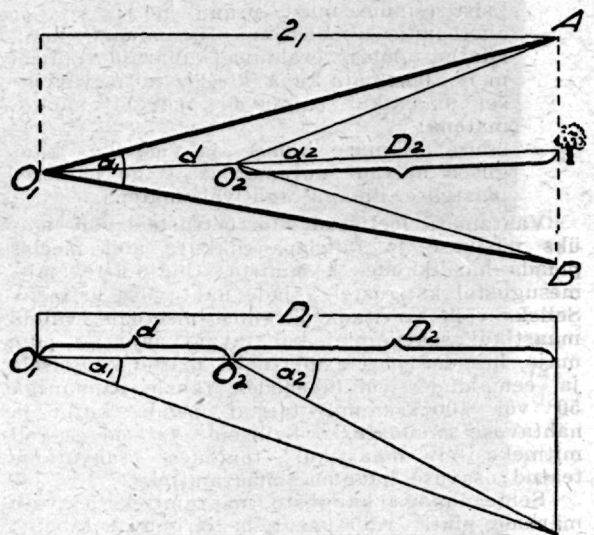
	kaugusetuhandikku
Esimene sõrm (jämedus võetud keskmise)	33
Keskmine- ja nimetissõrm	35
Pöial	40
Väike sõrm	25

Püssikuul (vene) keskelt	8
„ tagumine osa	12
Kuuli pikkus kekast otsani	35
Kest kuuli juurest	13
Kest keskelt	18
Padrunikübar	20
Padruni pideme pikkus	100
„ „ laius	25
Tikutoosi pikkus	90
„ „ laius	60
„ „ paksus	30
Kandiline pliiaats (jämedus)	10
Ümmargune pliiaats	11
Tuletiku jämedus	3,5
„ pikkus	85

Kaugusetuhandikke kauguste määramisel võime kasutada mitmel viisil, millest mõned allpool toodud.

I. Kauguse määramine edasi- või tagasiliikumise abil mõõdetava eseme suhtes.

Ütleme, et on vaja määrata kaugus punktist O_2 kuni puuni (joon. 1).

Joon. 1.

Valime puuga ühel joonel rinnetpidi kaks selgesti nähtavat eset A ja B . Mõõdame nende vahe punktist O_1 ja peame saadud arvu meeles või märgime üles. Lähme edasi 200—300 sammu punkti O_2 , kust mõõdame jällegi A ja B vahe kaugusetuhandikes. Punktist O_2 , s. o. teiselt seisukohalt, võime määrata eseme kauguse (D_2). Eseme kauguse teiselt seisukohalt saame, kui korrutada kaugus esimesest seisukohast teise seisukohani kaugusetuhandikkude arvule, mille saime mõõtmisel esimeselt seisukohalt, ja korrutis jagada mõlemast seisukohast saadud nurkmõõtude vahega.

Näide. Metsatukk esimeselt seisukohalt kattis 40 kaugusetuhandikku, teiselt seisukohalt, mis esimesest 400 sammu eespool, kattis ta 50 kaugusetuhandikku; kaugus teiselt seisukohalt metsani on

$$400 \frac{40}{50-40} = 1600 \text{ sammu.}$$

Tõestis. Joon. 1 on:

- O₁ — esimene seisukoht;
- O₂ — teine seisukoht;
- D₁ — kaugus punktist O₁ kuni jooneni A B (määratava esemeni);
- D₂ — kaugus punktist O₂ jooneni A B;
- a₁ — nurk, mille all on näha AB punktist O₁.
- a₂ — nurk, mille all on näha AB pt. O₂.
- d — kaugus punktist O₁ ja O₂ vahel.

Kolmnurkadest O₁AB ja O₂AB näeme:

$$D_1 = D_2 + d = \frac{AB}{a_1} \cdot 1000; \quad D_2 = \frac{AB}{a_2} \cdot 1000.$$

$$(D_2 + d) a_1 = AB \cdot 1000; \quad D_2 a_2 = AB \cdot 1000.$$

$$(D_2 + d) a_1 = D_2 a_2; \quad D_2 a_2 = D_2 a_1 + d a_1$$

$$D_2 a_2 - D_2 a_1 = d a_1; \quad D_2 (a_2 - a_1) = d a_1.$$

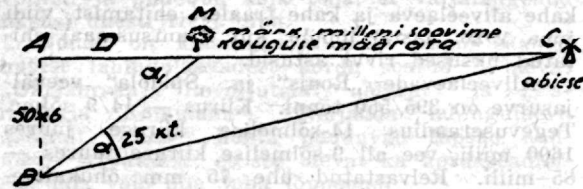
$$D_2 = d \frac{a_1}{a_2 - a_1}.$$

Märge: eseme kauguse saame alati teiselt seisukohalt.

II. Kauguse määramine eseme suuna pikendusel asuva abipunkti kaudu.

Soovides mõne esemeni kaugust määrata, valime ta suunas, kuid võimalikult kaugel, selgesti nähtava abieseme. Liikudes teatud arvu meetreid (samme) vasakule või paremale, mõdame nurga märgi ja abieseme vahel.

Kauguse arvutamiseks jagame vasakule (paremale) liigutud tee pikkuse nurga suurusele ja korrutame 1000.

Joon. 2.

Näide. On vaja määrata kaugus puuni, mille suunas on näha tuuleveski. Kui liigume paremale 50x, on nurk puu ja veski vahel 25

$$\text{kaugusetuhand. Kaugus puuni} = \frac{50}{25} \cdot 1000 = 2000x.$$

Tõestis. Joon. 2 on:

- M — märk, milleni soovime määrata kauguse,
- C — abiese,
- AB = b — paremale liigutud kaugus (baasis),
- D — kaugus märgini,
- a — nurk märgi ja abieseme vahel,
- a₁ — nurk, mille all paistaks märgi juurest baas AB.

$$\triangle AMB \text{ näeme: } D = \frac{b}{a_1} \cdot 1000. \text{ Abipunkti}$$

asudes märgist võimalikult kaugel, võime suurema veata joone AC lugeda paralleelseks BC; sel juhul $\angle a_1 = \angle a$ (sisemised põiknurgad); asendades a₁ a-ga, saame $D = \frac{b}{a} \cdot 1000$.

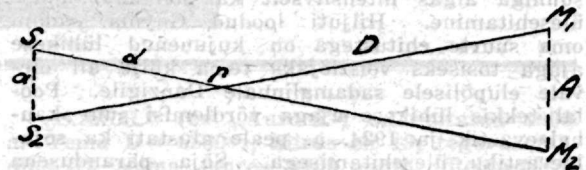
Märge: tulemuse täpsus on hea, kui abipunkt asub vähemalt 50 korda märgist kaugemal.

III. Kaugusehindaja silmade vahe kasutamine.

Võtame pliiatsi väljasirutatud kätte, pöörame ta vertikaalasendisse ja, pigistades kinni vasaku silma, viseerime ta ülemise otsa märgi alumise ääre pihta. Pliiatsit liigutamata suleme parema ja avame vasaku silma; vasakuga vaadates näeme, et pliiats on märgist nihkunud paremale. Hindame, millise kauguse võrra projekteeerub pliiats maastikul nüüd märgist paremal (sammudes või meetrites), ja saadud arvu korrutame 10-nega, korrutis ongi kaugus meist esemeni. Niisuguse hindamisviisi peamiseks puuduseks on asjaolu, et harjumata silmal on raske hinnata täpsalt pliiatsi kõrvalekaldumise suurust maastikul, eriti siis, kui ese asub kaugel, mis põhjustab pliiatsi suure kõrvalekaldumise.

Märge: pliiatsit võib asendada põial või lihtis puuorgikene.

Näide. Viiseerimisel ülaltähendatult versta-postile jäi pliiats 120x võrra paremale. Kaugus = 120 × 10 = 1200 sammu.

Joon. 3.

- Tõestis. D — kaugus märgini M.
- a — silmade vahe.
- d — väljasirutatud käe pikkus.
- P — pliiats.
- A — pliiatsi kõrvalekaldumine märgist.

Kolmnurkadest M₁ P M₂ ja S₁ P S₂ (joon. 3) näeme:

$$\frac{D}{d} = \frac{A}{a}; \quad D = A \frac{d}{a}.$$

Et pea igal inimesel silmade vahe on normaalselt 6 sm ja väljasirutatud käe ulatus 60 d, siis $\frac{d}{a} = 10$ ja $D = A \cdot 10$.

Püss kaugusemõõtmise abinõuna.

Teiste kaugusemõõtmise abinõude kõrval võib sageli kasutada püssi kui alati käepärast olevat abinõu. Selle kaugusemõõtmise viisi praktiseerimiseks asetame elavad märgid või vastavas suuruses kujud täpsalt mõõdetud kaugusele ja, sihtides neile, vaatame, millise osa märgist, mitu kujupikkust või -laiust katab karp teatud kaugusel. Selle viisi hüveks on, et iga laskur võib kasutada oma püssi, saadud andmed üles märkida ja meeles pidada ning pärast kasutada.

Alltoodud tabel on kokku seatud normaalse vene püssi kirbu järele, arvestades vaid tema kolmnurkse osaga.

Kirbu kõrgus katab:	Kaugus võrdub:
½ püstkuju kõrgust	200 sammu.
1 " " " " " " " " " " " "	350 "
2 " " " " " " " " " " " "	700 "
3 " " " " " " " " " " " "	1000 "

½ ratsaniku kuju	250	sammu.
1 " "	500	"
2 " "	1000	"
Sihiku sälgu laius mahutab:		
2 lamades laskja laskuri kuju .	250	sammu.
4 " " " " .	500	"
6 " " " " .	750	"
ühe hobuse pikkuse	600	"
2 hobuse pikkust	1200	"

Püssi juures kaugusehindamise abinõuna on

otstarbekohasem kasutada kirpu, sest kuju läbi sihikusälgu paistab tumedana. Hea praktika juures on viga lähedastel kaugustel 5%, suurematel 10—15% kaugusest. Liig suured kaugused raskendavad määramist, sest inimsilm ei suuda täpsalt tajuda kujude kontuure.

Märkus: Käesoleva artikli koostamisel on käsitatud allikana „Opređenje rasstojanii do tselei v strelkovom boju“ — H. Filatov ja M. Envald. 1—r.

Baltimere sõjalaevastikud.*)

Poola.

Poola riigipiirist (üldpikkus 4.302 km) on kõigest 132 km merepiiri. Ühes riigi uuestisünniga algas intensiivselt ka merekaubanduse ülesehitamine. Hiljuti loodud Gdynia sadam oma suurte ehitustega on kujunenud lühikese ajaga tõsiseks võistlejaks tema külje all olevale elupõlisele sadamalinnale Danzigile. Poolal tekkis lühikese ajaga võrdlemisi suur kaubalaevastik ja 1924. a. peale alustati ka sõjalaevastiku ülesehitamisega. Sõja pärandusena Poola sai omale mõned väiksed torpeedopaadid ja vahilaevad, mis moodustasid laevastiku aluse. 1924. aastal võeti vastu uus laevastiku programm ja määrati suund laevastiku arenemisele.

Laevastiku kava, mis on koostatud 12 aasta peale, näeb ette ehitada

- 2 — ristlejat,
- 6 — destroyerit,
- 12 — torpeedopaati,
- 12 — allveelaeva ja
- tarvilised abilaevad.

Selle kava järele on juba ehitatud 2 destroyerit, millest „Vicher“ astus rivvi 1930. a. keskel ja „Burza“ 1930. a. sügisel. Mõlemad on ehitatud Prantsusmaal, kus sooritasid ka oma proovisõidud. Nad sarnanevad täpsalt prantsuse „Simoun“-tüüpi destroyeritele. Veeväljasurve — 1540 tonni, kiirus — 33 sõlme, mida nad proovisõidul ka näitasid ja isegi ületasid ligi 0,5 miili võrra. Relvastus koosneb neljast 130 mm suurtükist, kahest 400 mm õhukaitse-suurtükist ja kahest kolmetorulisest torpeedo-aparaadist läbimõõduga 550 mm. Suurtükkidest on 2 asetatud vööri, 2 ahtrisse. Helgiheitjaid on 2: üks ees peasilla kohal, teine keskel eraldi platvormil.

Allveelaevu on ehitusel 1927. a. peale kolm: „Vilk“, „Rys“ ja „Zbik“. Nende ettenähtud veeväljasurve on 980/1250 tonni; kiirus — 14/9 sõlme. Tegevuseraadius — vee peal 3500 miili 10-sõlmelise kiiruse juures, vee all 100 miili 5-sõlmelise kiiruse juures. Relvastatud on nad ühe 100 mm suurtükiga ja ühe 40 mm õhukaitse-suurtükiga. Torpeedotorusid — 6, diameetriga 550 mm; laev mahutab 10 torpeedot ja 40 miini. Nõnda siis ehitatud ka miinipanjateks.

Endistest laevadest on rivis 5 endist saksa torpeedopaati, mille tonnaž kõigub 350—365

tonni vahel. Relvastatud kahe 75 mm suurtükiga ja kahe torpeedotoruga diameetriga 450 mm. Kiirus kõigub 27—30 sõlmeni. Hiljem on neil ümber ehitatud peasillad ja korstnad ja laevad üle viidud õliküttele, relvastust aga pole täiendatud.

Peale torpeedopaatide on rivis veel 2 suurtükilaeva: „Komendant Pilsudski“ ja „General Haller“, veeväljasurvega 342 t. Relvastatud kahe 75 mm ja kahe 47 mm suurtükiga; kiirus kuni 15 sõlme.

Läti.

Läti laevastiku programm, mis nägi ette kahe allveelaeva ja kahe traaleri ehitamist, viidi juba 1926. aastal lõpule, kui Prantsusmaal ehitatud üksused rivvi astusid.

Allveelaevade „Ronis“ ja „Spidola“ veeväljasurve on 395/550 tonni. Kiirus — 14/9 sõlme. Tegevuseraadius 14-sõlmelise kiiruse juures 1600 miili, vee all 9-sõlmelise kiiruse juures — 85 miili. Relvastatud ühe 75 mm õhukaitse-suurtükiga ja kuue torpeedotoruga, nendest 2 kahetorulist torpeedoaparaati on paigutatud väljapoole laeva keret tekile ja on pööratavad, kaks torpeedotoru on monteeritud vööri, nagu harilikult allveelaeval. Pööratavad torpeedoaparaadid on ainukesed omasarnased Baltimere laevastikkudes. Laev mahutab 7 torpeedot, sukeldamissügavus — 50 m.

Traalerid „Viesturs“ ja „Imanta“ said valmis samuti 1926. a. Nende iseloomustavad andmed on: veeväljasurve — 256 tonni, kiirus — 14 sõlme, tegevuseraadius 14 sõlme juures 1100 miili, relvastatud ühe 75 mm suurtükiga.

Vanadest laevadest on rivis endine „M“-tüüpi saksa traaler „Virsaitis“, mis on ühtlasi ka laevastiku lipulaevaks. Veeväljasurve — 380 t., kiirus — 17 s., relvastatud kahe 75 mm suurtükiga ja ühe 75 mm õhukaitse-suurtükiga.

Vene.

Vene laevastiku kohta käivaid andmeid tuleb võtta teatud ettevaatusega, sest nad on kaunis puudulikud ja võimaldavad ainult umbkaudse pildi saamist. Ametlikult ei ole teada, et venelastel oleks mingisugust laevaehituse programmi, kuigi Saksa andmetel olevat neil ehitusel 3 uut allveelaeva. See on ka arusaadav, sest vana keiseririigi pärandusena jäi venelastele järele võrdlemisi uus sõjaajal ehitatud laevastik. Kuna kodusõja ajal terve rida üksusi, mida lihtsalt ei

*) Vaata „Sõdur“ Nr. 23/24 s. a.

Bartu Ülikooli Kehalise Kasvatuse Instituudi 1. juunis s. a. lõpetanud ohvitserid.

Istuvad vasakult paremale: Ltn. Ramat (vabakuulaja), major Jõgi (vabakuulaja, cum laude), ltn. Loodla (cum laude), ltn. Langel (cum laude), ltn. Lest. Seisavad vasakult paremale: Ltn. Lang (cum laude), n.-leitnant Talpak, n.-ltn. Möttus ja n.-ltn. Parek.

suudetud korda seada, langes rivist välja ja jäi meeskonnata, peale selle rida üksusi oli tehastes ehitusel, siis nõudis kõige selle kordaseadmine ja lõpuleviimine palju tööd ja vaeva. Näib, et venelased on viimasel ajal asja väga tõsiselt võtnud ja püüdnud kõik teha, et väljalangenud üksusi uuesti rivvi tuua.

Nõnda on Maailmasõja alul valmis saanud uutest lahingulaevadest korda seatud 3 laeva: „Oktjabrskaja Revoljutsia“, „Marat“ ja „Parižskaja Kommuna“. Neljanda lahingulaeva „Mihaail Frunse“ kohta puuduvad täpsad andmed. Arvatakse, et see olevat ka kordaseadmisel, mis võib olla juba lõppenud.

Nende laevade peamised andmed on: veeväljasurve — 23.400—26.000 t., kiirus — 23 s., tegevuseraadius 16 sõlme juures 4000 miili, relvastus koosneb kaheteistkümnest 305 mm ja kuuteistkümnest 120 mm suurtükist, neljast 75 mm õhukaitse-suurtükist ja neljast allvee-torpeedotorust diameetriga 450 mm, soomus poordidel kuni 225 mm, tornidel 200 mm. Laevadel vahetati katlaid 1926.—28. aastal, siiski arvatakse, et praegune seisukord võimaldab kiirust maks. 16—18 sõlme. Tekipealsetes ehitistes on tehtud ümberehitusi ja uuendatud tulejuhtimise abinõusid.

Ristlejatest on rivis „Profintern“ ja „S.S.S.R.“

„Profintern“i“ (ex „Svetlana“) ehitusega alati juba 1915. aastal, lõplikult sai ta valmis alles 1925. aastal. Tema veeväljasurve on 7500 t., kiirus 30 s. (?), tegevuseraadius 14 sõlme juures 3700 miili. Relvastus koosneb viieteistkümnest 130 mm ja neljast 100 mm*) suurtükist, kahest allvee-torpeedotorust diameetriga 533 mm, mis on uudiseks venelaste juures, ning kolmest kolmetorulisest aparaadist, mis kõik on asetatud ahtri tekile. Laev võivat peale võtta kuni 100 miini.

*) Venelaste 100 mm suurtükk omab ametlikult kaliibri 4", kuid ühtluse mõttes on käesolevas kirjutises tarvitatud selle asemel 100 mm. Tegelikult 4"=101,6 mm.

„S.S.S.R.“ (ex „Aurora“) on ehitatud 1900. a. Tema D = 6880 t, kiirus on 19, tegevuseraadius 12 sõlme juures 3700 miili. Relvastatud kümne 130 mm ja viie 57 mm suurtükiga ning kahe allvee-torpeedotoruga. Praegu täidab koolilaeva ülesandeid.

Destroyerite kohta on andmed väga lahkuminevad. Kaunis tõenäoliselt võib arvestada arvusi: meie „Lennuk“i-tüübilisi miiniristlejaid — 4 ja „Vambola“-tüübilisi — 18. Nende peamised andmed on teada, mispärast ei hakka neid siin loetlema.

Vanadest torpeedopaatidest on rivis veel 4. Neist 2 on ehitatud 1905/6. a. Nende D = 750 t., kiirus 25 s., relvastus kolm 100 mm ja kaks 47 mm suurtükki ning kolm 450 mm torpeedotoru. Üks on ehitatud 1905. a., selle D = 560 t., kiirus — 25,5 s., relvastus — kaks 100 mm ja 2 — 37 mm suurtükki ja kolm torpeedotoru. Neljas on ehitatud 1904/5. a., selle D = 735 t., kiirus — 27 s., relvastus — kolm 100 mm ja üks 37 mm suurtükk ja 3 torpeedotoru.

Miinipanijatest on rivis 2: „Devjatoje Janvarja“ ja „Amur“. Esimene on ehitatud 1905. a., D = 2000 t., kiirus — 10 s., mahutab 230 miini. Teine on ehitatud 1907. a., D = 3600 t., kiirus — 13 s., mahutab 300 miini.

Ehitusel olevate allveelaevade umbkaudsed andmed on järgmised: veeväljasurve — 850/? t., kiirus — 15/10 sõlme, tegevuseraadius 9 sõlme juures 7000 miili, vee all 105 miili, torpeedotorusid 10 ja üks 100 mm suurtükk.

Endistest allveelaevadest on rivis 8 „Bubnovi“-tüübilist. Nende a-laevade veeväljasurve on 650/784 tonni, ehitatud on nad 1912—1917. a. Nendest „Rabotši“ (ex „Yerš“) on miinipaniija ja mahutab 42 miini, relvastatud 4 torpeedotoru ja ühe 75 mm õhukaitse-suurtükiga. Teised: „Bolševik“ (ex „Ryss“), „Komissar“ (ex „Pantera“), „Kommunar“ (ex „Tigr“), „Krasnofloz“ (ex „Jaguar“), „Krasnoarmejez“ (ex „Leopard“) ja „Tovarištš“ (ex „Tur“) on relvastatud 4 torpeedotoru ja 8 torpedoraamiga ning ühe 75 mm õhukaitse-suurtükiga. Kiirus kõigil 10/9 sõlme; väljaarvatud „Rabotši“ ja „Batrak“,

millised võivad arendada vee peal 16 s. ja vee all 9 sõlme. Viimane kahest on relvastatud ainult 4 torpeedotoruga ja 4 väikse suurtükiga.

Erliliste omadustega on sellest tüübist veel „Politruk“ (ex „Nepra“), ehitatud 1911—1915. aastal. Tema kiirus vee peal on 10, vee all 11,7 sõlme. Relvastatud kahe 75 mm ja ühe 37 mm suurtükiga, 4 torpeedotoruga ja 4 torpeedoraamiga.

Mis puutub allveelaevade artilleeria-relvastusse, siis eelpool toodud andmeis on võimalikud mõned muudatused. Samuti pole kindel, mitmele a-laevale on torpeedoraamid alles jäetud ja kui palju neid kasutatakse. Teised andmed vastavad enam-vähem tegelikule olukorrale.

Traalereid on ravis umbkaudselt 20 ümber; siia hulka kuuluvad ka vanad torpeedopaadid ja teised väiksemad üksused, milliseid mujal tarvitada ei saa.

Vanadest suurtükilaevadest on enam-vähem korras kaks — „Krasnaja-Svesda“ (1340 t) ja „Krasnoe Snamja“ (1740 t), kiirus kuni 14 sõlme, ehitatud esimene 1905. a., teine 1895. a.

Edasi kuuluvad laevastiku koosseisu veel terve rida igasuguseid õppe-, transport- ja abilaevu, milliseid ei hakka siin üksikult üles lugema.

Kavatsusel on ehitada 15 tükki CMB*)-taolisi mootorpaate, kuid kas sellega on juba alatud, selle kohta puuduvad täpsad andmed.

Saksa ajakirja „Marine Rundschau“ 1931. a. veebruarikuu number arvestab Vene merejõude Baltimerel järgmiselt: lahingulaevu — 2, rist-lejaid — 1, miiniristlejaid — 12—18, allveelaevu — 8, miinipanjaid — 6, traalereid — 12, peale selle mõned õppe-, abi- ja transportlaevad. Need laevad olevat täiesti korras ja lahingukõlvulised. Eelpool toodud koosseis näib olevat enam-vähem tõenäoline ja usutav.

Novembrikuul 1929. aastal alustasid Baltimerelt teekonda Mustale merele läbi Dardanelide lahingulaev „Parižskaja Kommuna“ ja rist-leja „Profintern“. Selle tõttu muutus üldine jõudude tasakaal Baltimerel. Esialgu kõneldi sellest reisist kui õppesõidust, kuid laevad said Põhjamerel ja Atlandis tugevasti tormis kannatada ja olid sunnitud parandama oma vigastusi Brestis ja Neapolis. Vahemerelt sõitsid laevad Mustale merele selle ametliku ettekäändega, et laevade seisukord ei võimalda enam tagasi pöörduda Baltimererele. Tegelikult laevade seisukord olevat olnud prantslaste tõendusel allapoole keskmist juba siis, kui nad Brestis seisisid.

Soome.

Soome laevastiku aluse moodustasid mõned endised Saksa laevastiku „M“-tüübilised traalereid ja Vene väiksed torpeedopaadid. Laevastikku

*) Coastal Motor Boat.

täiendati ja kohendati jõudu mööda, muretseti juure mõningaid väiksemaid üksusi, nagu CMB-sid jne., kuni eduskunna poolt 1926. a. võeti vastu laevastiku täiendamise kava, mille järele alustati uute laevade juurdeehitamist ja mereväe täiendamist. Kava on koostatud 12 aasta peale ja jagatud kahte ossa:

Esimene osa, mille teostamine on juba käsil, sisaldab

- 2 rannakaitse-soomuslaeva,
- 3 suuremat allveelaeva,
- 1 väiksema allveelaeva ja
- 4 torpeedovene (CMB) ehitamist.

Teises osas on ette nähtud

- 1 rannakaitse-soomuslaev,
- 3 suuremat allveelaeva,
- 1—2 väiksema allveelaeva ja
- mõnede torpeedovene ehitamine.

Kava järele esimeses osas ettenähtud üksustest on juba vette lastud üks rannakaitse-soomuslaev ja 4 a-laeva.

Rannakaitse-soomuslaeva veeväljasurve on 3800—4000 t, kiirus 15 sõlme. Relvastatud nelja 254 mm ja kaheksa 120 mm suurtükiga, varustatud diiselmootoritega, mis annavad jõudu elektromootorile, viimased omakord mõjuvad otse propelleritele.

Vettelastud a-laevadest on 3 suuremad, veeväljasurvega kuni 450 t, ja üks väiksem, veeväljasurvega kuni 100 tonni. Muud lähemad andmed puuduvad.

Peale uute on ravis rida endiseid laevu. Nende hulka kuuluvad 2 suurtükilaeva — „Karjala“ ja „Turunmaa“ — millel praegu teostub kadetide väljaõpe, edasi 2 miinipanjat ja traalerit — „Uusimaa“ ja „Hämeenmaa“ — ehitatud 1918. a., veeväljasurve 400—500 tonni, kiirus 15 sõlme, relvastatud kahe 100 mm ja ühe 37 mm suurtükiga. „Karjala“ ja „Turunmaa“ on samatüübilised kui Poola suurtükilaevad, mille andmed on toodud eelpool. Endistest vene torpeedopaatidest on ravis „S.1“ ja „S.5“, mille veeväljasurve on 250—270 t., kiirus 27 s., relvastatud 2 väiksema suurtükiga ja ühe torpeedotoruga, mahutavad 14—18 miini. Suurtükilaevadest on olemas veel 2 kõlbulikk vana laeva (ehitatud 1892. a.) — „Matti Kurki“ ja „Klas Horn“. Nende D = 500 tonni, kiirus oli alul 22 s., nüüd on see kahanenud 16 sõlmele. Relvastatud kahe 100 mm ja kahe 37 mm suurtükiga.

Traaleritest on ravis: a) „Sveaborg“, D = 780 t, kiirus 10 s., mahutab kuni 60 miini, b) „T. 2“ ja „Rautu“ (1916—17.a.), mille D = 240 t, kiirus 14 s., relvastatud ühe 75 mm suurtükiga.

Torpeedovenesid (CMB) on ravis kolm, nendest 2 on ehitatud Itaalia ja üks Inglismaal.

(Järgneb.)

Vabadussõjas langenute mälestustahvlitest Ohvitseride Keskkogu ruumes.

1924. a. tõsteti üles Ohvitseride Keskkogu juhatuse poolt mõte jäädvustada Vabadussõjas langenud ohvitseride, arstide ja kv. ametnikkude mälestamist tahvlite ülesseadmisega langenute nimedega Keskkogu ruumidesse. Lähemalt seda kavatsust ei käsiteldud, sest arvati asja olevat küllalt selge. Keskkogu juhatuse poolt nõutati Korraldusvalitsuselt vastav üldine nimestik Vabadussõjas surnute kohta. Kuna aga saadud nimekirjas arvati leiduvat eksitavaid vigu, saadeti nimekiri Keskkogu juhatuse poolt juuniku lõpul 1924. a. parandamiseks ja arvamise avaldamiseks väeosade ohvitseride kogudele ja vabadussõjaaegsete väeosade ülematele. Mõne kuu pärast jõudsid nimekirjad tagasi, neis leidis vaid vähemaid parandusi ja täiendusi. Korraldusvalitsuselt saadud nimekiri sisaldas kõigi käskudega Vabariigi Sõjavägedele nimekirjadest kustutatud ohvitseride, sv. ametnikkude, arstide, ohv. asetäitjate, sv. am. asetäitjate, farmatsöötide, asearstide ja kapelmeistrite nimesid, kokku 303 nime alphabeedilises järjekorras (andmed kuni aprillini 1924. a. ¹⁾ Laialisaadetud nimekirju tagasi saades, puhastatakse Keskkogu juhatust neid vastavalt alul ülesseatud põhimõtetele ja tõmbas neis maha: 1) kõik, kes lahingus surma ei ole saanud või lahingus saadud haavade tagajärjel ei ole surnud; 2) ülejäänutest kõik need, kes ei ole teeninud ohvitseride kohtadel; ²⁾ 3) kõik asetäitjad ja kohustetäitjad. Sellega langesid välja ka Saaremaa mässu juures surma saanud (lt. Tulmin) ja rindel õnnetute juhtude läbi surma saanud (lipn. Bach ja lipn. Laretei). Vangilangenute ja pärast seda enamlaste poolt surmatute nimed ei pidanud küll algpõhimõtte järele tahvlile tulema, kuid hiljem said nad siiski üles võetud (lipn. Maade, lipn. Ager, lipn. Uus-talu, lipn. Passau, lipn. Pedaja, arst Reinik, ³⁾ lipn. Voltein).

Nende paranduste, täienduste ja kustutuste järele kujunes välja lõplik langenute nimekiri tahvlitel, mis sisaldas 174 nime. Tahvlid avati pidulikult 24. veebruaril 1926. a. Nad on marmorist ja kannavad üleval serval vabadusristi kujutust ja pühendust: „Nad andsid kõik mis neil oli“.

Aastate möödudes selgus, et Korraldusvalitsuse poolt koostatud ja ka asjaosalistelt täiendatud nimekirjadest on välja jäänud mõned nimed, mis oleksid pidanud tahvlitele raiutama lõplikult kujunenud põhimõtete järele. 1. juunil

¹⁾ Selles nimekirjas olid ka teadmata kadunute (lipn. Tuim, lt. Saareoks, lt. Roosenstein, lipn. Parts, lipn. Lindeman ja lipn. Aalman) ja vangi langenu (al.-lt. Stokberg) nimed. Ülejäänud olid kõik surma läbi lahkunud.

²⁾ Nagu allpool selgub, on mõnede sõdurite kohtadel teeninute nimed siiski nimekirja sisse jäänud.

³⁾ Arst Reinik hukati enamlaste poolt 30. dets. 1918. a., mitte aga 20. detsembril, nagu tahvilil märgitud. 20. detsembril ta langes vaid enamlaste kätte vangis.

1929. a. saadeti väeosade ohvitseride kogudele uus järelepärimine puuduvate nimede selgitamiseks, mida kavatsetakse raiuda uuele täiendavale tahvlile. Ühes sellega Keskkogu juhatust avaldas ka põhimõtted, mille järele tuleks täiendada nimekirja. Nende põhimõtete järele tuleks lisatahvlile kanda:

- 1) kõigi lahinguväljal langenud ohvitseride, arstide ja kv. ametnikkude nimed (nende hulgas ka Saaremaa mässu ohvrid);
- 2) kõigi lahingus saadud haavadesse surnute nimed;
- 3) nende teadmata kadunute nimed, kellest hiljem kindlaid teateid saadud, et nad lahingus langenud;
- 4) 1924. a. 1. detsembri mässu ohvrite nimed (eraldil tahvlile).

1924. a. mässuohvrite nimekirja ja tahvli mitte puudutades, tuleks seni kogutud andmetel täiendavale tahvlile 21 nime, nendest Saaremaa mässuohvrite nimesid kaks (lt. Tulmin ja lipn. Jefimov). Kavatsus on võtta üles täiendavale tahvlile teiste hulgas ka ohvitseri asetäitjate nimed, eraldades nad harilikkudest kohustetäitjatest. Teatavasti moodustati ohvitseri asetäitja auaste ohvitseride puudusel S. Ülemjuhataja päevakäsuga 21. jaan. 1919. a. Nr. 30, § 4 (paralleelselt ülendati rahvaväelasi ka ametniku asetäitjateks). Tegelikult hakati ülendama rahvaväelasi ohvitseri asetäitjateks aprilli- ja maikuul 1919. a. vastavalt sellele, kuidas keegi väeosäülem asja peale vaatas ja sellekohased ettepanekud tegi. Tegelikku tähendust sellel ülendamisel ei olnud, sest väeosades olid ettepanevad juba varem kohustetäitjatena ohvitseride kohtadel ja said ka kohale vastavat palka, miinus 100 marka.

Ohvitseride asetäitjate nimede ülesvõtmisega tahvlile küsimus paistab minevat keerukaks. Teisest küljest aga näib meie arvates, et nende väljajätmisega tahvlid ei täida seda ülesannet, mida nõuavad neilt praegused elusolevad ohvitseride kogude liikmed, pidades kalliks oma langenud kaasvõitlejate juhtide mälestust.

Nagu juba tähendatud, oli ohvitseri asetäitjateks ülendamine kaunis juhuslik. Väeosades teenis ohvitseride kohtadel kolme liiki isikuid: 1) veneaegseid junkruid (mitmesuguste sõjakoolide ja lipnikkude koollide õpilasi); 2) aselipnikke ja 3) rahvaväelasi (siin hulgas ka veltveebelid ja allohvitsere). Junkruid määrati ohvitseride kohtadele kas ohvitseride reservi kaudu (1918. a. detsembri alul ajalehtedes avaldatud registreerimise teadaande põhjal) või väeosäülemate isiklikul äranägemisel. 6. jaan. 1919. a.

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

2. diviisi ülem oma pvk. nr. 6, § 1 nõuab Sõjaministri pvk. sõjavägedele 17. dets. 1918. a. nr. 5 täitmist, kus lubatakse määrata junkruid ohvitseride kohtadele. Sedasama nõuab 1. diviisi ülem oma staabiülem telefonogrammiliste korraldustega 1. märtsil 1919. a. Sellega junkrute määramine ohvitseride kohtadele sai sundlikuks. Alamlipnikke määrati väeosades ohvitseride kohtadele veneaegse praktika põhjal, hiljem ülendati osa neist S. Ülemjuhataja pvk. 13. III 1919 nr. 96, § 5 ja 13. V 1919 nr. 162, § 4 põhjal aseohvitserideks ja kinnitati seega ohvitseride kohtadele, kuna teisele osale anti veltveebli auaste, s. o. nad tehti rahvaväelasteks.

Rahvaväelaste määramine ohvitseride kohtadele sündis väeosades tegeliku tarviduse järele kohaseks leitud meestest. Siia liiki kuulvateks tuleb lugeda ka admiral Pitka ja kalevlaste pealik Anton Ounapuu. Need olid juhid, keda sündmuste käik ise asetas ohvitseride kohtadele. Järelikult ohvitseride kohtadel teotsesid mitmesse liiki kuuluvad isikud, kellest mõned ülendati ohvitseride asetäitjateks, teised mitte, kolmandad koguni langesid, enne kui ülendamise protsess lõpule viidi. Niisuguseid ohvitseride kohuseid täitvaid juhte oli iseäranis palju üksikutes pataljonides (Kalevi, Kuperjanovi, Sakala jne.) ja soomusrongidel. Võib tekkida palju lahkarvamisi, kui ühed neist (kes S. Ülemjuhataja päevakäskudest läbi läinud) märgitakse tahvlile, teised mitte. Pealik Ounapuu, kes juhtis Kalevi malevas pikemat aega eeskujulikult kompanit, jääks tahvlile märkimata, sest ta langes, oma meeskonnale lahingus isikliku vahvuse eeskujuna näidates, 2. aprillil 1919. a. V. Beresnjuki küla juures Petseri all, ilma et teda oleks ohvitseri asetäitjaks ülendatud. Kui admiral Pitka (väljapaistvamaid organisatoreid ja juhte Vabadussõja ajal) oleks langenud enne 22. aprilli 1919. a., siis ei oleks järelikult ka teda tahvlile märgitud, sest alles sel päeval

kinnitati ta käsuga Vabariigi Sõjavägedele me-
reväe kapteniks.

Kui aga jätta tahvlilt välja ühes kõigi kohusetäitjatega ka ohvitseride ja ametnikkude asetäitjad, siis oleks asi veel pahem. Lähemal vaatlemisel on selgunud, et ühel üksikul pataljonil on tahvlile märgitud 15 nimest 8 või 9 niisuguste ohvitseride nime, kes väeosas ei ole täitnud ohvitseride kohuseid, vaid on teeninud lihtsõdurite või allohvitseride kohtadel.¹⁾ Asjaolu, et tahvlitel seisavad isikute nimed, kes juhtidena lahinguväljal ei ole tegutsenudki, kuna tõelised juhid jäävad tahvlilt välja, võiks tekitada palju arusaamatusi. Käesoleval juhul meile on tähtsad juhid, kes teisi võidude viisid, olid nad siis ohvitserid või mõned kohusetäitjad. Vormiline külg peaks kõrvale jääma, otustav on sisuline külg.²⁾ Teame ju, et novembris 1918. a. ei tarvitatud nimele juures isegi aukraadi ja aukraadi tunnuste tarvitamine löi rindel läbi alles kevadel 1919. a. (Kalevi Malevas koguni alles sügisel 1919.³⁾ Kõik see sündis ühise eesmärgi nimel. Ja see eesmärk oli võita. Praegused ohvitseride kogud on sellest võitlusest osavõtnud juhtide ja nende järeletulijate koondised.

Kui selline koondis tahab austada oma langenud kaasvõitlejaid, siis peaks selle juures mõõdupuuks olema see, mis keegi on olnud ja mida ta teinud, mitte aga paberid, mis kellegil taskus olid. Sellega ei taha keegi öelda, et üks langenu oleks halvem kui teine, selles mõttes ühist mõõtu leida oleks vast veelgi raskem, kui mitte võimatu. Tahvlid Ohvitseride keskkogu ruumes tahavad üles lugeda vaid üht liiki langenuist ja need on juhid.

Leida langenud juhtide nimesid, kes ei omanud ohvitseride aukraadi, see ei peaks sünnitama suuremaid raskusi, kui senine nimekirjade koostamine. Peatunnuseks siin võiks olla palgaaste, mille järgi kellelegi palka maksti. Tegelikult ei võiks sedaliiki langenute arv suur olla, arvatavasti ta ei ületa 20 nime. S.

¹⁾ Sellest väeosast on kavatsus märkida ka täiendavale tahvlile veel 5 isiku nimed (3 ohv., 1 arst ja 1 sv. am.), kes samuti on teeninud sõdurite kohtadel. Seega tuleks sellest väeosast tahvlile kokku 20 nime. Niisugune suur langenute arv juhtivas koosseisus annab ebaõige ettekujutuse väeosa üldistest kaotustest. „Vabadussõja tervishoidlise osa“ järele on sellest väeosast loetud langenuteks 7 ohvitseri ja 27 rahvaväelast, s. o. kokku 34 inimest. Nii jääks langenud rahvaväelaste arvele selles väeosas ainult 14 isikut. Olgugi, et mainitud raamatu andmed ei ole kuigi täpsad, siiski paistab langenud juhtide protsent liig suur olevat.

²⁾ Sisulist külge rõhutas ka S. Ülemjuhataja, kui ta oma päevakäskudega 21. I 19 nr. 30 ja 23. II 19 nr. 77, esimesega ohvitseri, teisega allohvitseri, käskis kohtadele määrata mitte aukraadide vaid tubliduse järele.

³⁾ Pagunite (õlalappide) kandmine tehti sundlikuks Peastaabi ülema käskudega 21. ja 31. dets. 1918. a. nr. nr. 12 ja 18 ja S. Ülemj. pvk. 6. I 1919. a. nr. 9, § 5.

Sõjakirjandust.

SVEITS.

Revue Militaire Suisse nr. 5 (mai) 1931.

Meie kõrgema juhtimisinstantsi organisatsioonist. Sveitsi sõjakirjanduses kestab vaieldus riigikaitse korralduse reorganisatsioonist. Sellel teemal tõstetud küsimuste hulka kuulub ka riigikaitse jõudude keskasutise — kõrgema juhtimisinstantsi — organisatsiooni küsimus juhtimise ja õppe seisukohast. Kõrgem juhtimine Sveitsi riigikaitstes jäbvat palju soovida. Süüdi olevat kõrgem juhtimine, selle maksev organisatsioon, et nuudub kaitsejõududel doktriini ühtlus ja et raisatakse asjata jõudu kõrvalist tähtsusega küsimuste lahendamiseks. Artikli autor esindab ajakohase kõrgema juhtimise organisatsiooni kava. Tema arvates juhtimine ja õppetöö tuleks allutada täielikult kindralstaabiülemale, keda teha isiklikult täiesti vastutavaks armee juhtimise ja õppe eest. Kindralstaabiülema alluks departemanguülema (ministrile); kuid seda alluvust tuleks tõlgitseda kõige lähema koostööna, sest nende kahe isiku leplikust koostööst oleneb armee igakülgne tugevus ja rahva usaldus armee vastu. Autori arvates kõrgema juhti nimetus — kindralstaabiülema — oleks sõjaväelisel rohkem vastuvõetav kui armeespektor, nagu selliste kõrgete volitustega sõjaväelast nimetatakse teistes armees. Kindralstaabiülema ka sõja puhul jääb armee juhiks, kuni teda olude nõuetel ei asendata mõne teise isikuga. Väikestes armees rohkem kui kuskil mujal tulevat arvestada inglase lemmikväljendust: The right man in the right place (õige mees õigel kohal), sest miudu ükski organisatsioon ei anna seda, mida ta õieti suudaks anda.

Sanitarteenistuse manööver 8.—11. juulini 1929. Manöövritegevuse ülevaade ja tulemuste kokkuvõte. Sveitsi riigikaitsekorraldus on alati erilisel suurt tähelepanu pööranud sõjaväe sanitarteenistusele. 1929. a. sanitarteenistuse manööver olewat tõestanud armee sanitarteenistuse head seisumid ja sanitaralal maksva eeskirja täielikku ajakohasust.

Sveitsi ja Prantsuse sõjaväe kroonika. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandus ja bibliograafia. Bibliograafia osas on muuseumi mätkmeid marssal Foch'i äsjailmunud mälestuste kohta. Leitakse, et mälestused on väärtuslik materjal neile, kes huvitatud sõjaväe juhtimise küsimustest.

Ke.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 44 (25. mai) 1931.

Eelvälist ja lahingueelpostidest. Kas on lahingueelpostid kaitseks tarvilikud selles mõttes, kui arvestab F. u. G. § 357 (luureks ja kaitteks), või tuleks Maailmasõja kogemustel ja sõjatehnikat arvestades kaitsestüsteem võtta revideerimisele? Autor leiab, et F. u. G. kaitset käsitlevad osad vajaksid mõnes suhtes revideerimist.

Prantsuse soomusautod jälitamislahingutes juulis 1918. (Ltn. G. P. v. Zeschvitz). Soomusautod olewat näidanud juba juulis 1918. a. (positsioonisõjast manööver-

sõtta ülemineku ajajärgul), milline tähtsus on soomusautode andmisel jalaväe käsutusse jälitamisel, eriti luureüksuste täitmiseks.

Jalaväe lahinguharjutusi (kindral v. Taysen). Tule tähtsusest tulevikusõjas. Tuli peab andma resultaate ja selleks tuleb õpetada sõjaväelasi leidma ja hindama märke, sest kaitsele asunud vaenlase ründamisel on tähtsaim ülesanne meie ajal (mil moondamine arenenud) leida märgid. Seda õpetavat ka Maailmasõda.

Lahingumasinad olgu põletis- ja määrdeainete suhtes rippumatud välismaist. (Leitn. Plock). Autor juhib tähelepanu ainetele, mis võiksid suurendada Saksa-maa toodangut kütte ja määrde alal: maaõlide avastamine, sünteetiline bensiin, benzol, piiritus jne.

Bulgaaria sõjapolitiline seisund. Sõjaväeliste teadetes on toodud märkus Eesti riigikaitseliste õppuste kohta koolides. Andmed 1930. a. kohta on tõenäolised.

Sõjakirjandust. Mitmesugust K.

SOOME.

„Suomen Sotilasaikakauslehti“ nr. 5, 1931.

1. „Missuguses vahekorras on jalaväe tuli ja liikumise üksteisega? Küsimuse mõju väiksemate jalaväeüksuste koostamisele.“ — Major Väinö Oinonen. (Järg.) 19 lk. Kaitselahing metsa- ja avamaastikul. Jalaväe tuli ja liikumise võrdlus Kesk-Euroopa ja Soome olukordades. Tule ja liikumise vahekorra Soome oma ja Soome tõenäoliskuma vaenlase jalaväes: rühmas, kompanis, pataljonis ja rügemendis — Sühteline tulejõud on Soome ja Vene vägedes umbkaudselt ühesugune, liikumine aga Soome väes Vene omast märgatavalt nõrgem. Muutes vägede koosseisu nii, et kergetuulipildurite rühma jääks vaid miinimum meeskonda, saaksime jalaväe võitleva osa tule ja liikumise suhte järgmistele arvude näol:

rühm — tuld $\frac{1}{4}$, liikumist $\frac{3}{4}$;
kompani — tuld $\frac{1}{4}$, liikumist $\frac{3}{4}$;
pataljon — tuld umbes $\frac{2}{5}$, liikumist umbes $\frac{3}{5}$;
rügement ja kogu jalavägi — tuld umbes $\frac{2}{5}$, liikumist umbes $\frac{3}{5}$.

Ainsaks Soome maastikust, aastaegadest, tõenäolisest vaenlasest ja õppustest tingitud nõuete rahuldavaks lahenduseks oleks see, et tuli ja liikumine Soome väes seatakse kumbki täitsa omate rühma, eeskätt jalaväe vähemates üksustes.

2. „Jooni õhupommitamise tähendusest.“ — Kpt. Hannuse 7-lehek. ülevaade õhupommitamisest õhutegevuse ajajärgu kestes, eriti Maailmasõjas. Toetudes praegusaja õhuasjanduse lugematuile tehnilistele saavutustele, järeldatakse vastavalt õhu-

Sidol parim
puhastusaine
metallile ja klaasile

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

pommituse suurt ohtu tulevikusõjas, ennekõike selle halvavat või hävitavat mõju liikumisele jne. Kaitsekorralduse ülesandeks olgu kõigiti vastata ülesseatud nõudele, eriti mis puutub kaitsevalmisolekusse juba sõja puhkemise esimestel silmapilkudel ja isegi rahuajal.

3. „Puna-armee diviisi luursalgast.“ Kirjutis J. Pokuse teose „Razvedovatelnoi otrjad strelkovoi divizii“ 1930. a. põhjal. Esitab Vene uuemaid kavatsusi luureasjanduse edendamise alal peamiselt luurevägede lõõgijõu tõstmise teel.

4. „Ratsastamine väljasuurtükiväes.“ — Leitakse kirjutise lõpukokkuvõttes:

- 1) ratsameeste ja eelkõige luuresõdurite õppused sündigu ratsa;
- 2) heade ja asjatundjate õppejõudude saamiseks on vaja korraldada ohvitseridele ja allohvitseridele täiendusõppusi;
- 3) vabaharrastuse võimaldamiseks ja selle tagajärjekuse tõstmiseks anda ohvitseridele ja allohvitseridele ratsasõiduks tarvitada väljaõppinud numbrihobuseid.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 13—14 (30. mai) 1931. a.

Suvise lahingulise õppe ülesandeid. Rõhutatakse, et oleval tarvis tõsta punaväe lahingulise õppe väärtust. Tulevat anda töös kindel ülesanne. Teotseda järjekindlalt, hoiduda hüplemisest ülesannete andmisel: vähem kõrvalülesandeid. Enne kui järjekorraline ülesanne pole täidetud, ei tohi asuda järgmise täitmisele jne. Artiklits leiame veel rea nõudmisi, milleste täitmine võiks tuua kasu suvisele õppetööle punaväes.

S. Mihailov: ZIT'i meetodite kasutamisest punaväes. ZIT'i (Центральный Институт Труда — Töö Keskinstituut) varaks olevat meetodid, kuid õpetada masse ja kuid neid õpetada kiiresti. Punaväel tulevat kasutada ZIT'i töömeetodeid.

R. Ziffer: Rännakust. Ca 10-leheküljeline artikkel rännaku mõiste defineerimiseks ja rännaku mõiste ajalooline areng (Vene sõjakirjanduses).

K. Berends: Kohtamislahing. Üle 10-leheküljeline artikkel kohtamislahingu mõiste määramiseks. Kokkuvõttes autor märgib, et kohtamislahing sõjaliteratuuris Maaõõmasõja kogemustel ja sõjatehnika arengu tõttu ei oma enam sellist tähelepanu kui pärast 1870./1871. aasta sõda, milline oli kohtamislahingu teooria harrastamise põhjustajaks.

Idelson: Kompanija patare'i koostööst. Näitlik tund koostöö teostamiseks.

A. Voloshkin: Veetõkete vallutamise ajakohase tehnika kasutades. Jõgede forsseerimine. Näiteid sõjaajaloost.

Nefedjev: Tööde korraldusest tökestusgrupi loomisel. Tökestusgrupp 500 km² pinnal: luure, tökestuse kava, materjalide arvestus, tööjõu arvestus, tökestuste tabel, tökestuste skeem, maandamine, töö poliitiline julgustus.

Taktikaline ülesanne nr. 3: pataljon pealetungil.

Punaväe poliitilise ettevalmistuse osas on toodud rida artikleid, mis selgi-

tavad, et minevikus on käidud selles töös väär-
radu. Tulevikus tulevat piinlikult
käia partei kindraljoont. Soovitatakse
selles töös pidurdada hooesse sattunud tegelasi ja
arvestada terve mõistuse nõudeid.

Kaõf: 1931. a. suvi Baltikumis. 1931. a.
suvel olevat oodata Baltimerel suurt elavust:
oodetavat suurriikide laevastikkude külaskäike ja
Läti sõjalaevastiku 10. aastapäeva pühitsemist.
(10. aastapäev on mööda juba. K.) Iseloomus-
tatakse Baltimere riikide laevastikke. Eesti
laevastik saab halva hinde. See olevat allami-
nev laevastik. Meremeeste moraal näitavat lang-
ust. Käärimisi mereväes tekitavat adm. Pitka,
kes saabunud Kaanadast. Pitka siinviibimine
põhjustavat vabadussõjalaste (vanade mereväe-
laste) aktiivset esinemist ja lahkkelisid mereväes.
Poola ja Soome laevastikud näitavad kasvu
ja edu. Läti mereväe koosseisu ettevalmistus
olevat väga hea. Moraalne seisund, võrreldes
teiste Baltimere laevastikkudega, väga kõrge.
Läti laevastik (kuigi ta venelasi ei olevat kutsu-
nud juubelipidustustele) saab osaks kõige sõbra-
likuma hinde.

Poola sõjatööstuse ülevaade. Mär-
gitakse selle suurt edu.

Sõjakirjanduse ülevaade.

K.

Tarvitage ainult
„KODAK“ aparate, pabereid ja filme,

sest need oma headuse-
 ga ületavad kõik teised.

UUDIS: kahekordselt emulseeritud, kõrgetundelik VERICHROME film.

KODAK esitus ja ladu **Foto-Turg**. Omanik **H. Sahme**.

TALLINN, Rataskaevu 2.

Telefon 432-64.

Kuldauraha Pariisi
 näitus, 1924. Grand
 Prix Tallinnas 1925.

TALLINN,
 MERIPUIESTEE 15
 KÕNETRAAT 304-26

Piiritusepuhastamise vabrikute o.-ü.

(Rosen & Ko.)

„TALLINNA VIINAVABRIK“

ühes parfümeeria ja kosmeetika osakonnaga.

I ERIALA: Crème de Mandarine, Kümmel, Pomerants, Vene
 vodka, Brandi V. S. O., ***, **, Standart Extra jne.

II ERIALA: Eau de Cologne — triple, double, aux fleurs,
 hambapasta „Sanadont, puuder jne

Kõiksugu napsid, liköörid ja nalffkad on saadaval kõikides suure-
 mates kauplustes, restoraanides ja suuremal arvul vabriku laos.

Seebivabrik ja
 kosmeetika laboratoorium

„RIVIERA“

omanik B. GLÜCKMANN

Suur Pärnu maantee 120.

Asut. 1900. a.

Telef. 31-98.

Soovitab tuntud headuses:

kirjut seepi
saunaseep „RIVIERA“ Nr. 52.

Inglise seep

Majanduse seep nr. 16

Saunaseep „Progress“

Roheline seep

Kõiksuguseid tualettsepe pileeritud ja
 pileerimata.

Kosmeetika tarbed

tõhnaõlid. puuder jne.

Esimesejärgu kaup. Hinnad odavad.

O.-ü.
 Tallinna
 Asut. 1873.

O.-ü.
 Tallinna
 Asut. 1873.

VIILI VABRIK

Tallinn, S. Karja 16. Tel. 12-78.

Igasugused Rootsi terasriistad
 puu- ja rauatöösturitele.

Smürgelkäiad.

Lihvimis- ja teritamistarbed.

Möötmisriistad.

Kreis- ja kaatersaed.

Masinarihmad.

Rihmarattad.

Õlitajad.

Tihendused.

Ehitustarbed jne.

*Viilide ülesraiumine
 ja saagide teritamine.*

Laialdase kaupade valiku tõttu on meie
 äri soodsam sisseostukoht kaupmeestele,
 töösturitele ja asutustele.

Toetage kodumaa tööstust ja ärge
hinnake pimesi ainult välissaadusi!

PROOVIGE:

„GRANIIT“ — põrandalakkvärvi

„DURO“ — põrandalakki

„FURNITOL“ — mööblilakki

„GRAFOLIN“ — lakkvärvi

ja Teie üllatute
meie toodanguist.

O-Ü. H. GRAF & E. JÜRGENS
Tallinn.

„NUGGET“

Pealadu:
F-a Alex. Schmidt, Tallinn
S. Brokumägi 16.
Tel. (20)4-81.

Kas

ähvardab meid sõjatont?

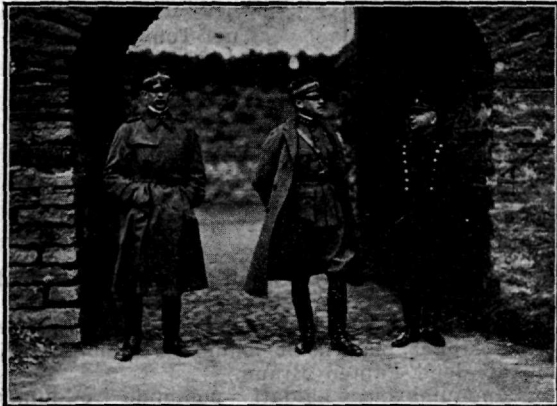
Alles see oli,
kui välgatas tuli
ja paukusid kahurid rindel!
Kust tuli meil häda,
et majandus mäda —
eks sõjast, ses oleme kindel.

Nüüd sellest meil aitab,
las' saatus meid paitab
ka Soome-Vene rindel,
siis võime kosutada närve
ja tarvitada „Star'i“ külme-sooje riidevärve
ning sinet, mis ikka on pesukindel.

Kaitseväe elu.

Rootsi ohvitserid külastasid Narva garnisoni.

8. juunil s. a. külastas esmakordselt Narva garnisoni Rootsi kuningliku sõjaväe esindaja Eestis ja Lätis rittmeister C. H. Juhlin Dannfeldt ühes oma abiga üleleitnant Engelbrekt Flodström'iga.

Rootsi ohvitserid tutvunemas Hermannil kindlusega. Keskel rittmeister C. H. Juhlin Dannfeld.

Narva linn oma ajalooliste tornidega ja kantsidega on alati olnud Eestit külastanud rootslaste huvipunktiks. Erilist huvi pakub Narva Rootsi kaitseväljastele, kellel siin võimalus avaneb isiklikult tutvuneda Põhjasõjaaegsete lahinguväljadega ja kindlustatud joontega, millised veel tänapäevani hästi alal hoidunud.

Lühikese aja tõttu tuli Rootsi külalistel piirduda ainult kõige vaatamisväärsimate kohtade külastamisega. Siiski kujunes möödasaadetud päev oma muljete rohkusega väsitavaks päevaks.

Päeval tegid Rootsi ohvitserid visiidi diviisiülemale, garnisoniülemale ja Narva linna-peale.

Ohtuse rongiga sõitsid külalised oma alalise asukohta Riiga tagasi. r.—n.

Kaitseväe lennupäev Rakveres.

Kaitseväe lennupäev Rakveres 14. juunil s. a. kujunes vaheldusrikkaks ja närvekõdistavaks meelelahutuse päevaks mitte üksinda kohalikule garnisonile, vaid kogu Rakvere ja tema lähema ümbruse elanikele. Juba keskpäeva paiku hakkasid inimesed koguma raudteejaamatagusele avarale kaitseväe lennuväljale, kuhu oli üles rivistatud pikk rida läikivaid teraslinde. Ilus päikesepaisteline ilm meelitas järjest uudishimulikke juure.

Pisut pärast kella 1500 ilmusid aerodroomi kohale kolm teraslinde väljastpoolt Rakvere garnisoni, mis, tehes mõne tiiru linna kohal, maandusid libedasti üksteise järele rohtunud väljal. Esimesest lennukist astus välja kaitseministri abi k. t. kindralmajor J. Tõrvand,

kes oli pealinnast kohale sõitnud osa võtma lennupidustustest.

Täpsalt kell 1600 asus kindralmajor J. Tõrvand mikrofoni ette kõnetooli. Lühikeses hoog-
sas kõnes kriipsutas alla lugupeetud kindral lennuasjanduse tähtsust meie tänapäeva elus, eriti aga riigikaitse teenistuses. Kui mõni vanem inimene, tähendas kindral oma kõne lõpus, võib olla kõhkleb veel autosse istumisel, siis meie noored on vabanenud sellest kõhklemisest lennukisse istumisel ja tõusevad kartmatult oma terrassoidukitel õhku. Soovides kõige paremat kordaminekut nii lenduritele lendude demonstreerimisel kui päeva korraldajatele, luges kindral lennupäeva avatuks. Selle järele tõmmati lipp vardasse.

Kava kohaselt järgnes kõigepealt lennumasinat ja lennuvarustuse demonstratsioon, mille kohta major H. Janson andis seletusi häälekõvendajate kaudu. Demonstreeriti 2-istmelist õppemasinat tüüp Avro 504 R.; 2-istmelist spordilennukit tüüp Avian, 1-istmelist hävitajat tüüp Bristol-Bulldog ja 2-istmelist luure- ja pommituslennukit.

Sellele järgnes rivilend ümberrivistustega madalal lennul, mida juhtis lend-major A. Vernik. Ümberrivistused täideti lendurite poolt kiiresti ja puhtalt.

Huvitavamaks osaks lennudemonstratsioonidest olid rivilend seotud lennumasinatega ja akrobatsioonlennud.

Kindral-major J. Tõrvand avab kaitseväe lennupäeva Rakveres.

Lend seotud masinatega, mida juhtis lend-kapten E. Reissar, osutus eriti raskeks valju tuule tõttu, mis vägise tahtis seotud lennukeid üksteisest lahti kiskuda.

Akrobatsioonlende demonstreerisid lend-ma-
jor A. Vernik ja lend-kapten Braun. Hinge
kinni pidades jälgis publik lendurite poolt soo-
ritatud sõlmi, kaksiksõlmi, tiivale viskumisi,
pööriseid, sabale libisemisi ja selili lendu.

Vahepalana demonstreeris lend-kapten E.
Reissar „kuidas ei pea lendama“, valmistades
publikule lõbusa meeleolu koomiliste pöõretega
ja hüpetega üsna maapinna lähedal õhus.

Järgmise numbrina oli ette nähtud kõrgus-
lend ja teadete viskamine ja tõstmine.

Võimsa mootoriga varustatud 1-istmelisel
hävitajal, tüüp Bristol-Buldog, tõusis lend.-veltv.
V. Sontak peaaegu vertikaalsuunas kergesti

õhku, kadudes 10—13 minuti jooksul täielikult
inimese silmast kõrgematesse õhukihtidesse.

Paketi toimetamist õhust maa peale ja pa-
keti tõstmist maa pealt lennukile demonstreeris
edukalt lend-kapten Braun.

Lõpunumbrina näidati pommide pildumist
õhust, mida demonstreerisid lendur-kaptenid
Sepp ja Rotberg. Lõhkevad fugassid, kuulipil-
dudate tärin, hoonete põlemine — kõik see ku-
jundas mõjurikka pildi õhulahingust.

Lennudemonstratsioonid lõppenud, alati õhu-
sõitudega publikule. Vähemalt 30 kodaniku
olid omale vastava pileti lunastanud, et Rakve-
ret linnulennult vaadelda. Kümnekond isikut
sai õhusõidu loositähena.

Ilusa ilma ja hea korralduse tõttu võib Rak-
vere lennupäeva lugeda kõigiti kordaläinuks.

r.—n.

Ameflik osa.

Kaitseministri käsk kiri

Nr. 126.

Tallinnas, 16. juunil 1931. a.

(Kaitsevägede staap.)

§ 1. Üleriiklised kaitseväge spordivõistlused
seni olid korraldatud niiviisi, et peale individu-
aalvõistluse üksikute sportlaste vahel võistlesid
omavahel ka diviisid ja väeosad. See viimane
asjaolu mõnikord peegeldus tegelikus elus eba-
tervelt, mõjudes segavalt õppetööle lahingvälja-
õppe aladel. Revideerides võistluste kava, võist-
lustele saadetavate sportlaste arvu, võistluste
aega ja korraldamise süsteemi, selgus, et on või-
malik kava lihtsustada, võistlejate üldarvu vä-
hendada ja soodsam aeg määrata, ning muuta
süsteemi, ilma et selle all tunduvat kannataks
võistluste pinevus ja mitmekesisus.

§ 2. Ülevaate saamiseks kaitseväge kaadri ja
ajateenijate kehalise arenemise üle, on rööbas-
tikki võistlustega korraldatud kehaliste võimete
hindamise katsed, millistest osavõtt sunduslik
kõikidele. Katsetel väeosad võistlesid omavahel

tulemustes, millega jällegi käisid kaasas samad
negatiivsed nähted, nagu spordivõistlustega.

§ 3. Hinnates kõrgelt kehalist kasvatust ja
sportlisi võistlusi kaitseväge rahuaja töös, ei saa
lubada sellega seotud ebatervete ja segavate nä-
hete arenemist. Sama on maksev ka kehaliste
võimete hindamise katsete kohta. Sellepärast
käsin sportlised võistlused ja kehaliste võimete
hindamise katsed korraldada edaspidi järgmi-
selt.

A. Üleriiklikud spordivõistlused.

§ 4. Võistlused viia läbi augustikuu esime-
sel poolel. Võistlustest osavõtmine — vabataht-
lik. Võistluste täppis aeg ja koht jääb kaitse-
vägede staabi ülema määrata.

§ 5. Võistlusalad:

Individuaalvõistlused:

- jooksud — 100, 400, 1500, 5000 m jooks
ja 110 m tõkkejooks;
- hüpped — kaugus-, kõrgus- ja teivashüpe;
- visked ja tõuked — kuulitõuge, ketta-
heide ja odavise;

- ujumine — 100, 400 ja 1000 m vabaujumine;
- jalgrattasõit — 10 km vabas riietuses ja 25 km rakmetes.

Meeskondade võistlused:

- 5 × 1000 m teatejooks vabas riietuses;
- jalgpallivõistlus.

§ 6. Igale individuaalvõistlusalale diviisid, Kv. üh. õppeasutised ja Merejõud võivad saata igaüks 3 võistlejat, meeskonnavõistlusaladele saadavad ühe meeskonna (välja arvatud Kv. üh. õppeasutised, kellele meeskonnavõistlus ei ole sunduslik).

Iga diviisi (Kv. üh. õppeasutiste, Merejõude) võistlejate üldarv ei või tõusta üle 40.

Iga meeskond peab koosnema ainult ühe väeosa kaitsevaelastest.

Jalgpallimeeskondade koosseisu ei või kuulda need kaitsevaelased, kes on võtnud osa 1929.—1931. a. Eesti jalgpalli liidu poolt korraldatud Eesti esindusmeeskonnas välisriikidega maade- või linnadevahelistest võistlustest.

§ 7. Üleriiklikkudele kaitsevæe spordivõistlustele tuleb lubada vaid kehalistes võimetes parimaid kaitsevæe sportlasi. Nende valikuks korraldada eelvõistlusi diviisides ja Merejõududes kõigil neil aladel, mis on nähtud ette üleriiklikkude võistluste kavast. Eelvõistluste aeg ja koht määrata diviiside ja vastavatel ülematel.

§ 8. Üleriiklikkudel kaitsevæe spordivõistlustel anda individuaal- ja rändauhindu:

- individuaalauhindu anda igal individuaalvõistlusalal umbes 40%-le selle ala võistlejatest ja esikohtadele tulnud meeskondade kõigile võistlejatele;
- rändauhindu — esikohtadele tulnud meeskondadele.

Peale selle anda erindividaalauhindu Eesti esimeeskondades välisriikide maadevõistlustest kergejõustiku ja veespordi alal osa võtnud ajateenijatele.

Auhindade asemel võib anda ka vastavaid tunnustusi (diplome).

§ 9. Võistluste üksikasjaliste juhendite ja määruste koostamise ja võistluste läbiviimise panen kaitsevægede staabi peale.

§ 10. Kaitsevægede staabi ülemal on õigus kutsuda kohtunikke ja teisi abijõude võistluste läbiviimiseks vajalikul arvil.

§ 11. Võistlustele ilmunud kaitsevæelased peavad olema varustatud atestaatidega või toidurahaga, väeosa kaupa ühtlustatud spordiülikondadega, võistluseks tarvisminevate relvade, rakmetega ja laskemoonaga.

Võistlejaid esindab igast diviisist (Kv. üh. õppeasutistest, Merejõududest) selleks määratud ohvitser — üks võistlejaid.

§ 12. Võistlustest osavõtjad kohtunikud ja abijõud loetakse nii võistluste kui ka eelvõistluste ajal komandeerimisel, kuna võistlejatele võistlustel viibimise aja eest komandeerimise päevarahaga ei makseta.

§ 13. Võistlejate ja kohtunikkude korterisse paigutamine, toitlustamine, vastavate toimkondade määramine, võistlustel tarvisminevate spordiabinõude kohalemuretsemine ja spordiväljade kordaseadmine on selle garnisoni ülema ülesanne, kus võistlused korraldatakse.

B. Kehaliste võimete hindamise katsed.

§ 14. Kehaliste võimete hindamise katseid korraldada igal aastal garnisonides, väeosa kaupa:

a) ajateenijatele

- septembrikuul (pärast laagriperioodi lõppu) — veebruari ja novembri kutsel, — maikuul (enne laagrisse minekut) — juuli kutsel;

b) kaadrile

- septembrikuul — ühes ajateenijatega.

§ 15. Katsed kaadrile ja ajateenijatele korraldada järgmistel aladel:

- 60 m jooks kandamiga,
- 1500 m jooks,
- 100 m tõkkejooks,
- kaugushüpe,
- kõrgushüpe,
- granaadi kaugusvise,
- kuulitõuge,
- rippes keha tõstmine.

§ 16. Katsetel diviisid ega väeosad üksteisega ei võistle. Katsete sooritajad omavad õiguse omandada kaitsevæe spordimärgi spordimärgi määruste kohaselt. Spordimärgi saajate nimed avaldada diviisi käsukirjas. Märgi saajatele anda vastavad tunnustused, diviisi staabi ülema ja katsekomisjoni esimehe allkirjadega. Tunnistuse omanik võib omandada spordimärgi omal kulul, tunnistuse ettenäitamisel. Esimese järgu spordimärk antakse riigi kulul.

§ 17. Katsete üksikasjaliste juhendite ja määruste väljatöötamise ning kinnitamise ja spordimärgi määruste koostamise panen kaitsevægede staabi ülema peale.

A. Kerem,
Kaitseminister.

Sport.

Eesti—Leedu 4:1 (2:0).

9. juunil s. a. peeti Tallinnas kümnendat Eesti—Leedu jalgpalli-maavõistlust, mille võitis Eesti 4:1 (2:0), nurgalöögid 3:3 (1:1). Kümnenda maavõistluse järele on värvate vahekorid 31:12 Eesti kasuks. Maavõistlusi oleme võitnud seega 7 ja kaotanud 3 korda. Eesti meeskond esines koosseisus: Tipner; Peterson, Neumann; Reinfeldt, Silberg, Idlane; Rästas, Einmann, Karm, Lasner, Kass; teisel poolajal Lasneri asemel mängis Ader.

Tallinn—Kaunas 6:1 (1:1).

10. juunil s. a. peeti linnadevõistlus Tallinn—Kaunas, mille võitsid tallinlased 6:1 (1:1). Tallinna meeskond oli peale Einmanni uues koosseisus.

Maade- ja linnadevahelist võistlust juhtis soomlane Esko Pekonen rahulikult ja erapooletult.

L—ks.

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

Tallinna garnisoni jalgpalliturniir.

Mai- ja juunikuul s. a. peeti Tallinna garnisoni väeosadevahelisel jalgpalliturniiri k. ü. „Päevalehe“ hõbekarikale. Turniirist võitis osa 5 väeosa. Võistlused peeti kahemiinuse süsteemis.

K. ü. „Päevalehe“ rändauhind oli käesoleval turniiril kolmandat korda väljamängimisel. Et eelmisel kahel aastal järjest karika võitis Pioneerpataljoni, siis nüüd kolmat korda võitmisele oli tal võimalus karikat jäädavalt omandada. Võistlus kujunes äärmiselt pinevaks. Eriti pinev, hoogne ja tasavägine oli finaali, kus esimese koha ja karika omandamise pärast Pioneerpataljoni ja Sidepataljoni neli korda järgimööda jõudu proovisid, enne kui võitja selgus. Võitjaks tulid siiski pioneerid — vana meister, viies kogu kolmat korda garnisoni meistri tiitli ja jäädavaks mälestuseks „Päevalehe“ kallihinnalise hõbekarika.

Turniiri tulemus mängude järjekorras:

1. Sidepataljon—Vahipataljon 1:0.
2. Mervägi—Skoutspataljon 1:1.
3. Mervägi—Skoutspataljon 3:5.
4. Skoutspataljon—Pioneerpataljoni 0:1.
5. Vahipataljon—Skoutspataljon 2:6.
6. Mervägi—Skoutspataljon 2:0.
7. Sidepataljoni—Pioneerpataljoni 1:4.
8. Mervägi—Sidepataljoni 0:1.
9. Sidepataljoni—Pioneerpataljoni 0:0.
10. Sidepataljoni—Pioneerpataljoni 1:1.
11. Sidepataljoni—Pioneerpataljoni 2:1.
12. Sidepataljoni—Pioneerpataljoni 1:2.

L—ks.

X üleriiklikud kaitseväge spordivõistlused Narvas.

8. ja 9. augustil s. a. korraldatakse Narvas X üleriiklikud kaitseväge spordivõistlused. Kergetõustiku võistlusala läbi Narva garnisoni uuel staadionil, ujumine — Narva-Jõe suus, jahtklubi sadamas.

L—ks.

Trükiivigade õiendusi.

„Sõduri“ k. a. nr. 21/22 artiklis „Juriidilised küsimused“ lhk. 643 teisel veerul, kuuendal real algav lause tuleb lugeda järgmiselt:

„Järelikult ei või surnud lapse sündimine riigiteenijale ega kaitseväljale tekitada õigust perekonnaliikme surma puhuks ettenähtud toetusraha saamiseks. Mis puutub sünnitamise puhuks ettenähtud toetusrahasse (§ 17 p. a), siis selle saamise õigus ei ole piiratud.....“

„Sõduri“ nr. 23/24 s. a. lhk. 687 avaldatud kirjutises „Kaitseväge viievõistlus“ teine lõik tuleb lugeda järgmiselt:

SISUSTIK: K. Trakman. Üksiku väeosa majapidamise seadlus. — O. Sternbeck. Laskekursuse tagajärgi noorteüksustes. — Poola sõjaväe esindajate vahetus. — Läti kaitseväge pargi Eesti vabadussõjalaste kalmistule. — J. Kasak. Tagala korraldamisest. — T. Latviija mereväe juubelipidustused. — X. Pildikesi tagavaraväljale kordamisõppuselt. — M. Kattai. Vabadussõjast osavõtnuul säilinud ajaloomaterjali kogumisest. — Öhu- ja gaasikaitse alalt: S. Leets. Gaasikaitse organiseerimine lahingus. — I. r. Kauguse määramine. — R. K. Baltimere sõjalaevastikud. — S. Vabadussõjas langenute mälestustahvliitest Ohvitseride Keskkogu ruumes. — Sõjakirjandust. — Kaitseväge elu. Ametlik osa. — Sport.

„Võitjaks tuli 6. üksiku jalaväepataljoni 2. komp. jagu n. a. o. Mölderi juhatusel 6½ punktiga. Ülejäänud jaod saavutasid punkte järgmiselt: 9. pataljoni 1. komp. jagu n. a. o. Kuusiku juhatusel 8 p., 6. pataljoni 1. komp. jagu n. a. o. Hõhense juhatusel 13 p., 9. pataljoni 3. komp. jagu n. a. o. Jürgensoni juhatusel 14½ p. ja 9. pataljoni 2. komp. jagu rm. Antsoni juhatusel 18 p.“

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

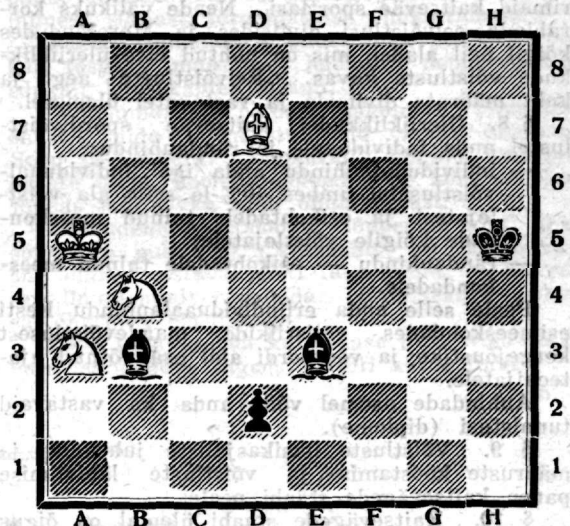
Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

LÕPUMÄNG.

Kokku seadnud J. Behting (Riias).

1930. a. Riias ilmunud raamatust: Lõpumängud ja probleemid, kokku seadnud vennad C. ja J. Behting'id.

Mustad.

Valged.

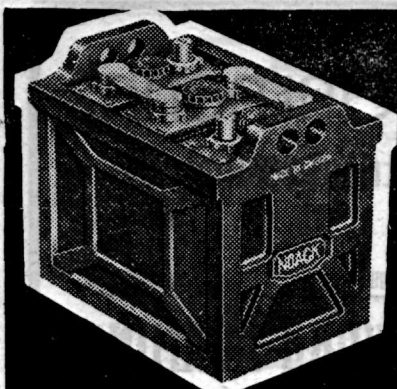
Valged: Ka5, Od7, Ra3 ja b4.

Mustad: Kh5, Ob3 ja e3, Ed2.

Valged algavad. Mäng jääb viigi peale.

Ülaltoodud lõpumängu lahendus.

1. Rb4—d5, Oe3—d4!, 2. Od7—b5, d2—d1 L, 3. Ob5—e2+, Ld1 : e2, 4. Rd5—f4+, K ükskõik kuhu, 5. Rf4 : e2 jne. 1. (Rb4—d5), d2—d1L, 2. Od7—g4+, Ld1 : g4, 3. Rd5—f6+ jne. Kui 2. (Od7—g4+), Kh5 : g4, siis 3. Rd5—e3+ jne. Kui aga 1. (Rb4—d5), Ob3 : d5, siis 2. Od7—a4 jne.

NOACK

AKKUMULAATORID

PEAESINDAJA EESTIS:

CARL WIEGAND, TALLINNAS.

LAI TÄN. 41, TUBA 16.

G. BIRK'i

auru-värvimise ja keemilise puhastuse tööstus

Tallinnas

MAAKRI T. 23. TEL. 309-18.

Vastuvõtmise ja väljaandmise koht

Raekoja pl. 13, telef. 429-28.

(Ohvitseride kasiino kõrval)

Ülikondade, palitute jne. pressimine ja riide dekateerimine —
ühe päeva jooksul.

Tööhinnad alandatud.

OSAÜHISUS

TALLINNA

KÜLMETUSHOONE

Võtab hoiule kõiksugu kiiresti rikkiminevaid kaupasid suurel ja väikesel arvul

Tallinn, U. Sadama 2.

EESTI PUNASE RISTI POLIKLIINIK

TALLINN, Niguliste 12, telef. 431-60.

Vastuvõtavad üle 70-ne arsti kõigil erialadel igal äripäeval kella 10—16 $\frac{1}{2}$ ja 17—19 $\frac{1}{2}$.

Eesti Punase Risti masseerimise ja tervisvõimlemise asutus

Tallinn, Niguliste 12, telef. 429-64. Avatud kella 9—19.

Mitmesugused massaazhid, tervisvõiml., elektriravi, diatermia, galvan. ja farad. vool. neljarakkuvann (Vierzellenbad) ka **kombineeritud Haapsalu mudaga** (eriti jooksva, naistehaig. ja närvihaig.).

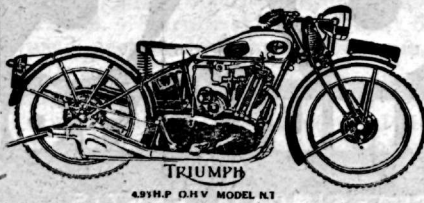
EESTI NOORTE PUNASE RISTI NAHATÖÖKODA

TALLINN, Niguliste 12, telef. 432-73.

Valmistatakse eestilaadilisi kunstipäraseid nahatöid: aadresskaasi, albumeid, kirjamappe, käekotte, rahataskuid, karpe, blokke, raamatute ilukõiteid j. n. e.

Igasugused tellimised kingitusteks jne. täidetakse kiirelt ja korralikult.

7

ERITI HUVITAVAT OMADUST:

1. Kuiv karteri-õlitussüsteem, 2. õli survenäita a bensinitankeis, 3. täieliselt kaetud ventiilmehhanism, 4. kaabliteta juhtraud (ei ole näha kaableid ega külgekravitavaid armatuure), 5. kaetud mootor ja käigukast, 6. kena armatuurilaud. 7. mõjuvad pidurid.

THE ENGLISH

TRIUMPH

VAIKNE ÜHETSILINDRILINE

Nõudke kataloogi!

Hõlpsad maksutingimused.

Lier & Rossbaum

Tallinn, Viru 7, postkast 282.

G. Heinmann.

Kondiitriäri ja kohvik.

S. Karja 4. Telefon 20-47.

UUE KOHVIRU AVAMINE

2. juulil k. a.

Pikk tän. 11. (end. Diskonto Panga majas.)

Alati saadaval

oma tööstuses valmistatud tordid, koogid, küpsised, Viini ja kollane sai.

Hinnad mõõdukad.

OSAÜHISUS

„Naha, hobuseriistade, raua ja saapakauplus“

TALLINN, Estonia puistee nr. 15.

Telefon (2)12-55.

Soovitab oma täielikumast nahakaupade laost igat sorti nahku:

pastla (koore park), **pinsoli**, **talla**, **platt**, valge ja väriline **kroom**, **ševro**, **ševrett** ja palju muid sorte.

Oma sadulsepa töökoda.

Hooajaks **kalosse** rikkalikus va ikus.

Jalanõud — alates juhtnahast kuni lakk-kingani. — Hinnad võistluseta.

„**RAUDNAHK**“.

Uudis!

Uudis!

GAASBEToon-KIVID.

Selle asemel, et ehitada maju puust, ehitage nad

GAASBEToon - KIVIDEST

— on odavam kui puu, — kuiv ja soe. — Ehitusel pole vaja eriteadmisi. — Eriti kohane ühe- ja kahekordsete eluhoonete ehitamiseks.

Teateid annavad ja kive müüvad

Ins. M. ARRONET
ja E. BOUSTEDT,

Tallinnas, Kinga tän. 1, 5-dal korral

„SEEBIPRODUKT“

Tallinn, Suur Pärnu maantee nr. 88. Telefon (20) 8-28.

Soovitab eriti kaitsevæele valmistatud

sauna seepi,

pesu seepi,

rohelist seepi.

Kõrges headuses odavate hindadega.

Asutatud 1911. a.

Kompveki ja marmelaadi tööstus

F. CHMIELEVSKY

TALLINN, Liivalaia tän. nr. 31. Kõnetraat: (2)33-79.

Soovitab mõõduka hinnaga igasuguseid
karamelle, marmelaade, kompvekke jne.

Ilmus trükist

kv. staabi VI osakonna kirjastusel:

Kol.-ltn. K. Laurits

Luureteenistus staapides

Hind 45 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses,
Toomkooli nr. 7, Tallinn.

Telefon: Kaitsevæe 163.

AEG

„Vampyr“
tolmuimejaid

„Hobby“
poonimismasinaid

Massaažaparaate

Elektri keedunõusid

Triikraudu

Juuksekuivatajaid

Soojendamispatju

Armature

Laualampe j. n. e.

soovitab mõõdukate hindadega
ja heade

järelmaksu võimalustega

AEG

TALLINN,
Raekojaplats 4.

Telefon 15-90, 27-51.

A-s. Ühendatud Manufaktuur Kauplused

end. J. Jegorov'i

riidekauplus

Raekojaplats 18.

Soovitame suures valikus kõiksugu riidekaupu.

Vouaalid, siidimusliinid ja bembersiidid.

Rannamantli-riided — suur valik.

Pudukaupadest: vihmavarjud, supelkos-
tütümid — villased, sukad, sokid, kingad jne.

Hinnad odavad.

A.-S. „Eesti Reisibüroo“

Peakontor: Tallinn, Pikk tän. nr 6.
Tel. 433-20 & 433-21.

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7. Tel. 3-72.
Pärnu Rüütli tän. „Endla
majas“. Tel. 113.

Telegrammide aadress: „ERBO“, Tallinn
resp. Tartu, Pärnu.

Raudteepiletite eelmüük:

- a) Ko Jumaal kõikidesse jaamadesse
- b) Välismaale kõikidesse suure-
matesse jaamadesse.

Esitused ja agentuur kõikidelt suure-
matelt Euroopa reisibüroodelt.

Ringreisipiletid turistidele.

Rahavahetus ja valuuta müük reisijatele
Väljamaa passide ja viisumite muret-
semine.

Laevasõidu piletid kõikidele kodumaa
ja Baltimere liinidele.

Okeanilaevade piletid Inglise, Saksa,
Prantsuse, Rootsi ja Ameerika liini-
del kõikidesse ilmaosadesse.

Kanadasse piletid Canadian Pacific
Railway Co. liini peale.

Õhusõidupiletid „AERO“ ja
DERULUFT'i liinidele.

GUSTAV REA

mehaaniline
jalanõude tööstus

asut 1921. a.

Tallinnas, Rohu tän. 5. Tel. 432-71.

Valmistatakse kõikisugu naister.
ja meester. nahk- ja kummitaldadega

jalanõusid

kõige paremast materjalist.

Iseäranis pannakse rõhku **tuge-
vuse, nägususe ja puhta välja-
töötuse** peale.

Tööstus on varustatud **kõige
moodsamate masinatega** ja
töötab elektri jõul.

Hinnad väljaspool võistlust.

Tellimiste täitmise korralik ja kiire.

Suurel ja väikesel arvil

Rikkalik ladu

kalapüügi- tarbeid

sportlikuks ja kutse-
liseks kalastamiseks
Kodumaa, Inglismaa,
Prantsusmaa, Ameer-
rika ja Saksamaa
saadused.

*

Jalgrattad ja nende osad.

Jahitarbed.

W. F. AUSBERG

Tallinn, Vene turg 1, Telef. 305-88.

METSA- JA PUUTÖÖSTUS A.-S. „VIKTORIA“

Tallinn, Kopli, Vene-Balti tehas

Kõnetraat: Kopli 13.

Soovitab:

Pakk-kaste

igasugustes mõõtudes kõikide
kodumaa saaduste pakkimi-
seks suurel ja väikesel arvil.

Saepuru ja hõövlilaaste

suurel ja väikesel arvil, soo-
vikorral saadetakse vaguni-
ja autoviisi kohale.

TAIMEVÕITÖÖSTUS EESTI KOKOVAR

Tallinnas, Volta tän. nr. 3. Tel. (2) 27-43, (2) 29-96.

Kõik sõjaväelased ostavad
ainult kõrges headuses

taimevõid „ASTA”

Mehaaniline puutööstus O-ü. A. Fleming & Ko.

Tallinn, Tina tän. 19. Telefon 309-26.

Vabrik on varustatud moodsaimate masinatega ja omab täieliku auru-kuivatise, mille tõttu vabriku saadused erinevad töös puhtuse ja korralikkusega ning on valmistatud kuivast materjalist.

Ehitus-tisleri osakond:

- a) aknad, ukсед, trepid, käsipuud, paneelid jne.
- b) tammeparkett: massiivne ja liimitud, põranda tamme liistud ja friisid.

Mööbli-tisleri ja sadulsepa osakond:

Kunst-stiilne ja harilik mööbel. Olemas ladus stiilne tammepuust söögitoa sisseseade, tugitoolid, voodid, kapid jne.

Töö soliidne ja tuntud headuses!

Vabrik saadab eelarved ja joonistused esimese nõudmise peale välja.

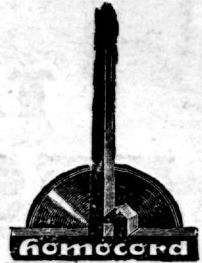
Homocord - Elektro grammofonid ja plaadid

on tänu oma kõrgele headusele võitnud Eestis üldise poolehoiu. Parima, puhta, maheda ja loomuliku hääle annavad **HOMOCORD** grammofonid.

Rikkalik valik plaatidest, uusimad uudised.

Mööduvad hinnad.

Soodsad järelmaksu tingimused.

Parimad ja kuulsamad jalgrattad:

NAUMANN, NATIONAL, PRIIMUS, SUHL, JUNO ja ROYAL.
Soodus järelmaks.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Kui tahate osta endale auto, siis valige parim näit. neljaistmeline

HANOMAG

Uus Hanomag on tehniliselt täielikum, omab 4-ratta pidurid, tsentraalmäärde-süsteemi, madalad ekspluaterimiskulud.

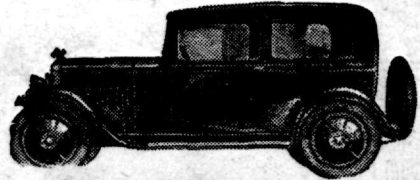
Odav — kiire — mugav

NAUMANN, PFAFF ja VESTA õmblusmasinad
seisavad kõrgemal reklaami kiitusist, mida ka iga ostja tõendab.
Maksuta ilutikandus. Kirjalik vastutus.

Mr. Saar & Ko.

Tallinn, Estonia pst. 27. Tel. 26-69.

OSAKONNAD: Tartus, Raekoja tän. 2, tel. 6-94.
Rakveres, Tallinna tän. 13.

GOODRICH SILVERTOWN

tänavune parim

AUTOKUMM.

Esindaja:

EESTI A.-S. C. SIEGEL TALLINN.

Autoosakond.

Telefon 33-70.

Mus tän. 2.

